

Raamatukogu

- * Kooliraamatukogud tänases päevas
- * Põhinäitajaid rahvaraamatukogudes 2000
- * *Patkuliana* Rahvusraamatukogus

3/2001

RK

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU
EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

3/2001

Toimetuse kolleegium:

AIRA LEPIK
REET OLEVSOO
URVE TÕNNOV
TIIU VALM
ANNE VALMAS

Tegevtoimetaja/Editor ENE RIET
Toimetaja MAIRE LIIVAMETS
Toimetaja ELLEN ARNOVER
Kujundus KERSTI TORMIS
Kaanefotod: TEET MALSROOS

Esikaanel Tallinna Reaalkooli raamatukogu, tagakaanel Õismäe Humanitaargümnaasiumi raamatukogu.

Address / Address:

15189 Tallinn
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu
«Raamatukogu» toimetuse
tel. (372) 630 7128
faks (372) 631 1410
elektronpost: enerk@nlib.ee
kodulehekülj:
<http://www.nlib.ee/anded/rk/indexrk.html>
<http://www.nlib.ee/anded/rk/iindexrk.html>

ISSN 0235 - 0351
Ilmub 6 korda aastas

Kooliraamatukogude olevik ja tulevik pani kõiki asjaosalisi järele mõtlema siis, kui Rahvusraamatukogu teatas oma soovist loobuda põhikooliõpilaste teenindamisest. Valuline reageering tuli raamatukogudele kasuks, sest see juhtis üldsuse tähelepanu meie rahva- ja kooliraamatukogude ebarahuldavale olukorrale.

Kooliraamatukogud olid seni RK veergudel üsna vähe kajastamist leidnud. Põhjuseks võis olla nii kooliraamatukoguhoidjate kartus oma probleeme paberile panna kui ka toimetuse oskamatus neid innustada.

Nüüdseks on kartusest üle saadud – avalikkuse elav huvi õpilaste lugemisvõimaluste vastu sundis ka raamatukoguhoidjaid sõna sekka ütlema. Ja kus seda siis veel teha, kui mitte erialajakirjas, kus aasta algul avatud rubriik kutsus kõiki asjalikule arutelule.

Peame tunnistama, et raamatukogunduses tervikuna on üksteise mittemõistmine ja möödarääkimine saanud päris tavaliseks. Möödunud sügisel alanud tants arengukava ümber meenutab mulle sarifilmi "Salatoimikud", kus inimtegevusest sõltumatult kaovad piirid virtuaal- ja pärismaailma vahel. Arvutipoiste loodud sõjamängu virtuaaltegelased elustuvad ning mänguvõitlus elu ja surma peale muutub mängijatele karmiks tõelisuseks, kus nii mõnigi mängija saab surma.

Loodan siiralt, et meie raamatukogundusele uue suuna andjad on endale selgeks teinud, mille nimel, kui palju ja kuidas tegutseda, et hästi kavandatu iseseisvat elu elavaks tapvaks sõjamänguks ei muutuks.

Seni aga elame päevakaupa, teeme oma tööd ja usume lahenduste leidmise võimalikkusse.

Kõigile head suvepuhkust soovides

Ene Riet

SISUKORD

■ AVAVEERG	
Raamatute võim	Katrin Kivimaa 4
■ PÄEVAKORRAL – KOOLIRAAMATUKOGUD	
Kooliraamatukogud tahavad areneda	Ester Sõrmus 5
Tallinna reaalkooli raamatukogust	Kiira Petser 7
Kooli õpikeskus	Lembi Plukk 9
■ TEADUSRAAMATUKOGU	
Raamatukogus teiste abita	Kaie Viigipuu 10
■ RAHVARAAMATUKOGU	
Kõrveküla raamatukogu ajapeeglis	Merike Karolin 13
■ ERIRAAMATUKOGU	
Pilgu all on koguduseraamatukogud	Krista Talvi ja Ruth Hiie 14
■ RAAMATULUGU	
<i>Patkuliana</i> Rahvusraamatukogus	Sirje Lusmägi 15
■ EESTI RAAMATU AASTA	
Eesti Raamatu Aasta Peakomitee pöördumine	19
■ STATISTIKA	
Põhinäitajaid rahvaraamatukogudes	Heli Priimets ja Margit Jõgi 21
■ RAAMATUKOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS	23
■ KÜSI JULGESTI!	
Mati Sirkel, Anne Valmas ja Kersti Tiik	
kirjandusvalikust "100 Eesti elu enim mõjutanud raamatut"	31
■ EESTI MÕTTELUGU	
Aspel – klassik või mitte?	Maie Kalda 33
■ RAAMATUKOGU TURUEDUKUS	
Kriitilised edutegurid raamatukogus	Aira Lepik 34
■ EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING	
Väärtkirjandus kooliraamatukogus	Vaike Kurel 36
■ SÕNUMID	39
Õnnitleme: Virve Ennosaar – 75	
■ SUMMARY	46

RAAMATUTE VÕIM

KATRIN KIVIMAA

Leeds, Inglismaa

Et koos muutustega ühiskonnakorralduses muutuvad ka seadused, elukorraldus, kombed, ideaalidest rääkimata, teavad kõik. Samamoodi oleme teadlikud ajalooratta pööramisega kaasneva võivatest raamatupõletamistest, mida me valgustusaja ratsionaalsete lastena oleme siiani hukka mõistnud. Juba koolipõlves õpetatakse, et raamatutel on iidsetest aegadest saadik, ammu enne trükikunsti sündi ja levikut, mille järel kirjasõna hakkas massilisemalt levima, olnud keskne roll kultuuris valitsevate teadmiste kandmisel ja edastamisel. Seetõttu on iga uue esilekerkinud maailmavaate või võimunähtusega kaasnenud kui mitte lausa keelatud, siis vähemalt mittesoovitavate või põlatud raamatute nimestikud. Nüüd aga seisame me ise üle hulga aja sama dilemma ees – kui palju võtta ja kui palju jätta viiekümnest võõrvõimu aastast.

Riiklikul ja sotsiaalsel tasandil näib *jätmise* praktika muutuvat kohati fanaatiliseks ja irratsionaalseks – ei tea, kas sama juhtub ka teadmiste ja teooria valdkonnas? Loodetavasti mitte, kuid märke sellest on. Kui paljudes haridusasutustes näiteks pööratakse tähelepanu marksistlikust traditsioonist lähtuval sotsiaalsele kultuuriajaloole ja uusvasakpoolsele filosoofiale, mille kriitikanooled on suunatud nüüd ka meile (ehk liiagagi) tuttava kapitalismi vaimu ja võimu vastu? Kas meie uus ideoloogia tähendab seda, et üks ja väga tähtis osa kahe viimase sajandi teadmistest visatakse lihtsalt üle parda, õigustades oma tegevust vulgaristliku väitega igasuguse vasakpoolsuse ja nõukogude režiimi samasusest?

Ma liialdan siinkohal meelega, sest loodetavasti jäävad Lenini ja Stalini ja kõigi teiste teosed, Marxi ja Engelsi omadest rääkimata, (vähemalt suurematesse) raamatukogudesse alles, kuid ma tahaksin ikkagi küsida: mis raamatud need on, millest kuuldavasti mõnes raamatukogus vabanetakse?

Eesti Kunstiakadeemia raamatukogu filosoofiariiulil puhkavad kõrvuti Marx ja Nietzsche, Engels ja Heidegger, ja nii peabki olema. See on

meie ajalugu, ning mis veelgi tähtsam, esmastest emotsioonidest üle saades on võimalik just nendelt autoritelt õppida, kelle sõnum praegustes oludes on “valeks”, “ideoloogiliseks” või lihtsalt tabuks kuulutatud. Inglise raamatupoodides korduvalt nähtud Marxi teoste eririivulid või leninistlike teoste rohkus panid mind esmalt iroonilise idaeurooplasena võib-olla natuke muigama, kuid nende ajaloolist või filosoofilist osatähtsust see ju ei vähenda. Pigem vastupidi. Näiteks ei ole paljudes Ameerika Ühendriikide ülikoolides seniajani võimalik tegelda marksistliku ühiskonnaanalüüsiga, mis näitab, et ju siis on selles sõnumis midagi nii ohtlikku, eksisteerivale ühiskonnakorrale sedavõrd hirmutavat, et seda teadmist üritatakse igal moel vaka all hoida. (Kui seal mingit tõetera sees poleks, mis neist siis niimoodi karta?) Konkreetsest kirjandusest lahtisaamine tähendab aga mitte lihtsalt “prahist” vabanemist, vaid teatava teadmise muutmist vähem kättesaadavaks. Niipalju siis demokraatiast ja arvamuste paljususest.

Nüüdisajal oleme aga sedavõrd tsiviliseeritumaks muutunud, et avaliku (või salajase) põletamise asemel visatakse raamatud lihtsalt prügimäele või siis lastakse mõnel “hullumeelsel” “valed” raamatud endale võtta – just selline vedamine oli hiljuti ühel mu kolleegil, kes sai endale sel moel Lenini kogutud teosed. Nüüd ma vähemalt tean, kuhu pöörduda, kui selleks vajadus tekib. Olukord, kus me täpselt teadsime, milline raamat millise kolleegi isiklikus raamatukogus asub, oli nõukogude ühiskonna kurb paratamatus.

Mis puutub uuemas (eriala)kirjandusse, siis aitab raha vähesus (ja vahel ka ebaprofessionaalne tellimine *à la* eelistame pildiraamatuid kunsti-teooriale) tekkinud olukorda säilitada.

Kuid vähemalt olemasolevast ei tasuks kergekäeliselt loobuda – oleks ju absurdne, kui kunagi peaksime kas või mõnda nõukogude propagandateost välismaalt tellima ning eesti (või vene) keele asemel inglise keeles lugema.

KOOLIRAAMATUKOGUD TAHAVAD ARENEDA

ESTER SÕRMUS

ERÜ kooliraamatukogude sektsiooni juhataja 1998–2001

Ajakirja "Raamatukogu" viimastes numbrites on ilmunud artikleid parimatest kooliraamatukogudest. Paraku pole kõikidel koolidel selliseid raamatukogusid ning iga õpilane ei saa kasutada kvaliteetset raamatukoguteenust, kuigi põhi- ja keskkooliduse riiklik õppekava määrab, et **kõikidel õpilastel peavad olema võrdsed võimalused hariduse omandamiseks**. Antava hariduse tase sõltub suurel määral õpikeskkonnast koolis, sealhulgas ka kooliraamatukogust.

Kooliraamatukogude väga erinev tase näitab ilmekalt, et tänasel päeval ei suuda riik tagada ühtset haridust. Siiani puudub kooliraamatukogudel arenduskava ning koordineeritud juhtimine ja kooliraamatukogude metoodiline keskus. Probleeme valmistab komplekteerimisvahendite vähesus ja ebauhtlus. Õpikute soetamise kulud kaetakse riigieelarvest, kuid õppeasutuse eripäralt vastavad raamatukoguruumid, sisustuse ning rahalised vahendid kirjanduse ja muude infokandjatega pidevaks varustamiseks peab vastavalt "Põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele" tagama õppeasutuse omanik. Seoses sellega jääb iga omavalitsuse ja kooli juhtkonna otsustada, millisel tasemel haridust nad soovivad ja suudavad oma õpilastele anda ning millised õppimisvõimalused luua. Kooliraamatukogusid rahastatakse kooli eelarvest, ent koolide ja omavalitsuste suhtumine ja võimalused on väga erinevad.

ERÜ kooliraamatukogude sektsiooni juhatuse liige Irma Raatma on välja arvutanud summa, mis oleks 1999/2000. õppeaastal kulunud keskkoolide ja gümnaasiumide raamatukogu põhikogu nõutaval tasemel komplekteerimiseks, arvestades sellel ajavahemikul ilmunud trükiste hindade ja riikliku õppekava vajadusi. Selgus, et 1999/2000. õppeaastal oleksid koolid põhikogu täiendamiseks vajanud vähemalt 42 000 krooni. Arvame, et komplekteerimissummasid tuleb arvestada kooli kohta, mitte analoogselt rahvaraamatukogudele õpilase kohta (nn. pearaha alusel), kuna kooliraamatukogude põhikogude komplekteerimisvajadused ei sõltu õpilaste arvust, vaid eelkõige riiklikust õppekavast. Ka väikeses gümnaasiumis ja keskkoolis peavad kõik õppeained olema kirjandusega toetatud.

Enamik Eesti kooliraamatukogudest on alakomplekteeritud ja vaid **20 protsendil** keskkoolide ja gümnaasiumide kooliraamatukogudest **on nõutaval**

määral vahendeid põhikogu täiendamiseks. Põhikoolide raamatukogude olukord on aga veelgi halvem.

Mitmed vallad on otsustanud vahendite säästmise nimel **kooli- ja rahvaraamatukogud ühendada**. Kooliraamatukogu ei ühendata rahvaraamatukoguga täielikult – liidetakse vaid põhikogu. Sellega minnakse vastuollu kehtivate seadustega. "Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse" järgi peab olema igas koolis raamatukogu. Koolidesse alles jäänud õppekirjanduse kogu ei saa aga nimetada kooliraamatukoguks, kuna vastavalt haridusministri 2. jaanuari 2001. a. määrusele nr. 1 "Kooliraamatukogude töökorralduse alused" koosneb kooliraamatukogu kahest kogust: õppekirjanduse kogust ja põhikogust. Täheleb, ühendatud raamatukogu peaks edaspidi eksisteerima kooliraamatukoguna, kuid tegelikkuses saab ta rahvaraamatukogu staatuse. Põhjuseks tuuakse, et rahvaraamatukogudele on ette nähtud riiklik toetus (pearahana) kogude komplekteerimiseks ning nendest summadest poleks mõistlik loobuda.

Mõnes piirkonnas (näiteks Lääne-Virumaal) on eri tüüpi raamatukogude ühendamise ideest kasvanud välja veelgi kummalisem rahvaraamatukogude olukorra parandamise lahendus. Kooliraamatukogudest soovitakse paigutada vallaraamatukokku (seejuures kaugemal asuvasse kui kohalik külaraamatukogu) vaid ilu- ja lastekirjandus.

Niisugune suhtumine on täiesti lubamatu, kuna see muudab kooliraamatukogu komplekteerimise väga ebakindlaks. Koolidel pole enam mõistlik kasutada oma nappe eelarvelisi vahendeid raamatute ostmiseks, sest need võidakse igal momendil omavalitsuse kui omaniku poolt lihtsalt ära võtta. Sellisel juhul on ju otstarbekam kulutada ressursse teistele õppevahenditele. Võib-olla tundub veidi kohatu kasutada raamatu kohta mõistet "õppevahend", kuid tegelikkuses ta on seda.

Ükski kool ei saa läbi õpikute, teatmeteoste ja sõnaraamatuteta ega õppekava toetava kirjanduseta – need on õppeprotsessis veelgi vajalikumad kui kriit ja tahvel. On mõistetav ja elementaarne, et õppevahendid kuuluvad kooli, kuivõrd nad on õpetamisel olulised abivahendid.

Seetõttu tundub eriti kurioossena mõte, et raamatu võib koolist eraldada. Kas see tähendab seda, et raamat ei ole teiste õppevahenditega isegi enam võrdväärne?

Rahva- ja kooliraamarukogude ühendamisel tuleb silmas pidada, et õpilaste raamatukoguteenuste kättesaadavus ja tase ei muutuks halvemaks, vaid paraneks. Senine kogemus näitab, et ühendatud rahvaraamatukogude ja kooli koostöö on nõrk, komplekteerimisel ei arvestata õppekava vajadustega. Kool on sunnitud jätkuvalt ostma metoodilisi materjale ja täiendavat õppekirjandust. Valitseb oht, et eksisteerima jääb ikkagi kaks erinevat raamatukogu. Materiaalsete võimaluste suurenedes tekib kooli uuesti oma raamatukogu, kuna raamat kui õppevahend peab õpetajale ja õpilasele olema pidevalt kasutatav ja kättesaadav.

Kooliraamatukogul on eelkõige hariduslikud ülesanded ja eesmärgid – ta peab toetama õppekava täitmist koolis.

"Kooliraamatukogude töökorralduse aluste" järgi on kooliraamatukogu põhiülesandeks vastavalt kooli eripäradele õpilaste ja õpetajate varustamine õppe- ja kasvatustööks ning enesearendamiseks vajaliku kirjandusega, audiovisuaalsete ja muude infokandjatega, nende säilitamine ja kättesaadavaks tegemine, õpilaste iseseisva õpitöö oskuste ja lugemishuvi arendamine.

Uue õppekava rakendamiseks on kasvanud kooliraamatukogu roll õppeprotsessis, mis muudab hädavajalikuks raamatukogude kaasajastamise. Haridusministeeriumi tugi, omavalitsuste ja koolijuhtide mõistev suhtumine ning koostöö kooliraamatukoguhoidjatega aitaks muuta kooliraamatukogud aga tõelisteks õpikeskusteks.

Kooliraamatukogude edasiseks arenguks on vajalik **arengukontseptsioon**. Haridusministeerium ja ERÜ kooliraamatukogude sektsioon lootsid, et Kultuuriministeerium koostöös Haridusministeeriumi ja kohalike omavalitsustega töötab käesoleval aastal välja Eesti raamatukogude arenduskava, mis hõlmaks ka kooliraamatukogusid. Paraku Kultuuriministeeriumi plaanid muutusid ning ühtset kõiki raamatukogude tüüpe hõlmavat arenduskava ei koostata. Seega jääb kooliraamatukogude arengukontseptsiooni väljatöötamine üksnes Haridusministeeriumi kanda.

Haridusministeeriumi ja ERÜ kooliraamatukogude sektsiooni ühistööna on valminud **kooliraamatukogude aineramat** (vt. "Uusi raamatuid" lk. 38). See on ühelt poolt kooliraamatukoguhoidja käsiraamatuks ning teiselt poolt pakub välja kooliraamatukogude **arengukontseptsiooni**.

Enne arengukontseptsiooni või arenduskava loomist tuleks tutvuda põhjalikult **kooliraamatukogude tasemega**. Paraku ei saa praegu toetuda riiklikule statistikale, sest see on ebapiisav. Näiteks on tänasel päeval võimatu öelda isegi seda, mitu kooliraamatukogu on Eestis, sest statistika kujuneb vastava aruande esitanud kooliraamatukogude arvu põhjal. Nagu öeldud, sätestab kehtiv "Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus" korra, et igas koolis peab olema raamatukogu. 1999. aastal oli Eestis 711 üldhariduskooli ja 87 kutseõppeasutust ning riikliku statistika andmeil on neis kokku 563 kooliraamatukogu. Nende

tegelik arv peaks seega eelnimetatud seaduse kohaselt olema statistikas esitatust märksa suurem. Haridusministeerium eesotsas õppekavatalituse eksperdi Kadri Haljamaaga on asunud kaardistama üldhariduskoolide raamatukogusid. Kuna statistika ei kajasta raamatukogude infotehnoloogilist taset, siis on vaja välja selgitada ka nende infotehnoloogiline varustatus. Olukord, kus põhjaliku informatsiooni ja konkreetsete arvandmete saamiseks on vaja läbi viia iseseisev uuring, muudab arengukava väljatöötamise lähemas perspektiivis keeruliseks, kui mitte võimatuks. Seetõttu saab praegu tegelda vaid kooliraamatukogude arengukontseptsiooniga, mitte detailse arenduskava kindlate etappide ja tähtaegadega.

Kooliraamatukogude aineramat ei lahenda siiski ühte valusamat probleemi: kooliraamatukogudel puudub **koordineeritud juhtimine ja metoodiline keskus**. Varasematest pöördumistest Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse ja maakondade keskraamatukogude poole on selgunud, et kooliraamatukogude nõustamine ei kuulu praegu enam nende tööülesannete hulka.

Väljapääsu otsimiseks moodustasidki kooliraamatukoguhoidjad 17. aprillil 1998. a. ERÜ juurde kooliraamatukogude sektsiooni. Sektsioon on korraldanud kooliraamatukoguhoidjate teabepäevi ja seminare, kuid ei saa täita metoodilise keskuse ülesandeid, kuna töötab ühiskondlikel alustel. Teabepäevadel ja seminaridel koostatud juhendid ja metoodilised materjalid ja ühisotsused pole koolidele kohustuslikud.

ERÜ kooliraamatukogude sektsiooni ettepanekud Haridusministeeriumile kooliraamatukogude juhtimise ja koordineerimise võrgu loomiseks on järgmised:

1. Haridusministeeriumis tuleks luua lisaks olemasolevale õppekavatalituse eksperdi ametikohale kooliraamatukogude eksperdi ametikoht ning kõikidesse haridusametitesse kooliraamatukogude kuraatori ametikoht. Kooliraamatukogude eksperdil ning kuraatoritel peaks olema raamatukogunduslik haridus. Eksperdi ülesanne oleks kooliraamatukogude tegevuse koordineerimine kuraatorite kaudu, nõustamine, seaduste väljatöötamine ja täienduskoolituse korraldamine.

2. Teine võimalus oleks katsekoolide süsteem. Kindlate kriteeriumide alusel valitav maakonna parim kooliraamatukogu saaks katsekooli staatuse ning hakkaks metoodiliselt juhendama teisi raamatukogusid. Katsekooli raamatukoguhoidja-metoodiku ametikoht oleks tasustatud koolieelarve väliselt. See ei tähenda antud kooli raamatukoguhoidja ja piirkonna metoodiku ametikoha ühitamist. Katsekoolide tegevust koordineeriks Haridusministeeriumi juures töötav kooliraamatukogude ekspert.

Praegu tegeleb Haridusministeeriumis kooliraamatukogudega õppekavatalituse ekspert Kadri Haljamaa, kelle põhiülesandeks on õppekirjandusega seotud küsimuste lahendamine. Seoses Haridusministeeriumi restruktureerimisega tekib oht, et seal

kaob ainus kooliraamatukogude tööga seotud ametikoht. See tähendaks aga tagasiminekut ning alustatud ettevõtmiste katkemist. ERÜ kooliraamatukogude sektsioonil on olnud aga väga hea koostöö Kadri Haljamaaga. Tänu tema aktiivsele toetusele ja abile on neil aastatel tehtud ära märkimisväärne töö kooliraamatukogude arendamisel ning nende probleemide teadvustamisel ja tähtsustamisel.

Kooliraamatukogude sektsioon on oma kolme tegevusaasta jooksul

- korraldanud igal aastal kolm üleriigilist üritust: kevadise ja sügisese teabepäeva ja kolmepäevase suveseminari;

- välja töötanud kooliraamatukogude töökorralduse alused (EV haridusministri määrus nr. 1 2. jaanuarist 2001. a. "Kooliraamatukogude töökorralduse alused");

- läbi viinud neli üleriigilist uuringut: kooliraamatukogude olukorrast 1998. a., tööst fondeeritud õppekirjandusega kooliraamatukogus (1998), lugejauuringu "Õpilane ja raamat" (1999) ja õppekava toetavast kirjandusest kooliraamatukogus (2000), millest kaks viimast on ilmunud ERA trükisena "Õpilane, raamat, raamatukogu";

- valmistanud ette kooliraamatukogude aineramatu väljandmist.

Suur tänu kooliraamatukogude sektsiooni aktiivsetele liikmetele. Esimene juhatuse koosseis pani oma volitused maha 27. aprillil ning tööd jätkab uus meeskond.

Jõudu ja edu neile!

TALLINNA REAALKOOLI RAAMATUKOGUST

KIIRA PETSER

raamatukoguhoidja

Meie raamatukogust on praegu vara, õigemini küll raske rääkida, sest uued ruumid pole veel päris töökorras. Suur osa kogust asub n.-õ. väikese maja keldri riulitel, meie ise aga töötame suure maja 4. korrusel. Vahemaa ei ole pikk, aga... ruumi on uues asukohas vähem. Kuna uues raamatukogus toimuvad keele- ja ka järeleaitamistunnid, siis võtavad laud ja toolid riulite koha ära. Vahel paneb lausa mõtlema, kuidas olukorraga toime tulla.

Reaalkooli raamatukogu on õpilastele ja õpetajatele avatud terve päeva, nii et tegemist-sagimist jätkub. Tuleb ette nii lärmi kui vaikust, õppimist, lihtsalt lugemist ja maletamist. Päev on tegemistest tõesti kirju. Me elame eseseisvat elu ka pärast koolipäeva, sest siin toimuvad huvitavad üritused, näiteks omaloominguõhtud, kus

kohalolijad aga avaldavad kuuldu kohta mõtteid. Raamatukogus peetakse ka vilistlaste kokkutulekuid ja infopäevi, tähistatakse õpetajate päeva.

Vana raamatukogu, mis asus küll keldris, oli ka laste meelest armsam, sest kõik oli kohe näha ja käega katsuda. (Olgu siinkohal märgitud, et esimene sissekanne kooli raamatukogu inventariraamatusse on tehtud 16. septembril 1949.) Loomulikult on mul silmees tulevikuplaan mugavast ja käepäraselt kujundatud raamatukogust, mis võiks kujuneda kooliraamatukogude tööd koordineerivaks keskuseks. Varem oli meie käsutuses 105 m² pinda, kuhu mahtus 54 suurt raamaturiiulit. Ilukirjandust loetlesime 27 000 eksemplari, õpikute kogusse kuulus 30 000 eksemplari. Lugejaid oli 900. Ka vanas raamatukogus käis

Siin õpitakse infot otsima ja leidma, aga ka eesmärgi nimel vaeva nägema.

Fotod: Teet Malsroos

Ruumid pole veel päris töökorras, aga tulevikuplaan näeb ette mugavat kooliraamatukogu.

vilgas elu – õpetajatele korraldasime psühholoogiaalast koolitust, toimus luuleõhtuid ja kohtumisi kirjastusnimestega. “Koolibri” ja “Avita” tutvustasid kooliraamatukoguhoidjatele õppekirjandust, pärast arutasime kolleegidega oma muresid ja rõõme. Alati oli kohal haridusosakonna esindaja, kelle abil lahendasime palju probleeme. Vanas raamatukogus kehtinud traditsiooni järgi tutvustasid 12. klassi lõpetajad esimesele klassile raamatukogu. See oli liigutav vaatepilt: suuremad hoiavad väiksematel kõvasti käest kinni ja juhivad neid (laste)raamatute juurde.

Mälestused vanast raamatukogust on seotud kooli endise direktori Hain Hiieaasaga, kes armastas oma kooli lapsi ja raamatukogu. Kuid direktorid vahetuvad, lõpetajad lahkuvad ja elu läheb edasi.

Kui meenutada raamatukogu kolimist, siis see oli tõesti raske. Kõik raamatud läksid segamini, sest abistajad-õpilased panid neid erinevatesse riiulitesse. Kapitaalremondi ajaks kolisime aga laiali. Muusikakeskkooli võtsin kaasa palju õppe- ja kohustuslikku kirjandust, Reaalkooli väiksesse majja jätsin 1–4. klassi ja Gustav Adolfi gümnaasiumi 5.–8. klassi õpikud

ja töövihikud. Tööd jätkus kolme kooli peale piisavalt – tuli koguda töövihikute raha ja see kirjastustesse viia, tuli tegelda paljunduse ja raamatute laenutusega. Väga head suhted olid ja on mul Prantsuse Lütseumi, Inglise Kolledži, Ühisgümnaasiumi, 21. keskkooli, Liivalaia gümnaasiumi jt. raamatukogudega.

Raamatukogusse tulin tööle 10. oktoobril 1994. Diplomile on märgitud aga hoopis kaubatundmine ja kaubanduse organiseerimine. Nii olengi aastaid end mitmesugustel

erialadel täiendanud. Tegelikult arvan, et raamatukoguhoidja ei ole meiesugustele õige ametinimetus.

Tänapäeva kooliraamatukogul on suur vastustus kooli õppeprogrammis. Raamatukoguhoidja muretseb õppevahendeid ja õppematerjali nii ainekabinetidesse kui klassidesse, laenutab, parandab, paljundab, müüb, võtab arvele, kannab maha. Ta sõlmib kirjastustega lepinguid, peab läbirääkimisi, arutab õpetajatega tööplaanide, tegeleb õpilastega. Kooliraamatukogu on täiesti omaette majandusüksus, mis hõlmab tervet kooli.

Raamatukogu majandamisega on mul aga lihtsam, sest olen töötanud kümme aastat majandusjuhatajana. Tuleb vaid täpselt teada, mis on esmatähtis ja selle järgi teha oma plaane.

Kooliraamatukogu on noortele omamoodi vundament, siin õpitakse infot otsima ja leidma, aga ka eesmärgi nimel vaeva nägema.

Kõigil kooliraamatukogudel on üks mure – raha. Saaksime ainult osta õigeid ja vajalikke raamatuid rohkem, mis siis viga.

Ja ka naljaraamatuid peaks rohkem olema!

Raamatukogu elab iseseisvat elu ka pärast koolipäeva.

KOOLI ÕPIKESKUS

LEMBI PLUKK

raamatukoguhoidja

Haabersti linnaosa Tallinna Õismäe Humanitaargümnaasium avas koos raamatukoguga oma uksed 1. septembril 1977. Alates 1978. aastast on koolis tegutsenud saksa keele süvaõppega klassid ja 1988. aastal alustati siin ühena esimestest Eestis klassikaliste keelte ja kultuuriloo õpetamist. Õppeained on suuresti määranud ka raamatukogu komplekteerimissuuna. Rohkesti on muretsatud sõnaraamatuid, keeleteaduslikku, kunsti- ja ajaloolast kirjandust. 1999/2000. õppeaastal kulutati komplekteerimiseks 39 000 krooni. Kooli lühikese ajaloo vältel on raamatukogul tulnud korduvalt kolida: neljandalt korrusel esimesele, sealt kolmandale – nüüd oleme (loodetavasti püsivalt) pidama jäänud maja teisel korrusel.

Viimase kolimise vajalikkus ilmnas 1997. aasta algul, kui raamatukogu ja arvutiklass kavatseti koondata kooli ühte tiiba, et õpilastel ja õpetajatel oleks mugavam infot hankida ja seda töödelda. Kompleksi esialgne kavand, kuhu plaaniti ka videoklass ja lugemissaal, valmis hoolekogu aktiivsel kaasabil. Praeguseks olemegi hõivanud terve teise korruse parempoolse tiiva. Valminud on 32 istekohaga lugemissaal, kus eraldi boksis on õpilastele iseseisva töö jaoks neli arvutit. Nii ongi teostunud meie idee tegutseda komplekselt. Tiigrihüppe abiga hangiti raamatukokku arvuti koos programmiga *Kirjasto 3000*, lisaks osteti Kultuurkapitali toetusel lugejakoha litsents. Arvutiklass annab alates algklassidest arvutialast algõpet, esialgu arvutiringina. Edasi asub videoklass, mis on varustatud nii vidomagnetofoni kui videokahuriga. Seal võib tutvuda raamatukogus olevate videode ja slaidiprogrammidega. Tun-

dides on laialdaselt kasutusel õppeotstarbelised CD-ROM-id, sest tänu Tiigrihüppele on neid koolis juba päris palju. Ja kuna kultuuriloo õpetajaks on meil Elvira Mutt Eesti Kunstiakadeemia Raamatukogust, oleme sealtki laenanud. Koolil on internetiühendus ja et õpetajad ei kardaks arvutit, asub üks arvuti õpetajate toas ja teine algklasside vaheruumis. Tänu sellele suunatakse õpilasi üha enam infokandjate juurde – arvuti suudab kiiremini ja rohkem informatsiooni anda, aga see nõuab eelnevat õppimist nii õpetajatelt kui õpilastelt.

Lugemissaalil ja raamatukogul ei ole aga sugugi vähemtähtis roll kui arvutitel. Siin tehakse kodutöid, otsitakse materjali referaatide jaoks, surfatakse internetis ja õpitakse koos kontrolltöödeks. Pikema kodutöö tegemisel tullakse kõigepealt ikkagi raamatukogust nõu ja abi saama: kuidas otsida andmeid teatmeteostest ja ajakirjadest, kuidas töid vormistada, kuidas leida vajalikku infot arvutivõrgust.

Ühistöö näiteks on kultuuriloo klassi kirjalik eksam-uurimistö, kus pärast teemavalikut tuleb otsida tööks sobivat materjali, kirjutada arvutil, seejärel varustada nõuetekohase bibliograafia, viidete ja lisadega, siis vormistada ja printida. Tavaliselt vajatakse eksami sooritamiseks nii raamatukoguhoidja, kultuuriloo- kui arvutiõpetaja abi. Lõputööd on hea tasemega ja raamatukogus hinnatud

Tallinna Õismäe Humanitaargümnaasiumi süvaõpe määrab kooli raamatukogu komplekteerimissuuna.

Lembi Plukk. Foto: Teet Malsroos

õppevahenditena lugemiseks.

Kooliraamatukogu elektronkataloogi andmed on *Kirjasto 3000* lugejakoha abil kõigile soovijaile kättesaadavad. Lähituleviku plaan on raamatukokku muretseda veel üks arvuti, kuhu paigutatakse ümber *Kirjasto 3000* lugejakoht (mis praegu asub ühes infoboksi arvutitest) ja kus saab tööd teha ainult raamatukoguhoidja juhendamisel.

Arvuti tulekuga raamatukokku ja kooliellu ei ole vähenenud raamatu tähtsus. Noori lugejaid tuleb aga suunata vanamoodsalt mõnusat lugemishetkede poole. Kahjuks jääb kooliraamatukogul teatmekirjanduse kõrvalt ilukirjanduse ostmiseks raha napilt, lisaks kohustuslikule kirjandusele oleme ostnud raamatuid kirjastustelt "Avita" ja "Koolibri". Meie õpikeskuses hinnatakse võrdselt riivlitel seisvaid teatmeteoseid ja internetti. Lugemissaal ei jää tühjaks ka pärast tundide lõppu.

RAAMATUKOGUS TEISTE ABITA

KAIE VIIGIPUU

Eesti Muusikaakadeemia Raamatukogu

“On tarvilik raamatukogude kasutajale tutvustada raamatukogu tarvitamist. Õppejõududel puudub aeg seda oma ainega ühenduses käsitada. Igale teaduslises põllul töötajale on aga tähtis, et ta ilma teiste abita võib raamatukogu kasutada. Et see võimalik oleks, on tarvis tunda raamatukogude korraldust, katalooge, nende iseärasusi jne. See kõik ei ole aga sugugi nii lihtne ja praegu seisame tõsiasja ees, et paljud üliõpilased loobuvad raamatukogu kasutamisest sellepärast, et nad ei oska tarvisminevat kirjandust leida. Teisalt on aga raamatukogu kasutamine raske...”

Nii kõneles Friedrich Puksoo loengul Tartu Ülikoolis 26. jaan. 1927. /1/

Kas võime tänasel päeval öelda, et eelõeldu ei kehti enam ammu? Kardan et mitte, kuid siiski, vahepealsetel aastatel pole ka Eestis n.-ö. raamatukogu kasutamise õpetamine päris unarusse jäänud.

Käesolev artikkel heidab pilgu **Eesti avalik-õiguslike ülikoolide raamatukogude** tegevusele **lugejakoolituse** valdkonnas. Selleks küsitleti nende raamatukogude kasutajakoolitusega tegelevaid töötajaid. Küsitluse eesmärk oli kaardistada hetkeolukord ja arusaamad lugejakoolitusest. Lugejakoolitus on seni olnud valdkond, millega iga raamatukogu on tegelnud oma äranägemist mööda. Keegi pole seda kusagilt keskuselt koordineerinud. Näib siiski, et mida aasta edasi, seda tähtsamaks see tööloik raamatukogus muutub. Inimene, kes on õppinud õppima – see on eesmärk, mis on saavutatav elukestva õppimise ja enastjuhtiva õppija idee kaudu, ja selle teostamine toetub paljuski raamatukogude pakutavatele ressurssidele.

Siin puutume kohe kokku ilmselt juba kõigile tuttava mõistega – infokirjaoskus, mis on kahtlemata üks eluaegse õppimise aluseid. On ju loodud mitmesuguseid organisatsioone või allüksusi, mis tegelevad infokirjaoskuse problemaatikaga. Eriti aktiivsed ollakse selles osas Austraalias ja Ameerikas (näit. *Institute for Information Literacy, National Forum on Information Literacy*). Mitmes riigis on välja töötatud infokirjaoskuse standardid, mille sisulised erinevused on küllalt väikesed. Olgu siinkohal tüüpäitena toodud *Association of College and Research Libraries*

(ACRL) 2000. a. avaldatud “**Infokirjaoskuse kompetentsusstandardid kõrghariduses**” (*Information Literacy Competency Standards for Higher Education*) põhipostulaadid. /2/

Infokirjaoskaja üliõpilane

1) määrab kindlaks infovajaduse olemuse ja ulatuse;
2) leiab vajaliku info efektiivselt ja asjatundlikult;
3) hindab infot ja infoallikaid kriitiliselt ning lülitab valitud info oma teadmistepagasisse ja väärtussüsteemi;

4) kasutab informatsiooni individuaalselt või grupis oma eesmärkide efektiivseks teostamiseks;

5) mõistab paljusid majanduslikke, õiguslikke ja sotsiaalseid probleeme, mis ümbritsevad info kasutamist ning kättesaamist ja kasutab infot eetilisel ning seaduslikult.

Boyeri komisjoni* aruanne märgib, et infokirjaoskuse saavutamine nõuab arusaamist, et see oskuste pakett ei kuulu õppekava juurde, vaid on põimitud õppekava struktuuri.

Kuigi infokirjaoskuse õpetamine ei saa olla ainult raamatukogude ülesanne, on neil selles töös tähtis roll. See on pidev protsess, millele tuleb teadlik alus panna hiljemalt põhikoolis. Raamatukogu saab siin tõhusalt kaasa aidata lugejakoolituse kaudu. Uuringud näitavad, et uurimistehnikaid valdavad õpilased on loovamad ja õppetöös iseseisvamad. /3/

Lugejakoolitus Eesti ülikooliraamatukogudes

Ülevaade saadi kuue raamatukogu lugejakoolituse alasest tegevusest. Neist viies tegeldakse praegusel hetkel lugejakoolitusega enam-vähem süstemaatiliselt, loodetavasti lisandub sügisest ka kuues. Küsimustik hõlmas lugejakoolituse mõistet, vorme, mahtu, tagasisidet ning suhteid ülikooliga. Vastajatel oli võimalus kommentaarideks.

* The National Commission on Educating Undergraduates in the Research University (*The Boyer Commission*), USA 1998; <http://notes.cc.sunysb.edu/Pres/boyer.nsf/> (19.04.2001)

Kokkuvõte küsitlusest

Küsimusele "Milliseid tegevusi mõistate lugejakoolituse all üldse?" antud vastused võib jagada nelja rühma:

1. Raamatukogu tutvustus: raamatukogu kasutamise kord, laenureeglid, voldikud jm. tutvustavad materjalid, sh. kodulehel sisalduv info.

2. Infootsingu algtõed: üldise infokirjaoskuse õpetamine, infootsisüsteemid, kataloogi kasutamine; infootsing erialati: bibliograafiate ja andmebaaside kasutus, erialateave internetis.

3. Kasutatud kirjanduse nimestiku koostamine

4. Konsultatsioon: igapäevane konsultanditöö lugemissaalis.

Missuguseid lugejakoolituse vorme kasutatakse neis raamatukogudes?

Tabel 1

Koolitusvorm	Raamatukogude arv
Praktiline õppus raamatukogus või arvutiklassis	5
Raamatukogu (ressurse) tutvustav ekskursioon	5
Auditoorne loeng	4
Raamatukogu tutvustavad trükised	4
Võrgupõhine kaugkoolitus	1

Tõenäoliselt ei ole loetelu täielik, sest tabelis on antud põhiliselt vastustes ära toodud vormid. Ootuspäraselt peavad ka koolitajad väga oluliseks elektronkataloogi ja andmebaaside kasutamise õpetust: kui tudeng ei oska vajalikku teavikut leida, võib ta teha järelduse, et seda raamatukogus polegi.

Olemasoleva tagasiside (küsitluse andmetel) järgi meeldis lugejaile enam praktiliste küsimuste lahendamise, arvutipraktikumid ja kaugkoolitus võrgukeskkonnas. Populaarseks osutusid ka raamatukogu tutvustavad trükised. Ei meeldinud suured vooruloengud.

Kärt Miili (TÜR) sõnul on koolitus kõige efektiivsem siis, kui selle tellib õppetool ja raamatukogu saab koolitajaks valida vastavat ala tundva spetsialisti.

Huvitav oli jälgida vastajate suhtumist infokonsultandi tööse. Konsultatsioon kui lugejakoolituse vorm oli selgelt välja toodud ainult ühel korral, kommentaarides mainitud veel kahel korral. Kahtlemata on konsultandi roll lugejakoolitajana raamatukogutöös väga oluline. On ju tema see inimene, kes puutub infotarbija igapäevaste probleemidega kõige sagedamini kokku.

Lugejakoolituse vormid ja meetodid väärivad kindlasti eraldi käsitlust, mis ei ole aga selle artikli teema.

Milline peaks olema lugejakoolituse maht?

Olen veendumusel, et nii nagu enamik raamatukogutöid, on ka lugejakoolitus pidev protsess, rõhuasetusega õppeaasta algusel. Carolina Schultz (TPÜ): "...tudengid saaksid ka rohkem raamatukoguga tuttavaks ega võtaks seda kui mõnd arusaamatut asutust, kus nad midagi teha ei oska. Alguses

vajavad paljud julgustust, eriti nüüd, kus kaart-kataloogid on oma tähtsuse kaotanud." Väiksemate sihtgruppide (õppejõud, kraadiõppurid, lugejad väljastpoolt ülikooli jt.) koolitus võiks toimuda aga kogu aasta jooksul, lisaks muidugi igapäevane nõustamine, arvutipõhine väljaõpe jne. Vaadeldud raamatukogudes toimubki lugejakoolitus gruppidele enamasti õppeaasta alguses, harvematel juhtudel ka aasta sees kas mõne õppetooli tellimisel vms.

Vaid TTÜ Raamatukogus viiakse läbi kursusi-õppusi plaanipäraselt kogu õppeaasta jooksul ja see on ka ainus raamatukogu, kus hinnatakse koolituse mahtu lugejale piisavaks. Ülejäänud vastajad peavad oluliseks seda suurendada.

Tagasiside

Tabel 2 näitab, milline on olnud tagasiside lugejakoolitusele. Võib öelda, et enamikus raamatukogudes pole tagasisidet sihipäraselt uuritud. Aktiivsemalt on selles osas tegutsenud TTÜR. /4/ Kahtlemata on see iga raamatukogu enda otsus, kas ja mil määral tagasisidet soovitakse. Tabeli teine tulp näitab, mitmes raamatukogus vastavasisulist tagasisidet on saadud.

Tabel 2

Valdavalt positiivne	2
Ei ole tagasisidet	2
Sõltuvalt koolitajast, positiivne	1

Tagasisidet loetakse koolituse oluliseks komponendiks. Et saada tagasisidet arvestataval hulgal, tuleb seda ka küsida. Kuna tänapäeva üliõpilane avaldab oma arvamust küllalt julgelt, võib arvata, et tagasiside tuleb enamasti adekvaatne. Kahe raamatukogu (TTÜ, EPMÜ) töötajad märkisid, et tagasiside oli valdavalt positiivne. Samuti täheldatakse (TÜR), et väga palju sõltub koolitajast. Väga head koolitajad saavad ootuspäraselt positiivse tagasiside.

Levinud on arvamus, et tagasiside küsimine koolituse järel näitab enesekindluse puudumist. Võib-olla mõnel juhul see nii ongi, kuid raamatukogu kasutajakoolitus ei ole kindlasti see valdkond, kus tagasisidest loobuda tasuks. Vastupidi – see on üks vorme lugejaga suhtlemiseks. Kust siis meiegi õpime, kui mitte oma lugeja arvamust arvestades? Iseasi, kuidas seda teha. Kas paberile vormistatud küsimustevastuste teel, suuliselt või elektrooniliselt.

Kes õpetab õpetajaid?

Kui ülikooliraamatukogu on õpikeskkonna osa, siis täidavad raamatukoguhoidjad või vähemalt osa neist mõnes mõttes ka õpetaja rolli. Küsitluse tulemused näitavad, et lugejakoolituse alast väljaõpet pole peaaegu kellelgi. Selles osas on praegused tegijad enamasti iseõppijad. Positiivse näitena saab tuua jällegi TTÜR-i, kes on oma töötajatele sellesisulist väljaõpet võimaldanud nii rahvusvahelise projekti DEDICATE kaudu kui ka ülikoolisisestel koolitustel, kuid paljus on nemedki oma nõu ja jõuga hakkama saanud.

Siirast tunnustust tuleb avaldada kõigile teistelegi raamatukoguhoidjatele, kes selle raske katsumuse oma õlgadele on võtnud, raamatute ja interneti abil end koolitanud, näitvahendeid ette valmistanud jne. Võõrkeelsetest materjalidest pole ju puudus, kuid kas poleks juba aeg, et selles valdkonnas ilmuks materjale ka eesti keeles, viidaks läbi täienduskoolitusi koolitajatele. Uued elektroonilised võimalused lisavad uusi meetodeid, kuid vanadki vajaks süstemaatilisemat käsitlust. Lugejakoolitus ei ole tegelikult midagi muud, kui pedagoogitöö. Ent pedagoogitöö nõuab teatud eeldusi, sestap oleks ideaalne, kui raamatukogud leiaksid üles oma õpetajakatsumusega töötajad ja suunaksid nad lugejakoolitust läbi viima.

Kohustuslik või mitte?

Kui kõik vastajad kinnitasid, et nende kaastöötajad ja juhtkond mõistavad lugejakoolituse vajalikkust, siis kohustuslikkuse suhtes on pilt mitmekesisem.

Viiel juhul kuuest oldi kindlal seisukohal, et lugejakoolitus peaks olema üliõpilastele esmatasandil kohustuslik, kas või juba õppetöö kvaliteeti silmas pidades. Kärt Miil: "Tudengil ei tohiks olla harjumust läbi ajada minimaalse informatsiooniga, ülikoolihariduse juurde peaks kuuluma ettekujutus erialainformatsioonist ning elementaarne otsinguoskus." Ella Mutt (EKAR): "Kui koolitus on vabatahtlik, siis paljud ei viitsi sellest osa võtta ning pärast tuleb neid ikkagi individuaalselt õpetada. Kuna aga lugemissaali töötajal on pidevalt suur koormus, siis lugejale tundub, et teda tõrjutakse."

Kohustuslik lugejakoolitus moodustab osa mingist punktiainest, milleks tavaliselt on "Sissejuhatus ülikooliõpingutesse" vms. Koolituse sessioon peaks sel juhul lõppema praktilise ülesande täitmisega, mille eest saadakse arvestus (osa arvestusest). Sel kombel kohustuslik on kasutajakoolitus praegu vaid TTÜ Raamatukogus. Head tulemused pole lasknud ennast seal kaua oodata. TTÜR-i kolleegide sõnul on nende saavutamine nõudnud pidevat ja hästi tihedat koostööd raamatukogu ja ülikooli (teaduskondade) vahel. Siit nähtub, kui oluline on saavutada oma tegevuse aktsepteerimine ülikoolis ning teineteismõistmine.

Põhilised probleemid

Põhiprobleemidena lugejakoolituse valdkonnas tuuakse välja järgmist:

- ruumi ja vahendite nappus;
- töötajate ajanappus ning motivatsioonipuudus – esmatasandi lugejakoolitusega tegeldakse n.-õ. põhiülesannete kõrvalt ning selle eest ei maksta lisatasu;
- arvutite vähesuse tõttu ei saa praktilisi otsinguid läbi mängida;
- lugejakoolituse sessioon kestab liiga lühikest aega;
- vabatahtlikust koolitusest ei viitsi paljud osa võtta, mitteoskajad aga raiskavad tegelikult raamatukogu ressursi;
- lugejakoolituse ühitamine ülikooli õppekavaga on küllalt komplitseeritud;

- infootsingu alase koolituse vajadust vanematele kursustele mõistetakse halvasti;

- spetsiaalse ettevalmistuse puudumine – lugejakoolitajad pole pedagoogid.

Sõltuvalt koolituse läbiviimise korraldusest on ka probleemid erinevad, samas paljuski kattuvad, eriti töötajate ettevalmistuse ja osavõtjate vähesuse osas.

Taimi Nurmiste (TTÜR): "Tulevastele raamatukogutöötajatele peaks õpetama ka pedagoogikat ja metoodikat, juba ülikooli lõpetanutele aga võiks läbi viia täiend(kaug)koolitust selles osas."

Näiteks TÜR on appi võtnud avalike suhete osakonna ja teinud koolitusele aktiivselt reklaami, samuti pannakse vähemalt suuremates raamatukogudes rõhku meeskonnatööle koolituse ettevalmistamisel ja läbiviimisel. Valdkonna töömahukust arvestades teistigi vist ei saakski. Autori hinnangul aitaks probleemi lahendada esmatasandi lugejakoolituse kohustuslikuks muutmine ülikooliraamatukogudes. Samas ei saa jätta tähelepanuta, kust lugejad raamatukokku tulevad – ehk siis, infokirjaoskuse tähtsust tuleks jõulisemalt propageerida ning koolitusi läbi viia juba põhi- ja keskkooliõpetajate seas. Ning kolmandaks: raamatukogu kui organisatsioon ja selle töökorraldus – kui koolitusega tahetakse tõsiselt ja meeskonnana tegelda, siis tuleb töö vähemalt selleks ajaks ümber korraldada. Ideaalne oleks, kui see tööloik oleks kinnistatud kellegi ülesannete hulka, kes mitte ainult sesoonselt, vaid pidevalt sellega tegeleb ja selle eest vastutab. Kas selleks leitakse/tahetakse leida ressursse? Selge on, et tänapäeval ei saa enam lugejakoolitus kuuluda raamatukogutöö marginaalsete valdkondade hulka.

Uute elektrooniliste ressursside lisandumisega on laienenud ka lugejakoolituse kui teenuse pakkumise võimalused. Klassikalisi koolitusvorme ei tuleks seepärast kõrvale jätta, võib-olla teisendada ja täiendada. Nagu TTÜR-i kogemuski näitab, tasub alati olla võimalikult nüüdisaegne, et tõmmata lugejaid kaasa.

Väga palju sõltub ikkagi sellest, kui suurt tähtsust lugejakoolitusele raamatukogus omistatakse, kas leitakse inimesi, kes on võimelised ja tahavad sellega tegelda ning lõpuks on see kõik ka omamoodi müügitöö. Oskuslikult läbiviidud lugejakoolitus on visiitkaardiks, mis üsna määravalt kujundab suhteid lugejate ja töötaja(te) vahel. See annab raamatukogule võimaluse ennast reklaamida ja näidata tõsiseltvõetavana.

Näen olulist vajadust selle ala spetsialistide omavaheliseks koostööks ning kogemuste vahetamiseks, samuti täiendusõppeks.

VIITED

1. Raamatukogu-asjandus ülikoolis käsitamisel : Fr. Puksowi esiloeng 26. jaan. // Päevaleht (1927) 29. jaan., nr. 28, lk. 8.
2. Information Literacy Competency Standards for Higher Education / ACRL // <http://www.ala.org/acrl/listandrdlo.html> (19.04.2001)
3. Paindlik õpikeskkond ja infokirjaoskuse kujundamine // Uut välismaa raamatukogudes nr. 18, 1998.
4. Nurmiste, T. (2001) Lugejakoolitus võrgust // Raamatukogu nr. 2, lk. 11-13.

KÕRVEKÜLA RAAMATUKOGU AJAPEEGLIS

MERIKE KAROLIN

teabeosakond

Tartu Rajooniraamatukogu asutati Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrusega 15. aprillil 1951. Lugejatele avati raamatukogu 23. detsembril 1951 aadressil Kalevi 24. Kasulikku pinda oli 20 m², koosseisu kuulusid juhataja, raamatukoguhoidja ja koristaja. Põhinimestikku kantud raamatute ja brošüüride üldarv oli 1853. Juhatajana alustas tööd **Helmi Kurut-Silvet**.

1952. a. läks maja rajooni kultuurimaja valdusest linna kultuurimaja kätte ja pärast remonti jäi raamatukogu kasutusse ainult kaks ruumi teisel korrusel. Kaks aastat hiljem oli raamatukogu ruumide olukord jäänud samaks ning rajooni kultuuriosakond otsustas lõpetada abonomentide teeninduse ning alustada tööd rändkogudega.

1962. aastal asus raamatukogu juhataja ametikohale **Elvi Hints-Voormaa**. Kogu oli algusajaga võrreldes kasvanud 17 500 eksemplari. 1964. aastal eraldati raamatukogule ruumid Kivi t. 1 nn. Katariina maja üldpinnaga 87,6 m².

Aastatel 1966–1999 juhatas raamatukogu **Tiiu Erlemann**.

1971. aastal viidi Tartumaa raamatukogud esimesena Eestis üle raamatukogundusliku teenindamise tsentraliseeritud süsteemile ja raamatukogu nimetati ümber Tartu Rajooni Keskraamatukoguks. Samal aastal saadi ka raamatubuss, mis alustas tööd 11. augustil. Aasta lõpuks olid ühendatud endine Tartu Rajooniraamatukogu, Elva ja Kallaste linnaraamatukogu, Tartu Rajooni Lasteraamatukogu, selle lasteosakond ning Elva ja Kallaste filiaal. Maaraamatukogudes muutus komplekteerimise kord – kirjandust muretses ja raamatuid

töötles keskraamatukogu. Eestikeelseid raamatuid osteti ja telliti endiselt Bibkolektori kaudu, kuna kohalikest kauplustest

raamatuid osta ei lubatud. Eran diks oli vene- ja võõrkeelne raamat.

Koosseisu kuulus 11 töötajat, sealhulgas bibliograaf ja autojuht. Komplekteerimisosakond töötas ajutistes ruumides rajooni kultuurimaja meetodikakabinetis. Juhendatavaid raamatukogusid oli 50, lisaks veel 17 kooliraamatukogu.

1978. a. aruande järgi oli raamatukogu üldpind suurenenud 138 ruutmeetri, kogu suurus 41 190, lugejaid 2310, töödeldi 22 379 raamatut.

1990. aastal toimus uus nime muutus: TRR nimetati ümber Tartu Maakonna Keskraamatukoguks, kogu suurus oli 71 083, lugejaid 1556.

1991. aasta 1. jaanuarist anti raamatukogud valdade ja linnade haldusalasse, alustati raamatukogude dokumentide üleandmist moodustatud valdadele. Seoses omavalitsusliku funktsiooni lõppemisega ja struktuuri ümberkorraldamisega andis maavalitsus keskraamatukoguga seonduvate probleemide lahendamise üle uuele omavalitsuslikule üksusele Tartumaa Omavalitsuste Liidule (endine Valdade Liit). Seoses maja tagastamisega õigusjärgsele omanikule ja kasvanud majanduskuludega tuli lahkuda Narva mnt. 23 majast. Raamatukogu uueks asukohaks sai Lohkva küla Luunja vallas. Ruu-

mid pindalaga 91 m², paiknesid endise Anne osakonna keskusehoones.

1998. a. muutis kultuuriministri määrus maakonnaraamatukoguks Kõrveküla raamatukogu – asukoht Kõrvekülas Tartu vallas (ministri määrus nr. 29 23.12.1998). Uude asukohta koliti teabekogu, muusi-

Raamatukogu asub vallavalitsuse hoone teisel korrusel.

ka- ja kunstikogu, maakonna vahe- tuskogu, mis koosnes põhiliselt võõrkeelsest kirjandusest, vähesel määral inglisis- ja saksakeelsest kirjandusest, enamiku vahetuskogust moodustasid venekeelsed väljaanded. 1999. aasta 31. märtsil alustas maakonnaraamatukogu tööd Tartu vallavalitsuse maja teisel korrusel, koosseisu viis töötajat, direktoriks **Hele Ellermaa**. Mais 1999 sõlmiti leping Avatud Eesti Fondiga projekti “Raamatukogu kui kultuuri- ja õpikeskus” käivitamiseks. Sama aasta sügisel ehitati välja raamatukogu kohtvõrk. Jätkus töö maakonna elektroonilise kataloogiga. Integreeritud raamatukogu tarkvarana oli kasutusel *Kirjasto* 3000. 2000. aasta aprillikuust on raamatukogul interneti püsiühendus, lugejate kasutuses kaks interneti-ühendusega arvutitöökohta, millest ühel saab kasutada teksti- ja tabel- töötlusprogrammi *Office* 2000.

Alates 2001. a. märtsist on töös katseprojekt uue integreeritud raamatukogu tarkvara rakendamiseks Tartumaal. Informatsiooni raamatukogu kohta leiata meie koduleheküljelt www.utlib.ee/tmk/

Lühiviivaade meie raamatukogu ajaloost on kokku pandud tuginedes Tiiu Erlemanni koostatud kroonikale ja arhiivimaterjalidele.

PILGU ALL ON KOGUDUSERAAMATUKOGUD

KRISTA TALVI, RUTH HIIE

2000. aasta juunis kuulutati välja võistlus parima koguduseraamatukogu selgitamiseks.

Kuna tähistasime raamatuaastat ja 475 aasta möödumist esimese eestikeelse katekismuse ilmumisest, oli igati asjakohane üle vaadata ka koguduste raamatukogud.

Mõeldes raamatukogude ajaloole, meenub, et esimese koguduseraamatukogu asutas Karuse pastor Aleksander Ludwig Baumann 1842. aastal. 1849 asutas Heinrich Georg Jannau Laiuse raamatukogu, milles oli isegi 55 eestikeelset raamatut. 1930. aastate keskel asus EELK Konsistoorium koguduste raamatukogusid korraldama. 1937. aastal oli 166-st kogudusest raamatukogu 79-l. Nõukogude perioodil oli koguduste raamatukogude tegevus aga keelatud, seega puudus ka ülevaade nende olemasolust.

Toimunud võistluse eesmärk oli kutsuda kogudusi taaslooma oma raamatukogusid. Üleskutsule reageeris paarkümmend kogudust, kuid registreerus 15 raamatukogu. Võistluse idee autor oli praost **Tiit Salumäe**, žüriisse kuulusid veel Eesti Piibliseltsi juhataja **Jaan Bärens** ning RR-ist **Ruth Hiie** ja **Krista Talvi**. Püüti külastada kõiki, kes olid soovinud võistluses osaleda.

Ülevaatuse käigus selgus, et kogudused hakkasid oma raamatukogusid taastama 1990-ndate aastate alguses ja keskpaigas. Tänapäevaks on koguduste raamatukogudest koostatud väike andme-register. Näeme, et nendes raamatukogudes leidub põhiliselt eestikeelseid raamatuid ja ajakirjajalehti. Kuid esindatud on ka saksa-, inglise-, soome-, ja venekeelne trükis. Ajalehe "Eesti Kirik" varasemad aastakäigud on korralikult köidetud ning lugejatele

kättesaadavad. Kogud sisaldavad ka fotosid ja fotoalbumeid, helikassette ja -linte jutlustega, laulu-lehti. Omaette väärtus on masinakirjas kirjutatud ja paljundatud teostel, mis moodustasid Nõukogude perioodil põhilise usualase kirjanduse ning levisid käest kätte, nt. Elmar Salumaa ja Robert Kannukeste teosed.

Huvipakkuvad on autogrammidega väljaanded. Nii leidub Urvaste koguduseraamatukogus kauaaegsele kirikuõpetajale Villu Jürjole kingitud pühendustega raamatuid.

Koguduste raamatukogudele on annetatud ka väliseesti trükiseid, sealhulgas palju ilukirjandust.

Vanimad eestikeelsed raamatud meie koguduste raamatukogudes pärinevad 17.–18. sajandist. Kolga-Jaanis asub 1693. aastal Tallinnas trükitud kirikukäsiraamatu *Ehst-nisches Hand-Buch* eksemplar ja Uue Testamendi 2. trükk 1790. aastast. Põneva saatusega 1739. aasta eestikeelse Piibli esitrükk leidub Jüri kirikuraamatukogus, Amblas ja Tallinna Kaarli koguduses on aga Piibli 2. trükk 1773. aastast. Märjamaal ja Urvastes võib näha mitut 19. sajandi alguse palve- ja lauluraamatut.

Teavikud on kogudustes põhiliselt arvele võetud, välja arvatud osa vanemast kirjandusest, näiteks haruldased Piiblid, lauluraamatud 17. sajandist ja hilisemad. Kirjandus on raamatukogudes süstematiseeritud ja paigutatud avariilistele. On koostatud nii tähestik- kui liigikataloog. Mõned koguduseraamatukogud (Märjamaa, Jüri, Kaarli Tallinnas) on koostanud juba elektronkataloogi. Koguduste raamatukogusid kasutavad peamiselt oma töötajad, kiriku liikmed, leeri-

lapsed, pühapäevakooli õpilased ja diakooniatöötajad, kes viivad vanuritele lugeda vaimulikku kirjandust.

Mitu koguduseraamatukogu asub hästikorrastatud pastoraadimajas, mõni aga kirikus. Teavikute arv on erinev – ulatudes 500–2000 eksemplarini. Suuremad kogud on Otepää, Urvaste, Haapsalu Püha Johannese kogudusel, Tallinna Kaarli kogudusel ja Diakoonia Keskuse kooliraamatukogus.

Raamatud on märgistatud koguduse templi või ekliibrisega. Väljaande vahel asuv kaart näitab, kui palju üht või teist teost on laenutatud. Igal aastal ostetakse võimaluste piires usu- ja filosoofialast uut kirjandust juurde.

Tänapäevaste kõiki kogudusi ja kirikuõpetajaid, kes endast ülevaatuseks teada andsid: Illimar Toomet (Märjamaa Maarja kogudus), Mihkel Kukk (Rapla kogudus), Tõnu Linnasmäe (Ambla kogudus), Jüri Stepanov (Otepää kogudus), Üllar Salumets (Urvaste kogudus), Ants Tooming (Kolga-Jaani kogudus), Arho Tuhkru (Põltsamaa kogudus), Einar Soone (Tallinna Kaarli kogudus), Tanel Ots (Jüri kogudus), Sirje Semm ("Eesti Kiriku" peatoimetaja), Ave Bremse (Diakoonia Keskuse kooliraamatukogu).

Täna tahaksime ka Jõhvi, Räpina, Koeru ja teisi tublisid kogudusi, kuhu žüriiliikmed kahjuks ei jõudnud. Eriti aga kiidame neid koguduste liikmeid, kes on raamatukogu korraldamisega suurepäraselt hakkama saanud: Aili Kuldsepp (Rapla kogudus), Ilme Kasak, Elaine Zimmermann (Urvaste kogudus), Sirli Paimets (Diakoonia Keskuse kooliraamatukogu) jpt.

PATKULIANA RAHVUSRAAMATUKOGUS

SIRJE LUSMÄGI
RR

Eestimaa kindralkuberneri Axel Julius De la Gardie välja antud publikaat kapten **Johann Reinhold von Patkuli** tabamiseks on dateeritud 1694. aasta 28. detsembriga. /1/ Arvatavasti oli see esimene kord, kui 17. ja 18. sajandi vahetuse ühe tuntuma poliitiku nimi trükivalgust nägi, vähemalt bibliograafiad pole varasemaid tema nime sisaldavaid trükiseid registreerinud. Tõsi, Patkulile on omistatud ka ühe kirikulaulu autorsust, mis ilmus, ehkki anonüümsena, veelgi varem – tema kirjutatud arvatakse olevat aastail 1690–1761 Riia lauluraamatus püsinud laulu *Ich will meinem Gotte klagen meiner Seele schwere Noth* /2/ sõnad. Seda koraali lauldes võisid liivimaalased hiljem meelde tuletada eredamaid sündmusi oma kuulsa kaasmaalase elust.

Nimelt jätkus Patkuli ellu “tippsündmusi”, mis jäid kaasaegsetele meelde, alates legendidega ümbritsetud sünniloost ja lõpetades traagilise surmaga. Patkul oli pärit Liivimaa Läti-osast, kus tema perekonnal oli mitmeid maavaldusi. Tema isa, Friedrich Wilhelm von Patkul, oli poja sünni ajal 1660. aastal riigireetmises süüdistatuna Rootsi võimude poolt vangistatud. Vastavalt legendile, mille tõepäras on eriarvamusi, sündis Patkul-noorem Stockholmi vanglas. Johann Reinhold von Patkul sai hea koduse hariduse ja õppis seejärel Kieli ülikoolis õigusteadust. Just juriidilistele teadmistele toetus ka tema hilisem kirglik võitlus Rootsi riigivõimuga.

Patkuli aktiivne poliitiline tegevus algas Liivimaa aadelkonna juhina nende võitluses Rootsi kuninga **Karl XI** poolt algatatud mõisate reduktsiooni vastu. Reduktsioon, mille käigus riik võttis tagasi kunagi aadlile kingitud riigimaid, ohustas balti aadli elulisi huvisid. Patkul etendas tähtsat osa Liivimaa 1690. ja 1692. aasta maapäeval, kus ta õhutas aadlit aktiivselt oma õigusi ja omandit kaitsma. Näib, et Patkul esines ka liig kirglikult maapäeva loodud erikomisjoni juhi ja saadikuna Stockholmis, ilmutas aupakkumatust kuningavõimu vastu ning lootis liialt juriidilistele argumentidele. Tulemus oli vastupidine soovitul: Liivimaal redutseeriti riigile 5/6 mõisamaadest (rohkem kui Eestimaal, kus niivõrd aktiivset võitlust ei toimunud). Stockholmi oma tegevusest aru andma kutsutud Patkuli aga mõistsid Rootsi võimud surma kui mässaja. Otsust ära ootamata pages baltlaste saadik välismaale, saadetud, nagu juba alguses maini-

tud, kindralkuberner De la Gardie tagaotsimiskuulutusest, kus tema isikut kirjeldati järgnevalt: ülalmainitud *Capit. Johann Reinhold Patkül*

Johann Reinhold von Patkul

on umbes 40-aastane, veidi üle keskmise pikk, tugeva kehaehitusega, täidlase kahvatu näo ja tumedate kulmudega, räägib ka rootsi keelt. Eestimaa pastorid olid kohustatud selle kuulutuse oma kogudustele kantslist ette lugema. Järgmisel aastal anti välja veel üks Patkuli-vastane publikaat, mis keelas liivimaalastele kirjavahetuse mässulise kaasmaalasega: *Patent verbiethend allen und jeden in Liefland mit Capit. J. Reinh. Patkul einige Brieffwechselung zu haben* (Riga, 1695). /3/ Patkuli edaspidine elu kujunes kassihiire mänguks Rootsi võimudega, kus kumbki pool järele ei andnud. Võimekal balti aadlimehel õnnestus saavutada Euroopa suurvõimude teenistuses kõrgeid ametikohti, mida ta alati püüdis ära kasutada Rootsi riigi kahjustamiseks. Poola kuninga **August Tugeva** alluvuses tõusis ta sõjanõunikuks ja kindralmajoriks, kuid rahutu loomus ja sellest tulenevad konfliktid ümbritsevatega sundisid teda lahkuma neilt ametikohtadelt. Ta siirdus **Peeter Esimese** teenistusse, kus sai salanõunikuks, kindraliks ja täievoliliseks ministriks.

Kõikjal püüdis ta organiseerida Rootsi-vastast koalitsiooni. Patkul etendas silmapaistvat osa paljude omaaegsete ajaloosündmuste juures ja arvatakse, et oma tegevusega mõjutas ta Põhjasõja algust, igatahes vallandas tema soovitatud Saksi vägede äkkrünnak Riiale sõja Ida-Baltikumis. /4/ Kuid nn. barokse diplomaatia tingimustes, kus kõrgemalseivate isikute ärastetavus oli tavaline, sõltus paljugi isiklikest suhetest ja Patkul oskas endale kõikjal vaenlasi hankida.

Pärast mitut atentaadikatset, millest ta eluga välja tuli, pööras õnn talle selja. Ta arreteeriti tühisel ettekäändel Saksi õukonnas, kus ta viibis tsaari saadikuna ja anti Alt-Ranstädti rahu põhjal välja Rootsile, kus nüüd valitses **Karl XII**. Reetmises süüdistatuna hukati Patkul 30. septembril 1707. aastal Poolas Kazimierzis eriti julmal viisil – ratastamise ja pea maha-raiumise teel.

Selle traagilise vastasseisuga, ühelt poolt seadustega relvastatud aadlimees, teiselt poolt jõuline monarhistlik riik, kaasnes trükiste laviin, milles mõlemad pooled kaitsesid oma seisukohti ja ründasid vastast. Patkul alustas oma "süütuse deduktsiooniga" – *Gründliche, jedoch bescheidene Deduction der Unschuld Hrn. Johann Reinhold von Patkul...* trükiti Leipzgis 1701. aastal ja kujutas

endast peamiselt dokumentide ja seaduste kogumikku, mis pidi tõestama Liivi aadli õigust oma maadele ja privileegidele. Eraldi osana sisaldas raamat eksperthinnangut, mille andsid saksa õigusteadlased August Tugeva nõudel Patkuli kohtuasjale pealkirjaga *Rechtliches responsium...*, endastmõistetavalt oli see süüaluse suhtes õigeksmõistev. Kuid Rootsi võime ei veennud saksa ekspertide arvamuse, Patkuli teos aga põletati Stockholmis turuplatsil. Samal aastal ilmus Stockholmis rootsi, saksa ja ladina keeles Patkuli seisukohti ümberlukkav teos *Rechtmässige Animadversiones...*, kus juba pealkirjas nimetatakse Patkuli mõtlema- tuks reeturiks, tema kirjatööd aga nurjatuks. Patkul ei jäänud võlgu ja laskis Peeter I loal selle teose Moskvas põletada. /5/ Poleemika jätkus. Vastuseks

Rootsi süüdistustele avaldas Patkul 1702. aastal poliitilise pamfleti *Echo, oder rechtmässige Beantwortung...*, 1705. aastal ilmus sellest kirjatööst ka ladinakeelne variant. Kuid Stockholmi ei köitnud enam mõttevahetus trükisõnas, kasutusele võeti mõjuvamad argumendid.

Patkuli piinarikas surm suurendas huvi tema saatuse vastu veelgi. Mässaja ning märtri eluloole pühendatud teoseid ilmus kogu Euroopas. Ed. Winkelmanni 1878. aastal ilmunud Liivimaa ajaloo bibliograafia teises trükis on ära toodud üle saja Patkuliga seotud kirjatöö (paljud neist on küll käsikirjad). Ta sai ka ilukirjanduslike teoste kangelaseks: tema elust on kirjutatud nii näidendeid kui ka romaane saksa, prantsuse ja vene keeles. Liivimaalt pärit riigitegelase üleeuroopalisele kuulsusele (või ka kurikuulsusele) viitab ilmekalt ka temale pühendatud

anekdoodikogumiku *Anecdotes concerning the famous J. R. Patkul...*/6/ ilmumine veel rohkem kui pool sajandit pärast tema surma – 1761. aastal Londonis (tol ajal ei tähendanud anekdoot just tingimata naljalugu, vaid lihtsalt elus ette tulnud mahlakaid lugusid ja juhtumusi, mille peategelasteks kuulsad inimesed).

Samasugust suhtumist J. R. Patkulisse kui oma aja

kangelasse näitab üpris ilmekalt veel üks temast kõnelev teos, millest Eesti Rahvusraamatukogus on omaniku käsikirjaliste kommentaaridega eksemplar. See trükis, mille aineseks on kindralmajor von Patkuli (nagu teda siin tituleeritakse) viibimine surnute riigis, tema kohtumine ja õpetlikud kõnelused teise poliitilise märtri, Rootsi riigimehe **Georg Heinrich von Görtziga**, on ilmunud Leipzgis 1719. aastal ja kannab peaaegu tervet lehekülge katvat pealkirja *Gespräche in dem Reiche derer Todten, siebente entrevuë, zwischen /.../ Johann Reinhold von Patkul... und George Heinrich von Görtz...* jne. Tegemist on ühe osaga kahekõnevormis ajaloolisest jätkväljaandest või ajakirjast, mille väljaandjaks oli **David Fassmann** (1683–1744). Niisugused ajakirjad, milles numbrist numbrisse korduvaks stiilivõtteks on kahe üldtuntud persooni kahekõne surnute riigis (enamasti on tegemist kroonitud peadega või kõrg-

David Fassmann oma kirjanduslike vaenlaste pilgu läbi.

aadli esindajatega), olid 17.–18. sajandi lugeva publiku hulgas populaarsed. Vorm on laenatud antiikkirjandusest, 2. sajandil elanud satiirikult Lukianoselt, silmas pidades tema "Kõnelusi surnute riigis". Ka David Fassmanni "**Kõnelused**" osutusid edukaks, ajakirja õnnestus käigus hoida üle kahekümne aasta (1718–1739) ja välja anda 240 osa. /7/ Ilmselt tingis Fassmanni üllitiste menu tema võime tabada publiku maitset ja ootusi; tema kirjutised olid meelelahutuslikud, satiirilised ja samas õpetlikud, oma toonilt pooleldi moraliseerivad, pooleldi pikantsed. Pahe sai neis alati karistatud, voores võidutses ja kõige selle kirjeldamisel ei hoitud vaka all ka kahemõttelisi või isegi nilbeid üksikasju. Alati oli tegemist üldhuvitavate persoonidega, kelle tegudele ja saatusele ajakirja vorm andis võimaluse heita n.-ö. pilku ülevalt.

Ajakirja 7. numbri kangelased Johann Reinhold von

Patkul ja George Heinrich von Görtz ei jätnud lugejaid ükskõikseks; trükisest ilmus kolm kordustrukki – 1720., 1722. ja 1723. aastal. Fassmannil oli kombeks tõsta oma väljaannete huvitavust, valides võimalikult kontrastseid vastaskõnelejaid. Teenis ju parun Georg Heinrich von Görtz ministri ja nõunikuna ustavalt Karl XII, sedasama kuningat, kelle käsul tema vestluskaaslane oma surma leidis. Samas oli meeste saatuses ka mõndagi ühist. Mõlemal oli olnud võimalus lähedalt suhelda Euroopa kroonitud peade jt. kõrgemalseisvate isikutega, mõlemad mõjutasid ka ise mingil määral suurt poliitikat. Kuigi saatuslikult seotud Rootsi kuningakojaga – Patkul kui mässama hakanud vasall, Görtz kõrge riigiametnikuna – polnud kumbki neist ise rahvuselt rootslane. Nende elulõpp oli ühtmoodi vägivaldne: pärast Karl XII surma pidi Görtz enda kanda võtma rootsi rahva viha ja pettumuse kuninga ebaõnnestunud poliitika pärast. Eriti vihati teda sellepärast, et rahandusministrina peeti teda süüdlaseks rahva laostumises. Tema üle mõistis kohut erikomisjon, toimus kohtufarss, mille käigus süüdistataval ei olnud advokaati ega võimalust kasutada kirjalikke materjale. 1719. aastal, vaid aasta pärast Karl XII surma, raiuti tema endisel kõikvõimsal ministril pea maha.

Samal aastal ilmunud ajakirja frontispissil võib Görtzi maharaiutud pead näha veel kehast eraldi Charoni paadis, kes teda üle Acheroni surnute riiki sõidutab. Kaldal ootab vestluskaaslast mantlisse mähitud, kuid juba ühes tükis Johann Reinhold von Patkul. Materjali esitus ajakirjas toetub Lukianoselt laenatud skeemile: vestluskaaslased jutustavad teineteisele oma elulugu, kusjuures partner katkestab tihti oma kaaslast küsimustega, mis ühelt poolt aitavad iseloomustada küsitletavat, teiselt poolt aga annavad juhtunu kohta õpetatud selgitusi. Lõpuks ilmub käskjalg viimase postiga maa pealt. Georg Heinrich von Görtz kui äsja maa pealt saabunu on Patkulile esialgu veidi tõre vestluspartner. Ta suhtub tõrjuvalt viimase sõbralikku tervitusse: *Willkommen, camerad* ja peab oma saatust tunduvalt respektablimateks – eks ole ta ju korralikult kallis sargas maha maetud, Patkuli maised jäänused aga tassisid linnud laiali. Ka ei usu Görtz, et keegi maa peal Patkuli surma taga kahetseks. Patkulil omalt poolt on etteheiteid Görtzile kui läbikukkunud rahandusministrile. Kuid vestluse käigus avastavad maa peal eri leeridesse kuulunud mehed, et neid seob ühine kirglik poliitikaühtsus ja lõpuks on nad lahutamatud. Oma minevikku mõtestades jõuavad nad ühisele seisukohale, et õnnis on see, kes elab vaikset eraelu, kuid valitsejate lähikondsed on alati ohus. *Mors regis, fides in regem, est mors mea* (kuninga surm ja ustavus kuningale on minu surm), kordab Görtz

epitaafi, mille ta endale juba enne surma valmis tegi.

Mis puutub surmajärgsesse eksistentsi, siis selles suhtes on kompetentsem Patkul, kellel juba tosin aastat on olnud võimalus oma nüüdse seisundi üle järelemõtlemiseks. Ta teatab, et surm on 1) väljapääs maailmast, 2) sureliku kesta kõrvaleheitmine ja 3) sissepääs uude ellu, st. kui ihu puhkab, elab hing edasi. Teose lõpus näeme, et eluaegse kirgliku poliitika hing on nagu vanal sõjaratsul alati valmis reageerima hetke väljakutsele. Saabub käskjalg (*Secretarius*) teadega Stockholmist, Pariisist, Londonist, Lissabonist ja Konstantinoopolist, ja juba on endised riigimehed unustanud kõik neile maa peal poliitika läbi kaela langenud hädad – koos kaalutakse maailma tulevikku ja mängitakse mõtetega võimalikest variantidest. Nii jäävadki Patkul ja Görtz lugejaist maha, sõbralikus vestluses, pead murdmas globaalsete probleemide üle.

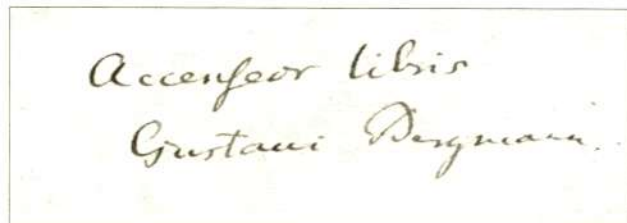
Näib, et balti aadlit jäi Patkuli saatuse kummitama. Rahvusraamatukogus leiduva *Gespräche...* omanik, kelle nime **O. C. Richter** leiame tiitellehelt, on eksemplari täiendanud käsikirjaliste lisadega. Richterite suguvõsa kuulus Liivimaa aadelkonda, teatmeteoste andmetel oli nende seas tuntud riigimehi, teadlasi, vaimulikke. Ühel neist, kelle initsiaalid pealegi sobivad raamatusse kirjutatuga, Liivimaa maamarssalil Otto Christoph von Richteril, võis olla Patkuli saatuse vastu eriline huvi. Esiteks oli ta Patkuli kaasaegne (elas aastail 1678–1729), teiseks aga

jätkas mingis mõttes tema missiooni. Nimelt kuulus ta restitutsioonikomisjoni, mille Peeter Esimene 1721. aastal balti aadli poolehoidu võitmiseks kokku kutsus; see komisjon tegeles Rootsi ajal äravõetud mõisate tagastamisega. Otto Christoph von Richter on ka Liivija Eestimaa mõisate omandiõiguse ajalugu käsitleva brošüüri autor. /8/

Richteri täiendused *Gespräche*le on kirja pandud esikaane ja tiitellehe vahele köidetud puhastele lehtedele. Esikohal on *Epitaphium Johannis Reinholdi Patkulii*, ladinakeelne järelehüüd J. R. von Patkulile, mis kujutab endast ilmselt ümberkirjutust käsikirjast. Hiljem on Patkuli epitaaf Fr. K. Gadebuschi *Liefländische Bibliothek*'is /9/ ka trükitis avaldatud, kuid tekstide võrdlemisel võib märgata väikeseid erinevusi; näiteks on käsikirjalisel epitaafil pateetiline lõpp: *non esse dulce sed tantum honestum pro patria mori* (isamaa eest surra pole meeldiv, vaid ainult austusväärne), mis Gadebuschil puudub. Kas O. C. Richter tegi ise teksti muudatusi või oli epitaafist liikvel mitu varianti, pole teada.

Epitaafi autoriks on Winkelmanni andmeil Poola aadlik, Patkuli kaasaegne **Jan Stanislaw Jablonowski** (1669–1731) /10/, samuti lähedane nii Vene kui Poola valitsevatele ringkondadele. Lisaks epitaafile on *Gespräche*... esilehtedel veel omaniku käsikirjaline ümberkirjutus Peeter Esimese kirjast Suurbritannia kuningannale, dateeritud kuupäevaga 1. juuli 1707. Vene valitseja annab siin ülevaate oma suhetest Poola kuninga August Teisega, õigupoolest nuriseb viimase üle: Augusti hoolimatuse tõttu on Vene armee kandnud 1700. aastal Narva all suuri kaotusi. Patkuli nime selles kaks kuud enne tema hukkamist kirjutatud kirjas ei mainita, arvatavasti on kiri teosele lisatud kui taustinformatsioon. Kokku on raamatus käsikirjalisi täiendusi seitse lehekülge ja niisugusena on ta kui väike mälestusmärk J. R. Patkulile.

Kultuurilooliselt huvitav on ka Rahvusraamatukogus leiduv Patkuli *Echo, oder rechtmässige Beantwortung*... (S. I., 1702) eksemplar, mille üheks oma-

nikuks on olnud pastori kirjaees Gustav Bergmann – temalt pärineb ladinakeelne sissekirjutus eeslehel *Accenseor libris Gustavi Bergmanni*. **Gustav Bergmann** (1749–1814) kogus suure raamatukogu, mille põhiosa sai endale Riia muinasuurimise seltsi raamatukogu, /11/ piiblikollektsiooni aga müüs tema poeg Benjamin Bergmann (1772–1856), samuti pastor ja ajaloo huvidega kirjamees, Tartu Ülikooli raamatukogule. /12/ Gustav Bergmann on oma kuulsa kaasmaalase saatust, eriti aga tema barbaarset hukkamist käsitletud ka kirjasõnas – 1776. aastal ilmunud Liivimaa ajaloos. /13/ Autori hinnangu sündmustele võtab kokku lause:

So starb der unglückliche Johann Reinhold Patkul, ... die Rechte seines Vaterlandes vertheidiget zu haben (nii suri õnnetu Johann Reinhold Patkul oma kodumaa õigusi kaitses). Hiljem, nagu näitab heraldiline ekliibris esikaane siseküljel, on kõnesolev *Echo, oder rechtmässige Beantwortung*... kuulunud vabahärra Otto Magnus von Stackelbergile, oletatavasti on tegemist tuntud genealoogi O. M. v. Stackelbergiga (1867–1947). Näib, et omanikud on seda teost väga oluliseks pidanud – kadunud lehed on asendatud käsikirjalise ümberkirjutusega, sellisel tülikal viisil on peene käekirjaga täidetud koguni 28 lehekülge. Hoolikas suhtumine võib olla tingitud ka raamatu haruldusest, nimelt kirjutab juba Fr. K. Gadebusch oma *Livländische Bibliothek*'is (1777) /14/, et seda teost pole Liivimaaal kerge leida.

Üldse näib Patkuliga seotud teoste eksemplaridele iseloomulik, et omanikel on nendega olnud väga isiklik suhe, mida nad on välja elanud trükiseid täiendavalt kujundades. Näiteks on Rahvusraamatukogus leiduva, pärgamentkõites ja Stackelbergide superekliibrisega teose seljatiitliks kirjutatud *Patkuliana*, ehkki tegemist on Patkuli teose *Gründliche, jedoch bescheidene Deduction*... eksemplariga. Mõiste *Patkuliana* võeti kasutusele arvatavasti juba varsti pärast Patkuli hukkamist – niivõrd muljetavaldav oli Patkuli-käsitluste hulk. Antud juhul võis omanik tiitliga *Patkuliana* anda teatud mõttes hinnangu teose sisule või koguni autori isikule ja temaga juhtunule; balti aadlikule olid need trükised omamoodi eepos või lõputu saaga, mille kangelaseks J. R. von Patkul, Liivimaa patrioot, märter, reetur, intrigaan, kõige suurem liivlane jne.

VIITED

1. Eestimaa rootsiaegse kindralkubeneri arhiivi kataloog. II. Tartu, 1936, lk. 240.
2. Winkelmann, E. *Bibliotheca Livoniae historica*. 2. Ausgabe. Berlin, 1878, nr. 11000.
3. Samas, nr. 11007.
4. Eesti rahva ajaloost Põhjasõja aastail 1700-1721. Tallinn, 1960, lk. 383.
5. Neggo, Helmi. Johann Reinhold von Patkul: "Kõige suurem liivlane". Tallinn, 1920, lk. 20.
6. Winkelmann, nr. 11073.
7. Kirchner, Joachim. *Das deutsche Zeitschriftenwesen, seine Geschichte und seine Probleme* T.1. Leipzig, 1942, lk. 43-44.
8. Richter, Otto Christoph v. *Kurtze Nachricht von wahrer Beschaffenheit der Landgüter in Est-Lyffland und auff Oesell*. S. I., 1723.
9. Gadebusch, Friedrich Konrad. *Livländische Bibliothek nach alphabetischer Ordnung* 2 osa. Riga, 1777, lk. 336-338.
10. Winkelmann, nr. 11058.
11. *Deutsch-baltisches biographisches Lexicon 1710-1960*. Köln, 1970, lk. 56.
12. Taal, Kersti. Gustav Bergmann ja tema memoriaalkogu Tartu Ülikooli raamatukogus. Tartu Ülikooli raamatukogu töid. XI, Tartu, 2000, lk. 108-114.
13. Bergmann, Gustav. *Geschichte von Livland, nach Bossuetischer Art entworfen*. Leipzig, 1776, lk. 79-83.
14. Gadebusch, 2. osa, lk. 333.

Armas eesti rahvas maal ja linnas, kodumaal ja võõrsil!

23. aprillil 2001 lõppes Tallinnas Estonia kontserdisaalis Eesti Raamatu Aasta 2000–2001, mille korraldamiseks oli 28. aprillil 1998 Tartu raekoja saalis esitanud üleskutse väike rühm entusiaste (Krista Aru, Mart Jagomägi, Tiit Jänese, Ülo Matjus, Roman Mugur, Peeter Olesk, Hando Runnel, Mart Trummal ja Peeter Tulviste). Eesti Vabariigi valitsuse toetusel ning Eesti Vabariigi presidendi Lennart Meri kaitse all kujunes sellest suurejooneline üleriigiline rahvuslik üritus, mille ulatust ja sisulist rikkust polnud algatajad ette kujutanud. Eesti Raamatu Aasta iseseisvus. Aegamööda tekkisid üle kogu Eesti raamatuaasta toimkonnad ja mitmesugused tugirühmad, liikumisse haarati sadu asutusi ja tuhandeid inimesi, üritusist said osa kümned tuhanded – ning seda mitte ainult Tartus või Tallinnas, vaid ka ääremail, väikesaartel ja metsakülades. Kõigile neile – nii tegijaile kui osasaajaile – kuulub meie südamlilik tänu. Eesti Raamatu Aastat ilmetasid üle-eestilised raamatukonverentsid Tartus, Põltsamaal ja Pärnus, põnevad raamatunäitused, neist eesti raamatu ajaloos suurim “Eesti raamat 1525–2000” Tartus ja Tallinnas, edukad üleriigilised raamatumüügid, mitmed rikkalikud raamatuannetused rahva- ja kooliraamatukogudele ning esimese klassi õpilastele, kirjanike arvukad kokkusaamised lugejatega raamatukogudes, rohked trükised, mis tähtsads nii eesti kirjanduse kui ka eesti raamatuloo seisukohalt. Seda loetelu võiks kaua jätkata.

Usutavasti täitis Eesti Raamatu Aasta (ERA) enamiku talle seatud ülesandeist, mis olid kantud tahetest **hoida tänapäeval ja säilitada**

tulevikuski raamatu kõrget aukohta Eesti elus. Muidugi ei suutnud me teoks teha kõike kavatsutut. Ent ühes oleme veendunud, nimelt selles, et Eesti Raamatu Aasta sidus meid, eestlasi, veel tihedamini ühte oma emakeelse raamatuga, ühendas omavahel nii või teisiti raamatuga seotud inimesi, kes muidu poleks mitte kunagi kokku saanud. Eesti Raamatu Aasta avaram tähendus hakkab ilmnema alles tagantjärele. Päris kindlasti polnud see ainult üks raamatuaasta, mis nüüd on seljataga, vaid ettevõtmine, mille vaimset pagasit ei ole me suutnud veel kaugeltki ammendada.

Seda silmas pidades peab Eesti Raamatu Aasta Peakomitee tähtsaks rahvuslikuks ülesandeks säilitada ja edasi arendada Eesti Raamatu Aastal saavutatut, jätkata selle kõiki häid algatusi. Meil on ettepanek:

1) Eesti Kirjanduse Seltsile võtta ühendus raamatuaasta vältel tekkinud ja toimunud ERA kohalike

toimkondadega taastamaks nende alusel kunagine **Eesti Kirjanduse Seltsi usaldusliikmete ülemaaline võrk**, mis toetaks ERA vaimus seatud sihtide taotlemist kogu avaral raamatu-alal;

2) luua Eesti Kirjanduse Seltsi juurde **raamatupropaganda toimikond** juhtimaks ja kooskõlastamaks eesti raamatuga seotud üritusi;

3) lisaks üleriigilistele raamatukogupäevadele oktoobris korraldada igal aastal algusega 23. aprillil **üleriigiline raamatukuu**;

4) sihikindlalt ja komplekselt **otsida nii Eestist kui ka võõrsilt vanimaid**, sealhulgas eriti kindlakstehtud või ka oletatud esimesi **eestikeelseid raamatuid**, uurida nende saatust.

Eesti Raamatu Aasta 2000–2001 on lõppenud, ent eesti raamat edeneb. *Habent sua fata libelli.*

Kohtumiseni raamatu juures!

Eesti Raamatu Aasta Peakomitee

Raamatuaasta lõpuaktusel Estonia kontserdisaalis kõlas EV hümn.

Fotod: Teet Malsroos

22. aprillil, pärast raamatunäituse külastamist, kannab president Lennart Meri oma autogrammi RR-i auraamatusse.

KINGITUSEKS MILJONI EEST UUSI RAAMATUID

17. mail andis ERA Peakomitee esimees, kultuuriminister Signe Kivi Tartu Kirjanduse Majas maakondadele üle valitsuse raamatukingituse lõppenud raamatuaasta puhul. Kingituse võtsid vastu maavanemad ja maakondade keskraamatukogude direktorid.

Ühtekokku anti keskraamatukogudele kaasa 4782 raamatut ligi 1400 rahva- ja kooliraamatukogu jaoks. Kõik raamatud on märgistatud eritempliga "Eesti Vabariigi valitsuse kingitus raamatukogudele" ning raamatuaasta märgiga.

Ettepaneku kinkida raamatuaasta jäädvustamiseks kõigile Eesti raamatukogudele raamatuid tegi ERA Peakomitee valitsusele käesoleva aasta veebruaris ning valitsus eraldas reservfondist selleks miljon krooni.

Koostöös keskraamatukogude ning Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu koostas ERA Peakomitee 28 nimetust sisaldava nimekirja, mille alusel sai iga kooli- ja rahvaraamatukogu tellida endale 700 krooni väärtuses raamatuid. Soovid jõudsid maakondade keskraamatukogude kaudu Tartusse.

Enim soovitud raamatuteks osutusid "Eesti muinasjutud" ("Tiritamm"), M. J. Eiseni "Esivanemate varandus" ("Sinisukk"), L. Vahtre "Eesti kultuuri ajalugu" ("Virgela"), "Eesti rahvakultuuri leksikon" (Eesti Entsüklopeediakirjastus), sari "Minu esimene raamat" ("Tänapäev"), "Eesti keele sõnaraamat. OS 1999" (Eesti Keele Sihtasutus) ja "Eesti kirjanike leksikon" ("Eesti Raamat"). Rohkesti telliti ka ilukirjanduslikke teoseid, nt. L. Tungal "Marjajuur lume all" ("Prisma Print"), E. Niit "Ühel viivul vikervalgel" ("Tiritamm"), H. Mänd "Tingel-tangel" ning vastilmunud teatmeteoseid, nt. V. Vaga "Üldine kunstiajalugu" ja "Eesti kirjanduslugu" ("Koolibri").

Maakondlikult jaguneb kingitud raamatute hulk vastavalt sealsete raamatukogude arvule: enim said raamatuid Tallinna raamatukogud (458 eks.), järgnevad Harjumaa

(123), Ida-Virumaa (117) ja Pärnumaa (113). Lisaks kooli- ja rahvaraamatukogudele said kingitusest osa ka 20 koguduseraamatukogu.

*Kristel Kikas,
Peakomitee sekretär*

LÕPUKONVERENTSI "KLOOSTRIST INTER- NETINI"

viis ERA Peakomitee läbi Pärnu koostöös kohalike kultuuritöötajatega 5.–6. aprillini 2001. Samal ajal oli Pärnu Muuseumis väljas sadakonna eksponaadiga näitus "Käsitöökirjaline ja trükitud raamat". Ajaloos tagasi vaadates on isegi üllatav tõdeda, et raamat on enamiku ajast olnud käsitöökirjaline ning muutunud alles viimase viie sajandi jooksul trükisõnaks. Ent juba kiputakse trükisõnalegi hingekeha lööma.

"Kloostrist internetini" võttis kokku üliulatusliku ainevalla, mille ühisnimetaja on raamat, hõlmates ajavahemikku kloostrikirjandusest kuni vaimu kohanemiseni internetiga. See andis korraldajatele lahe- ja võimaluse viia kokku kahe täistööpäeva jagu eriilmelisi ettekandeid filosoofidelt (Urmas Sutrop, Tarmo Kulmar, Ülo Matjus, Haljand Udam), ajaloolastelt (Aldur Vunk, Peep Pillak), raamatuloolastelt (Mare Oja), poliitikutelt (Signe Kivi, Jüri Adams), kirjandusteadlastelt (Luule Epner, Leena Kurvet-Käosaar, Peeter Torop) jpt., kusjuures ettekande koitvuse määras ettekandja isiksus, mitte probleemsetuse aktuaalsus – kuidas suudeti saalitäis raamatu usku kuulajaid kaasa mõtlema panna.

Kõlama jäi ootusärevalt tulevikku vaatav optimism, alates Peeter Tulviste sissejuhatavast sõnavõtust "Raamat – mõistuse tööriist" kuni Mart Trummali üldplaanis optimistliku, ent isiklike pessimisminootidega lõpetava ettekandeni "Kas uskuda kirjasõna ülestõusmist?"

Pärnu teatri lavale kuhjatud kuulunud butafooria 30-ndatest – massiivne kirjutuslaud, kummut, lillepostamendid, raadioaparaat – lõi keskkonna, kuhu olemuslikult pidanuks kuuluma ka raamat.

Arvutile seal kohta ei leidunud. Ka muid konverentsi tehnilisi vahendeid kasutati vähe. Konverentsi ettekandjaist keegi arvutivastusega välja ei tulnud, ent kõik uskusid raamatu edasikestmisse. Leiti, et internetist ei saa veel niipea raamatule kao kuulutajat – interneti aktiviseerumisel täiustub ka raamatu identiteet. Nii näiteks on teadlastel seni raskusi viitamisel internetiallikaile – allikad kaovad niisama kiiresti, nagu nad tekivad (Peeter Torop "Interneti lugemine"). Tekst on muutunud keeruliseks hüpertekstiks. Järgmine samm on võrgustuv raamat: raamatud loovad oma kaksikidentiteeti, eksisteerides samaaegselt nii paberil kui võrgus.

Aprillikuu internetiuudistes anti teada, et e-raamatud hakkavad juba tasapisi levima. Adobe pakub lugemiseks tasuta tarkvara eBook Reader 2.0, mis on kohandatud raamatulugemiseks. Aknas on avatud üks kuni kaks raamatulehte, akna paremal küljel on nupupaneel. Nuppude abil saab raamatut lehitseda (NB! lehitseda, mitte kerida nagu papüürusrulli, nõnda kui siinamaani arvutiteksti), pilti suurendada-vähendada, tekstilõike märgistada ja oma märkusi lisada. Esialgu takistab e-raamatu levikut tema trükivariandist kõrgem hind.

Nõukogude noore raamatulugemust kaardistanud kultuuriminister Signe Kivi ("Ebatavaline tavaline raamat") tundis rõõmu, et tolleaegne suur lugemus on tema põlvkonna kaasavõetud pagas. Ta tunnistas, et oma lapsed loevad märgatavalt vähem.

Kaasaminekuvõime elu kiire arenguga määrab paratamatult ka vanus. Nii kujunes valdavalt vanema põlvkonna raamatukonverents eneseveenmiseks raamatu kestmajäämises. Kusjuures tehnoloogiliste tingimuste kõrval määrab eesti raamatu tuleviku kirjastajate tegevuse majanduslik tegur: nemad heitlevad praegu äraelamist tagava 1000 eksemplari piiriga. Koos nimetuste arvu kasvuga käib kaasas järjekindel trükiarvu langus. Edasine sõltub juba sellest, kuidas Eesti riik hindab raamatut ja kuidas suhtub eestlane ise oma raamatusse (Mart Trummal).

Ellen Arnover

PÕHINÄITAJAID RAHVARAAMATUKOGUDES

HELI PRIIMETS, MARGIT JÕGI

LUGEJATEENINDUS

Lugejateenindus on aasta-aastalt intensiivistunud. Kui 1994. a. oli Eesti rahvaraamatukogudes 344 890 lugejat, siis 2000. aastal 449 495, s. o. 104 605 võrra

rohkem. Lugejate arvu tõus on seda tähelepanuväärsem, et nendel aastatel on vähenenud Eesti elanike arv ligi 68 000 võrra.

Tabel 1. Keskmise lugejate arv 1998–2000.

Lugejad	1998	kasv (%)	1999	kasv (%)	2000	kasv (%)
Keskrk-d	8 248,6	6,3	8 304,6	0,7	8 342,9	0,5
Linnark-d	1 507,6	11,7	1 619,1	7,4	1 722,7	6,4
Lasterk-d	1 304,7	- 10,0	1 442,4	10,6	1 596,5	10,7
Vallark-d	682,1	12,5	740,4	8,5	772,7	4,4
Külark-d	272,9	0,4	280,8	2,9	290,2	3,3
Muud rk-d	475,0	6,6	518,7	9,2	605,7	16,8
EESTI KESKMINE	715,3	5,8	738,4	3,2	768,4	4,1

Tabel 2. Keskmise külastuste arv 1998–2000.

Külastused	1998	kasv (%)	1999	kasv (%)	2000	kasv (%)
Keskrk-d	107 992,8	11,3	111 441,3	3,2	121 379,3	8,9
Linnark-d	19 428,5	9,1	21 690,0	11,6	23 264,0	7,3
Lasterk-d	16 065,3	- 6,3	18 964,0	18,0	18 815,2	- 0,8
Vallark-d	8 432,2	16,5	9 347,6	10,9	10 253,9	9,7
Külark-d	3 385,8	4,4	3 684,7	8,8	4 064,0	10,3
Muud rk-d	5 176,0	46,0	7 807,1	50,8	9 471,0	21,3
EESTI KESKMINE	9 118,5	9,3	9 841,0	7,9	10 785,9	9,6

Tabel 3. Keskmise laenutuste arv 1998–2000.

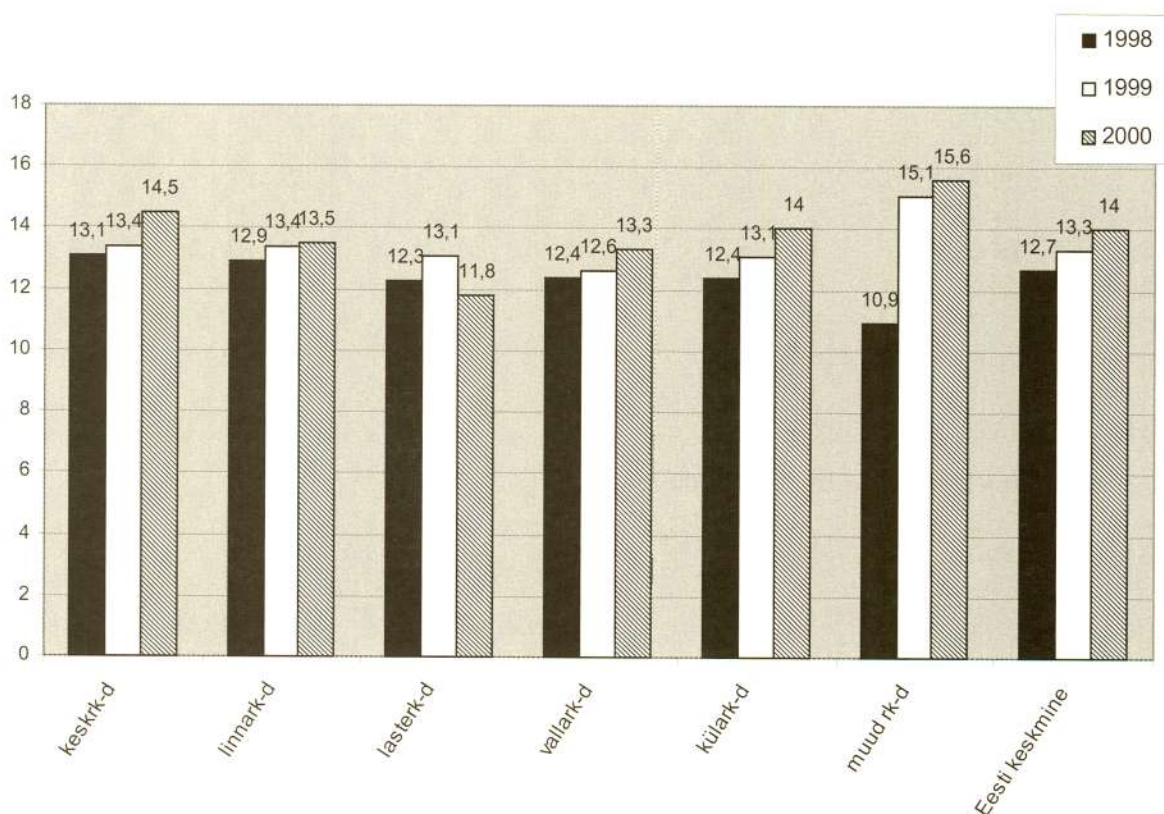
Laenutused	1998	kasv (%)	1999	kasv (%)	2000	kasv (%)
Keskrk-d	295 358,5	6,1	294 155,4	- 0,4	229 292,3	- 22,1
Linnark-d	56 803,1	6,3	60 364,7	6,3	57 904,7	- 4,1
Lasterk-d	36 530,9	- 1,8	40 153,9	9,9	28 751,5	- 28,4
Vallark-d	23 446,7	14,7	25 871,8	10,3	26 029,6	+ 0,6
Külark-d	9 690,5	2,4	10 151,5	4,8	10 002,9	- 1,5
Muud rk-d	15 361,7	30,5	15 492,7	0,9	17 713,0	+ 14,3
EESTI KESKMINE	25 629,0	6,0	26 399	3,0	23 951,5	- 9,3

Külastuste kasvutempo oli kõrgeim 1994. a., kui võrreldes 1993. aastaga tõusis Eestis rahvaraamatukogude külastuste arv keskmiselt 16,2%. Kuigi järgmistel aastatel külastuste kasvutempo aeglustus, püsib see endiselt kõrge: 1998. a. 9,3%, 1999. a. 7,9% ja 2000. a. 9,6% (tabel 2). Raamatukogusid külastatakse sagedamini, sest laenutustähtaegu on lühendatud ja korraga laenutatavate teavikute arvu vähendatud (uudiskirjanduse eksemplaarsus on väike).

Laenutuste arv on tõusnud 1992. aastast, mil rahvaraamatukogudes laenutati lugejatele 8 793 444 teavikut. Kuigi 1995. a. muutus perioodika laenutuste arvestus (toimus ülesminek üksiknumbritelt aastakäikudele), laenutuste üldarv tõusis. 1996. a. oli laenutuste kasv keskmiselt 12,4%. Järgmistel aastatel oli see veidi väiksem, kuid 1999. a. laenutati 15 760 713 teavikut, mis on 6 967 269 rohkem võrreldes 1992. aastaga. Mitme aasta lõikes oli stabiilseim kasv linnaraamatukogudes (vahemikus 6,7–6,3%).

1999. a. enamikus keskraamatukogudes laenutuste arv tõusis, kuid Eesti keskraamatukogudes kokku vähenes (tabel 3). Vähenemine oli seotud asjaoluga, et Tallinna Keskraamatukogu vene- ja võõrkeelse kirjanduse osakond oli seoses kolimisega suletud ning senine Tartu Maakonna Keskraamatukogu reorganiseeriti. Maakonnaraamatukogu ülesandeid täitma asunud Kõrveküla raamatukogus on lugejateenindus mahult väiksem.

Joonis 1. Külastamissagedus.

Lugejateeninduse näitajate vähenemine lasteraamatukogudes (tabelid 1–3) on ennekõike seotud muutustega raamatukoguvõrgus. 1998. aastal vähenes ühe Eesti suurima lasteraamatukogu, Tallinna Pelguranna lasteraamatukogu muutumisega linnaraamatukoguks keskmine lugejate, laenutuste ja külastuste arv lasteraamatukogudes. 2000. aastal oli keskmine lugejate ja külastuste arvu vähenemine lasteraamatukogudes tingitud Kärddla lasteraamatukogu ühinemisest keskraamatukoguga ja Tapa lasteraamatukogu ühinemisest linnaraamatukoguga.

Laenutuste arvu vähenemine 2000. aastal (tabel 3) on seotud arvestuslike muutustega. 1. jaanuarist 2000. a. ei arvestata rahvaraamatukogus teaviku kohalkasutust laenutusena. Laenutuste arv vähenes kõige enam nendes raamatukogudes, kus kohalkasutuse osakaal on suur (kesk- ja linnaraamatukogudes). Vähenemine lasteraamatukogudes on ennekõike seotud isesesvate lasteraamatukogude arvu vähenemisega. Külaraamatukogudes oli langus väike, valla- ja muudes raamatukogudes laenutuste arv tõusis. Rõhutame, et laenutuste vähenemine 2000. a. on seotud muutustega laenutuste arvestuses. Raamatukogusid külastatakse endiselt väga intensiivselt ja teavikuid laenutatakse aktiivselt nii kohalkasutuseks kui koju. Aastatel 1998–2000 on külastussagedus tõusnud.

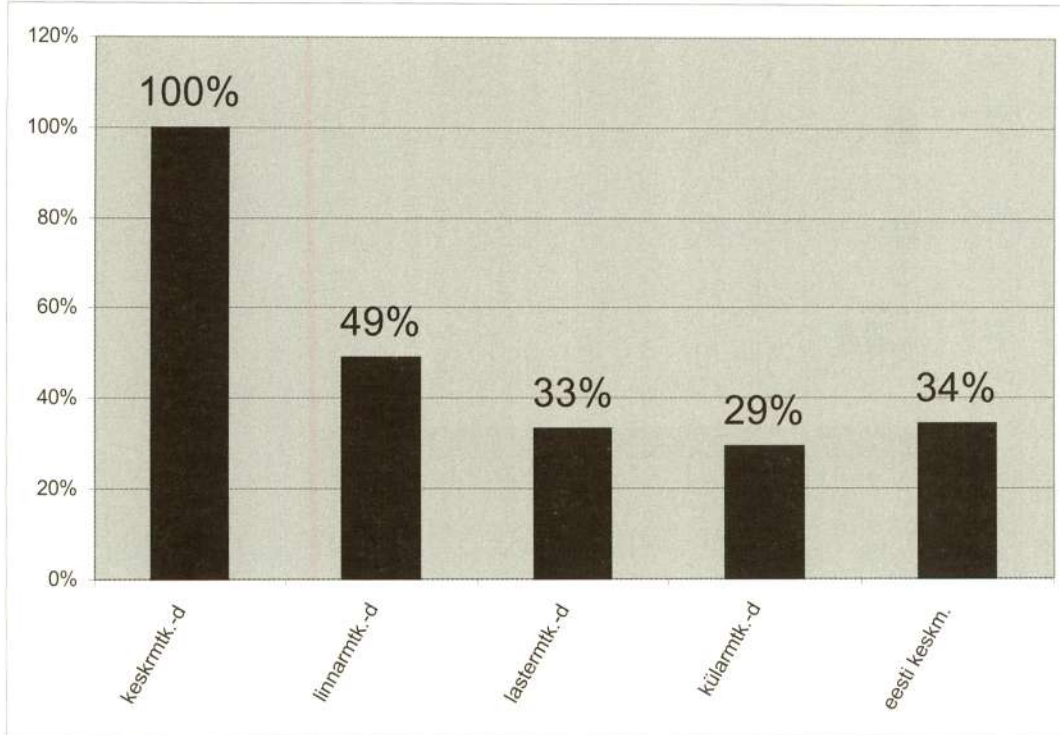
Kallinev kirjandus ja elanike ostujõu langus on toonud rahvaraamatukogudesse uusi lugejaid. Soodsalt on mõjunud raamatukogude uued ruumid ja infotehnoloogiline areng.

TARKVARA

Kuigi 2000. a. põhiprioriteet infotehnoloogias oli raamatukogude internetiseerimine, on siinkohal paslik

rääkida raamatukogu tarkvarast, mis peaks olema lugejateenindusele raamatukogus suurimaks abiks. Raamatukogu tarkvara on 195 raamatukogul (s.o. keskmiselt 34% Eesti üldkasutatavatest rahvaraamatukogudest ja juurdekasv 2000. a oli 6,9%).

Joonis 2. Raamatukogutarkvara kasutatavate rahvaraamatukogude osa.

Üldse on rahvaraamatukogudele ostetud 364 tarkvara litsentsi. Peamiselt kasutatakse Kirjasto 3000 (159 rahvaraamatukogu), mille edasiarendusega praegu ei tegelda. Veel kasutavad rahvaraamatukogud tarkvara R2000, mis on programmi Raamat 2 uus ja täiendatud versioon (12 raamatukogu), CDS/ISIS-i (3 raamatukogu), Mikromarci (Harju Maakonna Keskraamatukogu), ARX-i (Vasalemma raamatukogu).

Oluliseks sammuks kujunes Tallinna ja Tartu keskraamatukogude ühinemine ELNET Konsort-

siumiga ja INNOPAC-i kasutuselevõtt nendes raamatukogudes. Tartu Linna KRK prognoosib üleminekut elektroonilisele laenutusele 2002. aastal.

Tallinna Keskraamatukogu loodab alustada sellega värskest renoveeritud hoones.

Elektroonilisele laenutusele on üle minemas ka mitmed külaraamatukogud. Fimas "Urania" on valmistatud tarkvara URRAM, mille testimisega tegelevad Põlva Keskraamatukogu ja Kõrvküla raamatukogu (Tartu Maakonna Keskraamatukogu).

Tabel 4. Töökohaarvutid ja riistvara 1999–2000.

Rk-de arv	Server- arvutid	Koht- võrgud	Töökoha arvutid	Printerid	Vöotkoodi lugerid	Laua- skannerid	Modemid	CD-ROM seadmed
Keskrk-d (20)	33	42	312	163	113	41	33	133
Linnark-d (67)	4	17	135	91	10	6	13	34
Lasterk-d (6)	0	0	4	3	1	0	0	2
Külar-k-d (477)*	11	82	415	259	65	29	79	205
KOKKU								
2000 (570)	48	141	866	516	189	76	125	374
1999 (578)	45	84	535	263	117	24	83	268

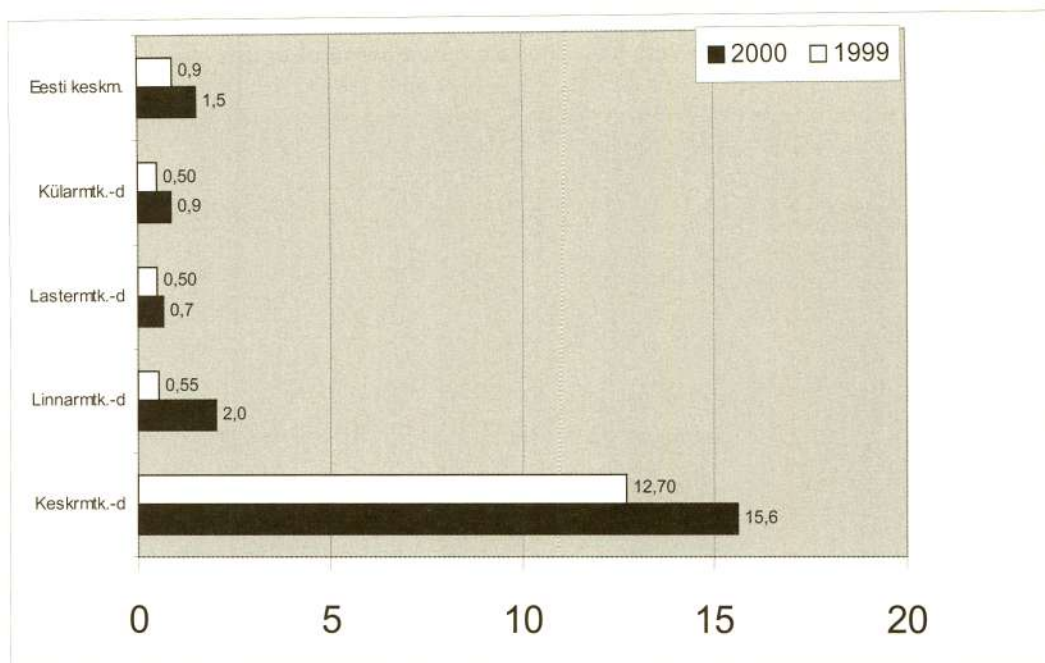
* 2000. aastal on küla- ja vallaraamatukogusid käsitletud koos.

TÖÖKOHAARVUTID JA RIISTVARA

Tabelist näeme, et 2000. aastal on oluliselt suurenenud riistvara osa, laivõrgu väljaehitusega suurenes kohe vajadus riistvara täiendamiseks. Ainuüksi KülaTee projekti raames osteti 56 tööarvutit

ja 44 laserprinterit. Sellega seoses paranes ka lugejateenindus, sest kui aastal 1999 oli lugejate kasutuses 149 töökohaarvutit, siis 2000. a. oli juba 303.

Joonis 3. Keskmine töökohaarvutite arv 1999 ja 2000. aastal.

INTERNET

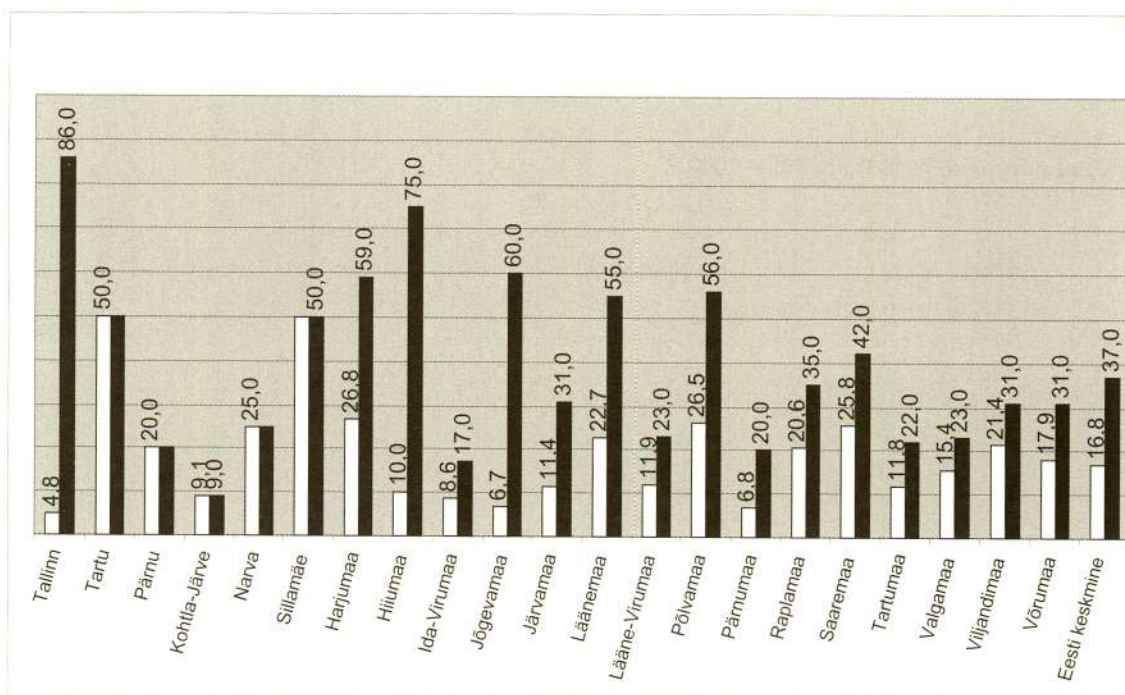
Infotehnoloogias oli rahvaraamatukogude suurim edasimineku internetiseerimises. Kui 1999. a. lõpuks oli internetiühendusi 97 (16,8), siis 2000. a. oli 213 (37%).

Läinud aasta süstiks oli projekt "Eesti rahvaraamatukogude internetiseerimine KülaTee 2", mille käivitamiseks eraldas riik 2,8 miljonit krooni. Selle

käigus said püsiühenduse paljud maaraamatukogud. Rohkem kui pooltel Põlvamaa, Jõgevamaa, Harjumaa, Läänemaa, Hiiumaa raamatukogudel on laivõrk.

Internetiseerimist ootavad kõik maakonnad, kuid allpool oleval joonisel on protsentidest näha, millistes maakondades teostus projekt esimeses etapis.

Joonis 4. Laivõrguühendusega raamatukogud 1999 ja 2000.

RAAMATU- KOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS

2001/3

Koostanud ENE SAHKAI

RAAMATU JA RAAMATUKOGUNDUSE AJALUGU

431. **Raamat** on... Eesti bibliofiilia ja raamatuloo almanahh. Tallinn, 2000. Sisaldab bibliogr. Artiklite kokkuvõtet ingl., saksa k. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

432. The **Cambridge** history of the book in Britain. Vol. III. 1400-1557. Cambridge, [1999]. XXIV, 743 p. Sisaldab bibliogr. EAR, RR.

*

433. **Lilja, J.** Kirjastohistorian saavutuksia // Informaatiotutkimus. Vsk. 20 (2001) nro 1, s. 12-17. RR, TTÜ.

RAAMATUKOGUTÜÜBID

434. **Eesti Rahvusraamatukogu.** Tegevusaruanne 2000. Tegevuskava 2001. [Tallinn], [2001]. 68 lk. RR.

435. **Muutuv** ülikooliraamatukogu : Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu 80. aastapäeva teaduskonverents 11. novembril 1999 = Changing academic library : proceedings of the conference dedicated to the 80th anniversary of the Tallinn Technical University Library November 11, 1999. Tallinn, 2000. 197 lk. Artiklite kokkuvõtet inglise k. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

RAAMATUKOGUHOIDJA. HARIDUS JA TÄIENDUSKOOLITUS

436. **Hitch, L. P. ; Hirsch, D.** Model training // J. of Academic Librarianship. Vol. 27 (2001) no. 1, p. 15-19. RR, TTÜ.

437. **Mäkinen, O.** Oppimisympäristöt ja etäopiskelu tulevat ryminällä myös kirjastoihin // Kirjastolehti. Vsk. 94 (2001) nro 3, s. 24-25. ERÜ, RR, TTÜ, TÜ.

438. **Pinfield, S.** The changing role of subject librarians in academic libraries // J. of Librarianship and Inform. Sci. Vol. 33 (2001) no. 1, p. 32-38. RR, TTÜ.

439. **Segal, J. A.** Collaboration between theory and evidence-based practice - two cultures : librarians and professors // IFLA Journal. Vol. 27 (2001) no. 1, p. 24-27. ERÜ, RR, TÜ.

440. **Stallings, D.** The virtual university : organizing to survive in the 21st century // J. of Academic Librarianship. Vol. 27 (2001) no. 1, p. 3-14. RR, TTÜ.

RAAMATUKOGU TÖÖKORRALDUS

441. **Sommer, D.** Management of library and information services at the University and State Library Saxony-Anhalt : selected papers. Halle (Saale), 2000. 250 p. (Schriften zum Bibliotheks- und Büchereiwesen in Sachsen-Anhalt ; 80). Bibliogr. peatükkide lõpus. EAR.

*

442. **Evans, E. G.** The in's and out's of library budget preparation // The Bottom Line : Managing Library Finances. Vol. 14 (2001) no. 1, p. 19-23. TTÜ.

443. **Hormia-Poutanen, K. j. t.** Keskitetyt kirjastopalvelut Pohjoismaissa - yhteistyöllä tuloksia // Signum. Vsk. 34 (2001) nro 3, s. 61-64. RR, TTÜ, TÜ.

444. **Kenreich, M. E.** Physical settings and organizational success // Libr. Collections, Acquisitions, and Technical Services. Vol. 25 (2001) no. 1, p. 67-79. EAR, RR, TÜ.

445. **Leno, M.** Digitaalisen tiedon saavutettavuus näkövammaisille // Signum. Vsk. 34 (2001) nro 3, s. 65-67. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

STANDARDISEERIMINE

446. **Byrum, J. D. Jr.** The birth and re-birth of the ISBDs : process and procedures for creating and revising the In-

RAAMATUKOGUNDUSE ÜLDKÜSIMUSED

419. **Proceedings** of the Fourth International Symposium "Bibliotheca Baltica" held at the Royal Library, Stockholm, September 17 to September 20, 1998. [Stockholm], 2000. 95 p. Sisaldab ka: Activities concerning Regional Bibliographies in the countris of Baltic Sea Area. Bibliogr. märkustes. EAR.

*

420. **Baruchson-Arbib, S.** Curriculum for "Social Information science" - evaluation and application // IFLA Journal. Vol. 27 (2001) no. 1, p. 19-23. ERÜ, RR, TÜ.

421. **Brainton, T.** Workshop on copyright at the IFLA world conference, August 2000 // Information Europe. Vol. 5 (2000) no. 4, p. 2-3. RR.

422. **Kavanagh, R.** Transforming libraries for the blind in the learning culture of the information age : the role of IFLA and the World Blind Union (WBU) // IFLA Journal. Vol. 27 (2001) no. 1, p. 38-40. ERÜ, RR, TÜ.

423. **Kuronen, T.** Kirjastotyön arvot ja normit // Informaatiotutkimus. Vsk. 20 (2001) nro 1, s. 3-11. RR, TTÜ.

424. **Lovio, M.** Esitys kirjastopoliittiseksi ohjelmaksi vuosille 2001-2004 // Kirjastolehti. Vsk. 94 (2001) nro 2, s. 8-9. ERÜ, RR, TTÜ, TÜ.

425. **Morales, E.** The information right and the information policies in Latin America // IFLA Journal. Vol. 27 (2001) no. 1, p. 28-33. ERÜ, RR, TÜ.

426. **Relyea, H. C.** Legislating personal privacy protection : the federal response // J. of Academic Librarianship. Vol. 27 (2001) no. 1, p. 36-51. RR, TTÜ.

427. **Smith, G.** Aiming for continuous improvement : performance measurement in a re-engineered technical services // Libr. Collections, Acquisitions, and Technical Services. Vol. 25 (2001) no. 1, p. 81-92. EAR, RR, TÜ.

428. **Suomen** kirjastoseuran kannanotto kirjastopoliittiseen ohjelmaan // Kirjastolehti. Vsk. 94 (2001) nro 3, s. 8-11. ERÜ, RR, TTÜ, TÜ.

429. **Verho, S.** Kirjastotilastot 2000 : lainaus kasvaa taas // Kirjastolehti. Vsk. 94 (2001) nro 3, s. 16-17. ERÜ, RR, TTÜ, TÜ.

430. **Winkworth, I.** Opinion piece : how well are the performance measures doing? // Performance Measurement and Metrics. Vol. 2 (2001) no. 1, p. 2-10. RR.

ternational Standard Bibliographic Descriptions // IFLA Journal. Vol. 27 (2001) no. 1, p. 34-37. ERÜ, RR, TÜ.

447. **Hakala, J.** ISBN - numerot lõppuvat kymmenen vuoden sisällä // Tietopalvelu. Vsk. 16 (2001) nro 2, s. 17-18. ERÜ, RR.

KOMPLEKTEERIMINE

448. **Billings, H.** Shared collection building : constructing the 21st century relational research library // J. of Library Administration. Vol. 31 (2000) no. 2, p. 3-14. RR.

449. **Black, S.** Using citation analysis to pursue a core collection of journals for communication disorders // Libr. Resour. and Techn. Serv. Vol. 45 (2001) no. 1, p. 3-9. EAR, TÜ.

450. **Carrico, S. B.** The University of Florida Smathers Library bookstore // Libr. Collections, Acquisitions, and Technical Services. Vol. 25 (2001) no. 1, p. 37-47. EAR, RR, TÜ.

451. **Ferguson, A. W.** Digital library selection : maximum access, not bying the best titles : libraries should become full-text Amazon.com's // J. of Library Administration. Vol. 31 (2000) no. 2, p. 27-38. RR.

452. **Gherman, P. M.** Found money : trading infrastructure for information // J. of Library Administration. Vol. 31 (2000) no. 2, p. 49-62. RR.

453. **Giesecke, J. R. ; McNeil, B. ; Minks, G. L. B.** Electronic Text Centers : creating research collections on a limited budget, the Nebraska experience // J. of Library Administration. Vol. 31 (2000) no. 2, p. 77-92. RR.

454. **Kennedy, K.** Research collections : content/format/service, a vendor's perspective // J. of Library Administration. Vol. 31 (2000) no. 2, p. 39-48. RR.

455. **McGinnis, S. D.** Selling our collection souls : how license agreements are controlling collection management // J. of Library Administration. Vol. 31 (2000) no. 2, p. 63-76. RR.

456. **Richards, D.** Making one size fit all : Minnesota state colleges and universities manage a legislative mandate for cooperative collection development // Libr. Collections, Acquisitions, and Technical Services. Vol. 25 (2001) no. 1, p. 93-112. EAR, RR, TÜ.

457. **Ryan, S. M.** Cost inflation by page reductions : a discrete example of new price increases in legal serials // The Bottom Line : Managing Library Finances. Vol. 14 (2001) no. 1, p. 6-11. TTÜ.

458. **Secor, J. R. ; Swords, D. A.** In search of a new library - vendor business model // J. of Library Administration. Vol. 31 (2000) no. 2, p. 93-99. RR.

KIRJELDAMINE

459. **Svenonius, E.** The intellectual foundation of information organization. Cambridge, Mass. ; London, 2000. XIV, 255 p. (Digital libraries and electronic publishing). Sialdab bibl., reg. RR.

460. **De Silva, S. M. ; Zainab, A. N.** Enhancing cataloguing skills with CAI tools : using CoPAS to improve novice cataloguer's bibliographic description for published conference proceedings // J. of Librarianship and Inform. Sci. Vol. 33 (2001) no. 1, p. 15-31. RR, TTÜ.

461. **Weiss, A. K. ; Carstens, T. V.** The yeras's work in cataloging, 1999 // Libr. Resour. and Techn. Serv. Vol. 45 (2001) no. 1, p. 47-58. EAR, TÜ.

LIIGITAMINE

462. **Zins, C. ; Guttman, D.** Structuring web bibliographic resources : an exemplary subject classification scheme // Knowledge Organization. Vol. 27 (2000) no. 3, p. 143-159. TÜ.

KATALOOGID

463. **Shedenhelm, L. D. ; Burk, B. A.** Book vendor records in the OCLC database. Boon or bane? // Libr. Resour. and Techn. Serv. Vol. 45 (2001) no. 1, p. 10-19. EAR, TÜ.

464. **Tompson, S. R. ; Goehring, G. L.** Engineering our own library catalog // Computers in Libraries. Vol. 21 (2001) no. 2, p. 37-40. RR.

KOGUD

465. **Hinrichs, J. P.** The C. H. Schooneveld collection in Leiden University Library : editorial correspondence and documents relating to Mouton & Co., The Hague, and other papers in the fields of Slavistics and linguistics. Leiden, 2001. VIII, 240 p. (Codices manuscripti / Bibliotheca Universitatis Leidensis ; 31). Sisaldab reg. EAR.

466. **Astroff, R. J.** Revitalizing a foreign literature collection // Collection Building. Vol. 20 (2001) no. 1, p. 11-17. TTÜ.

467. **Gyeszly, S. D.** Electronic or paper journals? : budgetary, collection development, and user satisfaction questions // Collection Building. Vol. 20 (2001) no. 1, p. 5-10. TTÜ.

468. **Liu, L. G.** The contribution of library collections to prestige of academic programs of universities : a quantitative analysis // Library Collections, Acquisitions & Technical Services. Vol. 25 (2001) no. 1, p. 49-65. EAR, RR, TÜ.

469. **Matovelo, D. S. ; Smith, I. A.** A study on African collection in UK libraries : present state and future scenarios // Libr. Collections, Acquisitions, and Technical Services. Vol. 25 (2001) no. 1, p. 21-36. EAR, RR, TÜ.

470. **Reif, S. C.** The Cairo Genizah : a Medieval Mediterranean deposit and modern Cambridge Archive // IFLA Journal. Vol. 27 (2001) no. 1, p. 9-13. ERÜ, RR, TÜ.

KOGUDE HOID

471. **Projekt "Thule" - "Kultuuriväärtuste seisund eesti suuremates raamatukogudes aruanne" : projektidele 98ENA 301 ja E98 - 5.03 - 01 - 06.** Tallinn ; Tartu, 2000. [116] lk. Tekst lehe ühel küljel. Bibliogr. peatükkide lõpus. EAR.

472. **Block, D.** Remote storage in research libraries : a microhistory // Libr. Resour. and Techn. Serv. Vol. 44 (2000) no. 4, p. 184-189. EAR, TÜ.

473. **Hazen, D.** Selecting for storage : local problems, local responses, and an emerging common challenge // Libr. Resour. and Techn. Serv. Vol. 44 (2000) no. 4, p. 176-183. EAR, TÜ.

474. **Weimer, K. H. et al.** Security and access to CD-ROMs accompanying books : data and recommendations // Libr. Resour. and Techn. Serv. Vol. 44 (2000) no. 4, p. 201-209. EAR, TÜ.

LUGEJATEENINDUS

475. **Library Trends.** Vol. 49, N 2. Assessing digital library services. Champaign, Ill., 2000. p. 221-390. RR.

476. **Birch, K. ; Young, I. A.** Unmediated document delivery at Leeds University : from project to operational system // Interlending & Document Supply. Vol. 29 (2001) no. 1, p. 4-10. TTÜ.

477. **Cervone, F. ; Brown, D.** Transforming library services to support distance learning : strategies used by DePaul University Libraries // Coll. and Res. Libr. News. Vol. 62 (2001) no. 2, p. 147-149. TTÜ.

478. **Chudnow, D.** Opinion paper : docster - instant docu-

ment delivery // *Interlending & Document Supply*. Vol. 29 (2001) no. 1, p. 23-27. TTÜ.

479. **Connolly, P.** Interlending and document supply : a review of recent literature // *Interlending & Document Supply*. Vol. 29 (2001) no. 1, p. 28-35. TTÜ.

480. **Cottrell, J.** Teaching students to evaluate Web sources more critically : implications from a faculty workshop // *Coll. and Res. Libr. News*. Vol. 62 (2001) no. 2, p. 141-143. TTÜ.

481. **Damm, M.** Act of library services - the basics // *Information Europe*. Vol. 5 (2000) no. 4, p. 24-25. RR.

482. **Jackson, M. E.** Research collection and digital information : will there be a role for interlibrary loan and document delivery services? // *J. of Library Administration*. Vol. 31 (2000) no. 2, p. 15-25. RR.

483. **Kinnell, M. ; Creaser, C.** A new outlook services to visually impaired people in UK public libraries // *J. of Librarianship and Inform. Sci.* Vol. 33 (2001) no. 1, p. 5-14. RR, TTÜ.

484. **Konshak, P.** Coding a custom e-mail alert service for new books // *Computers in Libraries*. Vol. 21 (2001) no. 2, p. 24-26, 28. RR.

485. **Krym, N. ; VanBuskirk, M.** Resource sharing roles and responsibilities for CISTI (Canada Institute for Science and Technical Information) : change is the constant // *Interlending & Document Supply*. Vol. 29 (2001) no. 1, p. 11-16. TTÜ.

486. **Leino, M.** Digitaalisen tiedon saavutettavuus näkövammaisille // *Signum*. Vsk. 34 (2001) nro 3, s. 65-67. RR, TTÜ, TÜ.

487. **New** library services : the Virtual Library, information broking and print on demand - new opportunities to adapt to new customer requirements // *Information Europe*. Vol. 5 (2000) no. 4, p. 14-15. RR.

488. **Reade, T.** Unpacking the trunk : customization and MyLibrary@NCState // *Computers in Libraries*. Vol. 21 (2001) no. 2, p. 30-34. RR.

489. **Shoam, S.** Evaluating the effectiveness of bibliographic instructions // *J. of Librarianship and Inform. Sci.* Vol. 33 (2001) no. 1, p. 39-46. RR, TTÜ.

490. **Stein, J.** Measuring the performance of ILL and document supply : 1986 to 1998 // *Performance Measurement and Metrics*. Vol. 2 (2001) no. 1, p. 11-72. RR.

491. **Vaglio, A.** Interlending and document supply developments in Italy // *Interlending & Document Supply*. Vol. 29 (2001) no. 1, p. 17-19. TTÜ.

492. **Wiley, L. ; Chrzastowski, T. E.** The state of ILL in the state of IL : the Illinois Interlibrary Loan Assessment Project // *Libr. Collections, Acquisitions, and Technical Services*. Vol. 25 (2001) no. 1, p. 5-20. EAR, RR, TTÜ.

LUGEMINE

493. **Munch Brudal, P.** Greater fun reading with tXt : nationwide reading campaign for the children and young people in Norway // *Scand. Publ. Libr. Quart.* Vol. 34 (2001) no. 1, p. 21-23. ERÜ, RR.

BIBLIOGRAAFIA- JA INFOTÖÖ

494. **Cannon, E. ; Watson, B.** Taking e-book for a test drive // *Computers in Libraries*. Vol. 21 (2001) no. 3, p. 24-27, 29, 30, 32. RR.

495. **Cumming, M. ; Cuthbertson, L.** Wired in Whitehall : a survey of Internet and Intranet use in government // *ASLIB Proceedings*. Vol. 53 (2001) no. 1, p. 32-38. TTÜ.

496. **Monopoli, M. ; Nicholas, D.** A user evaluation of Subject Based Information Gateways : case study ADAM

// *ASLIB Proceedings*. Vol. 53 (2001) no. 1, p. 39-52. TTÜ.

497. **Palmquist, R. A.** Cognitive style and users' metaphors for the Web : an exploratory study // *J. of Academic Librarianship*. Vol. 27 (2001) no. 1, p. 24-32. RR, TTÜ.

498. **Peltola, S.** JUHTA ydenmukaistaa julkishallinnon tiedon hallintaa // *Signum*. Vsk. 34 (2001) nro 3, s. 53-54. RR, TTÜ, TÜ.

499. **Romakkaniemi, P.** Valtioneuvoston tietopalvelut - VALTIPA : tuloksellista verkostoitumista // *Signum*. Vsk. 34 (2001) nro 3, s. 51-52. RR, TTÜ, TÜ.

500. **Romakkaniemi, P.** VALTIPA arvioimassa toimintaansa // *Tietopalvelu*. Vsk. 16 (2001) nro 2, s. 30-32. ERÜ, RR.

501. **Savenije, B. ; Grygierczyk, N.** Libraries without resources : towards personal collections // *Collection Building*. Vol. 20 (2001) no. 1, p. 18-24. TTÜ.

502. **Spink, A. a. o.** Searching the Web : the public and their queries // *J. of Amer. Soc. for Inform. Sci. and Technology*. Vol. 52 (2001) no. 3, p. 226-234. TTÜ.

503. **Vuotilainen, L.** Erikoiskirjaston tiedonhallinnan kehityskaari - Geologian tutkimuskeskus // *Signum*. Vsk. 34 (2001) nro 3, s. 56-60. RR, TTÜ, TÜ.

504. **Widyantoro, D. H. a. o.** Learning user interest dynamics with a three-descriptor representation // *J. of Amer. Soc. for Inform. Sci. and Technology*. Vol. 52 (2001) no. 3, p. 212-225. TTÜ.

INFORMAATIKA. INFOTEADUS

505. **Weibel, S. L.** The Dublin Core metadata initiative progresses // *OCLC Newsletter* (2001) no. 249, p. 27-31. RR, TÜ.

AUTOMATISEERIMINE JA INFOTEHNOLOOGIA

506. **Borgman, C. L.** From Gutenberg to the global information infrastructure : access to the information in the networked world. Cambridge, Mass. ; London, 2000. XVIII, 124 p. (Digital libraries and electronic publishing). Sisaldab bibl., reg. RR.

*

507. **Ball, D. ; Friend, F.** Library purchasing consortia in the UK // *LIBER Quarterly*. Vol. 11 (2001) no. 1, p. 98-102. RR.

508. **Berard, R.** Les consortia en France // *LIBER Quarterly*. Vol. 11 (2001) no. 1, p. 60-66. RR.

509. **Bolander, R. C.** Virginia Tech improves access, saves money and shelf space with electronic theses and dissertations // *OCLC Newsletter* (2001) no. 249, p. 22-26. RR, TÜ.

510. **Bostick, S. L.** Academic library consortia in the United States : an introduction // *LIBER Quarterly*. Vol. 11 (2001) no. 1, p. 6-13. RR.

511. **Coffta, M. ; Schoen, D. M.** Academic library web sites as a source of interlibrary loan lending information : a survey of four- and five-year colleges and universities // *Libr. Resour. and Techn. Serv.* Vol. 44 (2000) no. 4, p. 196-200. EAR, TÜ.

512. **Ginzburg, B.** Goin' mobile : using a wireless network in the library // *Computers in Libraries*. Vol. 21 (2001) no. 3, p. 40-44. RR.

513. **Hakala, J.** Elektronisten julkaisujen identifointi // *Tietopalvelu*. Vsk. 16 (2001) nro 2, s. 14-16. ERÜ, RR.

514. **Häkli, E.** Libraries in Finland establish consortia // *LIBER Quarterly*. Vol. 11 (2001) no. 1, p. 53-59. RR.

515. **Häyhä, A. ; Juvonen, A.** Intranetien evoluutio on nopeaa // *Tietopalvelu*. Vsk. 16 (2001) nro 2, s. 22-24. ERÜ, RR.

516. **Heilmann, J.** Julkaisemisen sähköinen tulevaisuus // *Tietopalvelu*. Vsk. 16 (2001) nro 2, s. 5-12. ERÜ, RR.

517. **Jokic, M.** Library consortia in Croatia // *LIBER*

Quarterly. Vol. 11 (2001) no. 1, p. 35-41. RR.

518. **Klugkist, A. C.** Consortium building and licensing by the university libraries in the Netherlands // LIBER Quarterly. Vol. 11 (2001) no. 1, p. 80-86. RR.

519. **Maple, A. ; Henderso, T.** Prelude to a digital music library at the Pennsylvania State University : networking audio for academic users // Libr. Resour. and Techn. Serv. Vol. 44 (2000) no. 4, p. 190-195. EAR, TÛ.

520. **Neubauer, W. ; Piguet, A.** The long road to becoming a "Consortium of Swiss University Libraries" // LIBER Quarterly. Vol. 11 (2001) no. 1, p. 87-97. RR.

521. **Peters, C. ; Thanos, C.** DELOS : a Network of Excellence for Digital Libraries // Information Europe. Vol. 5 (2000) no. 4, p. 15-17. RR.

522. **Pilar, J.** The situation in the sphere of consortia and licensing of information sources in the Czech Republic // LIBER Quarterly. Vol. 11 (2001) no. 1, p. 42-52. RR.

523. **Priss, U.** Lattice-based information retrieval // Knowledge Organization. Vol. 27 (2000) no. 3, p. 132-142. TÛ.

524. **Reenstjerna, F. R.** Application service providers : can they solve libraries' problems? // Computers in Libraries. Vol. 21 (2001) no. 3, p. 34-38. RR.

525. **Reinhardt, W. ; Boekhorst, P. te.** Library consortia in Germany // LIBER Quarterly. Vol. 11 (2001) no. 1, p. 67-79. RR.

526. **Rekoma, S.** Informaatiportaaliit - ohituskaista tiedon valtateille // Tietopalvelu. Vsk. 16 (2001) nro 2, s. 24-25. ERÛ, RR.

527. **Roitberg, N.** The influence of the electronic library on library management : a Technological University library experience // IFLA Journal. Vol. 27 (2001) no. 1, p. 14-18. ERÛ, RR, TÛ.

528. **Saarti, J.** Computer system in Finnish public libraies // Scand. Publ. Libr. Quart. Vol. 34 (2001) no. 1, p. 16-19. ERÛ, RR.

529. **Speer, S. C. ; Angelucci, D.** Extending the reach of the thin client // Computers in Libraries. Vol. 21 (2001) no. 3, p. 46-50. RR.

530. **Thomas, D. H.** The effect of interface design on item selection in an online catalog // Libr. Resour. and Techn. Serv. Vol. 45 (2001) no. 1, p. 20-45. EAR, TÛ.

531. **Van Borm, J. ; Dujardin, M.** Consortia for electronic library provision in Belgium // LIBER Quarterly. Vol. 11 (2001) no. 1, p. 14-34. RR.

HOONED JA SISUSTUS

532. **Amdursky, S. J. ; Godrey, L. A.** The building blocs of the building project : a case study of the Kalamazoo (MI) Public Library // The Bottom Line : Managing Library Finances. Vol. 14 (2001) no. 1, p. 24-28. TTÛ.

533. **Sigurd, S.** The physical library in a virtual age : library building in thr year 2001 // Scand. Publ. Libr. Quart. Vol. 34 (2001) no. 1, p. 8-9. ERÛ, RR.

ÛRITUSED

534. **Myllylä, R.** Book adventure 2001 - Finland's national year of book for the young // Scand. Publ. Libr. Quart. Vol. 34 (2001) no. 1, p. 15-16. ERÛ, RR.

RAAMATUKOGUDESSE SAABUNUD AJAKIRJAD

seisuga 15. mai 2001

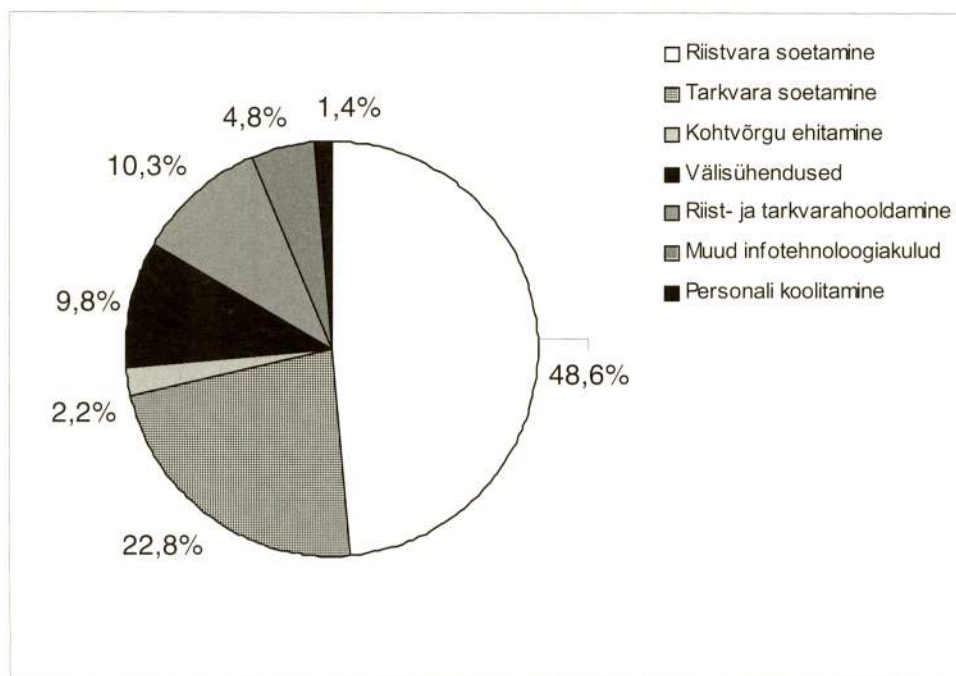
The Acquisitions Librarian. - USA. - RR.
 Alexandria. - Suurbritannia. - RR.
 ASLIB Proceedings. - Suurbritannia. - TTÛ.
 Bibliotek i tidskrifter. - Rootsi. - RR.
 Biblioteksbladet (BBL). - Rootsi. - RR.
 Bibliotheksdienst. - Saksamaa. - RR, TTÛ.
 The Bottom Line : Managing Library Finances. - Suurbritannia. - TTÛ.
 The Cape Librarian. - LAV. - RR.
 Collection Building. - Suurbritannia. - TTÛ.
 College & Research Libraries. - USA. - TTÛ.
 College & Research Libraries News. - USA. - TTÛ.
 Computers in Libraries. - USA. - RR.
 Čtenar. - Tšehhi. - RR.
 Dialog mit Bibliotheken. - Saksamaa. - RR.
 Helsingin Yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - Soome. - EAR, RR, TÛ.
 IFLA Journal. - Saksamaa. - ERÛ, RR, TÛ.
 Informaatiotutkimus. - Soome. - RR, TTÛ.
 Interlending and Document Supply. - Suurbritannia. - TTÛ.
 Journal of Academic Librarianship. - USA. - RR, TTÛ
 Journal of the American Society for Information Science and Technology - USA. - TTÛ.
 Journal of Documentation. - Suurbritannia. - TTÛ.
 Journal of Librarianship and Information Science. - Suurbritannia. - RR, TTÛ.
 Kirjastolehti. - Soome. - ERÛ, RR, TTÛ, TÛ.
 LIBER Quarterly. - Saksamaa. - RR.
 Library Collections, Acquisitions & Technical services. - USA. - EAR, RR, TÛ.
 The Library of Congress : Information Bulletin. - USA. - EAR, RR, TÛ.
 Library Resources and Technical Services. USA. - EAR, TÛ.
 Mitteilungen ABDOS. - Saksamaa. - EAR, TÛ.
 Nachrichten für Dokumentation : Information - Wissenschaft und Praxis. - Saksamaa. - TTÛ.
 National Library of Canada. Bulletin. - Kanada. - RR.
 Newsletter to European Health Librarians. - Belgia. - RR.
 Nordinfo - Nytt. - Soome. - EAR, RR.
 OCLC Newsletter. - USA. - RR, TÛ.
 Onnimanni. - Soome. - RR.
 Performance Measurement and Metrics. - Suurbritannia. - RR.
 Publisher's Weekly. - USA. - RR.
 Scandinavian Public Library Quarterly. - Norra. - ERÛ, RR.
 The Serials Librarian. - USA. - RR.
 Signum. - Soome. - RR, TTÛ, TÛ.
 Tarp Knygu. - Leedu. - RR.
 Tietopalvelu. - Soome. - ERÛ, RR.
 Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. - Saksamaa. - RR, TTÛ, TÛ.
 Библиография. - Venemaa. - RR.
 Библиотека. - Venemaa. - RR.
 Бивлиотековедение. - TTÛ.
 Научные и технические библиотеки. - Venemaa. - RR, TTÛ, TÛ.

KULUD

2000. aastal kulutati rahvaraamatukogudes infotehnoloogiale 11,2 miljonit krooni. Sellest saadi riigilt 2,8 miljonit (25%) ja omavalitsustelt 8,3 miljonit (74%) ning muudest allikatest 0,14 miljonit krooni (1%).

See on keskmiselt ühele keskraamatukogule 274 100 krooni, linnaraamatukogule 32 400 krooni, lasteraamatukogule 14 000 krooni ja külaraamatukogule 7100 krooni.

Joonis 5. Rahvaraamatukogude infotehnoloogiakulud kululiikide kaupa.

Endiselt olid kõige suuremad riistvara kulud, mis moodustasid peaaegu poole rahvaraamatukogude infotehnoloogia kuludest. Personalikoolituse raha on küll säilinud, kuid kindlasti vajaks see suurendamist. Kasvanud on tarkvara soetamine, eriti keskraamatukogudes. See on seotud INNOPACI-i ostmisega Tallinna KRK-le ja Tartu KRK-le. Loomulikult on

tõusnud ka välisühenduste ehitamine, sest oli ju riigi põhitähelepanu suunatud maapiirkondade laivõrguühenduste väljaehitamisele. Kulude jaotust erinevates rahvaraamatukogude tüüpides näitab alljärgnev tabel.

Siin on võrdlevalt ära toodud ka 1999. aasta Eesti raamatukogude keskmised kulud.

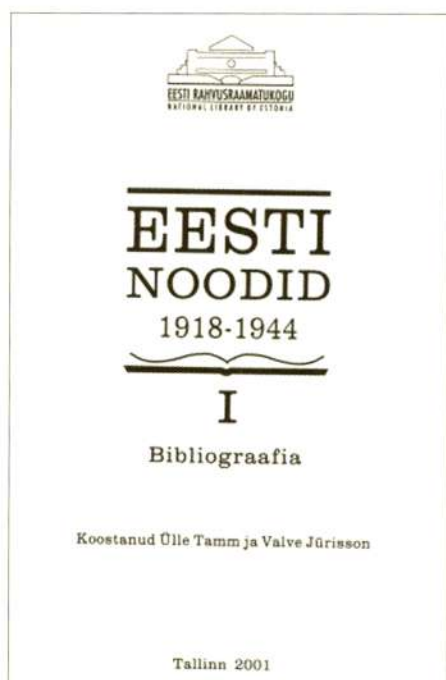
Tabel 5. Eesti raamatukogude keskmised kulud protsentides.

RK tüüp	Riistvara soetamine	Tarkvara soetamine	Kohtvõrgu ehitamine	Välisühendused	Riist- ja tarkvarahooldamine	Muud IT-kulud	Personali koolitamine
Keskrk-d	37,4	40,8	1,1	4,4	8,7	6,2	1,4
Linnark-d	82,9	4,2	0,7	3,0	7,5	1,4	0,3
Lasterk-d	96,0	2,2	0,0	0,0	1,8	0,0	0,0
Külark-d	44,6	6,8	4,9	22,1	14,7	4,8	2,1
Rk-de keskmine 2000	48,6	22,8	2,2	9,8	10,3	4,8	1,4
Keskmine 1999	55,2	16	3,7	5,0	10,2	8,4	1,5

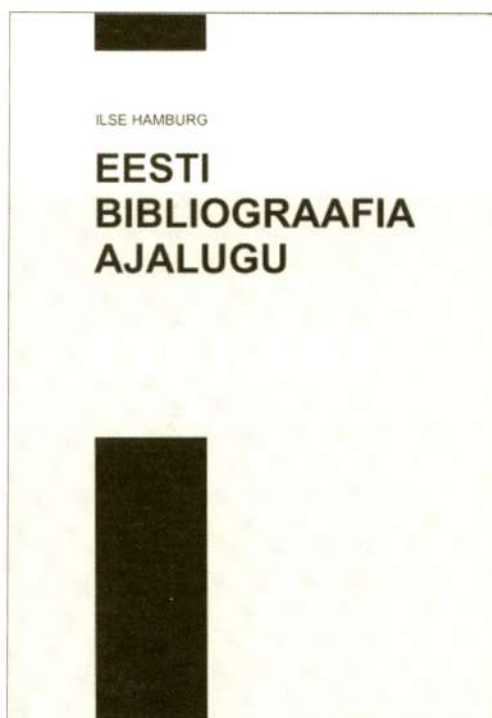
EESTI RAHVARAAMATUKOGUD 2000

Tüübid	Arv	Teavikuid 01.01.2001	Registree- ritud lugejaid	Laenutusi	Külastusi	Raama- tukogu- hoidjaid
Keskraamatukogud	20	3068321	166858	4585846	2427585	508
Linnaraamatukogud	67	2312500	115423	3879615	1558689	205
Lasteraamatukogud	6	142760	9579	172509	112891	20
Vallaraamatukogud	20	400743	15883	534649	206787	43
Külaraamatukogud	457	4875180	132667	4573292	1861743	516
Üldkasutatavad rahva- raamatukogud	570	10799504	440410	13745911	6167695	1292
Muud rahva- raamatukogud	15	123633	9085	265695	142065	8
RAHVARAAMATU- KOGUD KOKKU	585	10923137	449495	14011606	6309760	1300

UUSI RAAMATUID

Eesti Rahvusraamatukogu väljaande "EESTI NOODID 1918-1944" I BIBLIOGRAAFIA on koostanud Ülle Tamm ja Valve Jürisson.

ILSE HAMBURG "EESTI BIBLIOGRAAFIA AJALUGU 1901-1917". Järg Eesti Rahvusraamatukogu väljaandele "Eesti bibliograafia ajalugu 19. sajandi lõpuni". Resümees inglise, saksa, vene keeles.

Kas raamatuaasta puhul esitatud kirjandusvalik "100 Eesti elu enim mõjutanud raamatut" väärrib Teie meelest eestlaste kuldraamatukogu nimetust?

Eesti Kirjanike Liidu esimees MATI SIRKEL:

Eesti rahvuse tekkes ja püsimises, nagu ka viimases süsteemivahetuses, on raamatul, kirjandusel, kirjanikel olnud väga oluline osa ja siin on siis nüüd küsitlustele toetudes kokku võetud need 100 raamatut, mis väidetavalt on olnud eriti olulised. Iga valikuline küsitlus sõltub meetodikast, millega ta on teostatud, on seega subjektiivne ja võimaldab ka naljanumbreid, nagu antud juhul noore autori Kaur Kenderi teine proosaraamat "Yuppiejumal", mis edestab Läti Henriku kroonikat ning Tolstoid, Dostojevskit, Lennart Merit ja Paul-Eerik Rummot. Ei hakka seda valikut rohkem kommenteerima, tema ilmsest juhuslikkusest tähtsam on teine moment. Ideeliselt peaks olema tegu eesti kirjanduse korpusega, raudvaraga, millele ei hakka peale ajahammas, käsikirjadega, mis ei põle. Ütleme, et suuremalt jaolt see nii ka on, sest juhuslikkuseski lubab kaoseteooria tajuda mingit läbivat joont. Mis annab sellele korpusele erilise mündi, on ühe väikerahva ja tema kirjanduse eriline seotus, seda eriti rasketel aegadel. Hurda üleskutse meie arvulisest väiksusest hoolimata saada suureks vaimult on ikka veel elus ja on loonud selle erilise pieteedihoiaku, mis iseloomustab meie suhtumist oma suurtesse kirjanikesse ning nende teostesse. Eesti kirjanduse tunnustatult parimad esindajad on tõesti olnud

meie rahva südametunnistus, neid on kuulda võetud ja neil on olnud reaalne võimalus küllaltki otse mõjutada ühiskonna teadvust ja vaimu. Kirjandus kui keelemeedium on minu meelest oluliselt mõjutanud eesti raskestimääratleva identiteeditunde keelekesksust. Usun, et ka Eesti omariikluse mõte on selle keele ja kultuuri püsi garanteerimises ja edendamises. Nii et pole tähtsust, kas kutsume seda raamatukorpust "Kuldraamatukoguks" või "Kuldrannakeseks", ta on kõnekas tervikuna kui meie pieteedi näitaja raamatu ja kirjniku suhtes.

Eesti Akadeemilise Raamatukogu direktor A N N E VALMAS:

Neid kahte asja – eestlaste kuldraamatukogu ja "100 Eesti elu enim mõjutanud raamatut" ei saa minu arvates üldse ühe mütsi alla viia, sest Eesti elu võivad tugevalt mõjutada ka raamatud, mis meie maad, rahvast ja kultuuri edasi ei vii. Need aga kuldraamatukogusse kuuluda ju ei saa.

Ka konkreetne avaldatud valik peegeldab Eesti elu mõjutusi vaid mingil määral.

Nagu ise kogesin, oli otsust teha äärmiselt raske. Kuna mu enese teadmistest ei piisanud, võtsin appi "Eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia" köited, et leida raamatute virvarrist need kõige olulisemad. Selle tulemusena pakkusin

nimekirja, mis ei olnud kindlasti pingerida ja kuhu kuulusid "Läti Henriku Liivimaa kroonika", mitu eesti keele grammatikat, C. R. Jakobsoni "Kolm isamaa kõnet", "Teadus ja seadus põllul", tema kooli lugemise raamatud, Kreutzwaldi "Kodutohter", Mihkel Kampmaa "Eesti lugemik", mida on kokku välja antud 20 trükki. Lisaks veel Voldeemar Vaga "Üldine kunstiajalugu", tervisekäsiraamatud, hili-semast ajast "Eesti ravimtaimed", mitmesuguste praktiliste elualade käsiraamatud, ajalookäsitlused jne. Kindlasti oli just õpikute ja käsiraamatute mõju eestlase elule kõige tugevam, kuna need aitasid teadmisi omandada, õpetasid eesti rahvast elus toime tulema.

Ainult vähesed küsitletutest arvasid, et meie elu võisid mõjutada ka õigekeelsussõnaraamatud või tõlkesõnaraamatud, mis on asendamatud keelte õppimisel.

Loomulikult on olnud suur osa täita ilukirjandusel ja avaldatud pingerida kajastab neid mõjutusi üsna hästi – Tammsaare, Lutsu ja Kreutzwaldi järel Vilde, Bornhöhe, Kivikas, Kross. Neist igauks on meile oma jälje jätnud, nagu paljud lasteraamatudki ja populaarsed teosed maailmakirjandusest.

Aga ka ilukirjanduse lugemiseks pidi lugeda oskama. Seetõttu oleks esikohal pidanud olema kindlasti aabits või ABD-raamatud, nagu neid algselt nimetati. Unustada ei saa ka Jenowewa lugusid, mida on ilmunud vähemalt 13 trükki ja mille lugudega meie vanaemad ja vanavanaemad oma järeltulijaid aastatepikku kostitasid. Küllap aitasid ka paljudel lugema õppida.

Omaette tähendusega olid raamatutarjad, mis vähemalt 20. sajandi hariduspüüdlustega eestlaste elust ei saanud kõrvale jääda, olgu need "Nobeli laureaadid", "Looduse kuldraamat", "Elav teadus", "Põhjamaade romaan", "Suuri sõnameistreid", "Seiklusjutte maalt ja merelt" või "Loomingu" Raamatukogu".

Raamatuid ei saa panna kaalu-kausile väärtuse järgi, veelgi vähem pingeritta, küll võib aga neid ajaloo mälusoppidest välja tuua ja nende tähendust rahva kujunemisloos mõtestada.

Eesti Rahvusraamatukogu näituste osakonna juhataja KERSTI TIIK:

Minu silmale oli näitusel "100 Eesti elu enim mõjutanud raamatut" eksponeeritu hulgas palju tõeliselt kuldseid. Seal olid aabits, Piibel, "Tõde ja õigus".

Ma usun, et õpperaamatud kõige laiemas mõttes ja jumalasõna peavad kindlasti kuuluma eestlase kuldraamatukokku. Meil on põhjust uhke olla oma rahvaluulepärandile, uhke selle üle, et meil on eepos "Kalevipoeg". Koolipõlve lemmikutest ei saa puududa "Kevade".

Kui ma aga mõtlen kuuekümnendatele-seitsmekümnendatele aastatele, siis minu põlvkonda mõjutas kindlasti "Loomingu" Raamatukogu" terviksari. Mäletan, kuidas ahmisime iga uut tõlget.

Vaadates tagasi näitusele eelne- nud ligi aasta väldanud rahva- küsitlusele, peab tõdema, et suurem huvi tekkis alles nüüd, kui valik oli andnud oodatust osaliselt erineva pildi. Äkki nagu oleksid paljud meist soovinud kaasa mõelda ja arvamust avaldada.

Nüüd pisut küsitluse kulgemise kronoloogiat.

Aprill 2000

Eesti Raamatu Aasta suurnäituse avamisel Rotermanni soolalaos kutsus Rahvusraamatukogu peadirektor Tiiu Valm rahvast kaasa mõtlema, millised sada raamatut on enim mõjutanud elu Eestis. Paralleelselt rahvaküsitlusega kutsuti osalema kümneliikmeline õpetatud nõukogu. Paberankeete (soovitavalt kümne eelistusega) oli

võimalik täita RR-is, EAR-is, ERA Peakomitee ruumides Tartus, elektroonilist ankeeti kõigi kolme koduleheküljel. Projekti tulemusena pidi valmima raamatuaasta lõppnäitus RR-is, mitte pingerida.

September 2000

Ankeedid laekusid juhuslikult, neid kasutati sodimiseks ja roppen- damiseks. Küsimusele vastati võt- mes *mulle meeldis* ja enamasti laie- malt mõtlemata. Pöördusime RR-i teenindavate raamatukoguhoid- jate poole palvega ankeete luge- jatele aktiivselt tutvustada.

Oktoober 2000

Rahvusraamatukogus toimus rahvusvaheline konverents "Rah- vusbibliograafia uuenevas info- keskkonnas". Palusime osavõtjail kaasa mõelda ja täita ankeet kon- verentsisaalis, ühtegi vastust aga ei laekunud.

Veebruar 2001

Koondandmetel saabus ainult 264 ankeeti. Aktiivsem mõtteva- hetus toimus elektronposti teel. Kaasasime töösse Eesti Raama- tukoguhoidjate Ühingu ja Eesti Vabatahtlike Keskuse, saatsime teist korda pressiteate, tutvus- tasime küsitluse ideed ajakirjan- duses, levitasime paberankeete raamatukogudes üle Eesti.

Aprill 2001

Kurb tõsiasi on selgunud, rah- vas ei võtnud küsitlusideed omaks. Passiivselt osalesid ka õpetatud nõukogusse kutsutud.

Küllap sobib eestlasele mõtte- vahetus kitsamas ringis rohkem. Pealegi on tänases Eestis paljudel meist kiire või suured argimured.

Eestlase raamatukoguga, kas kuldse või kodusega, on vist nii nagu Tallinna linnaga, ta ei saa kunagi valmis ja me loeme aina edasi.

1930-ndaid võib pidada nii As- peli kui ka üldse eesti kirjan- duskriitika kuldajaks. Ta oli sellal küll juba end kindlalt sidunud prantsuse kirjanduse ja kultuuri- ruumiga, kuid publitseeris veel põhiliselt Eestis ning eesti keeles. Tema kaasaja-aineliste artiklite peamiseks avaldajaks oli "Loo- ming", kuna eri raamatutena ilmu- nud lühimonograafiad ja ülevaa- ted maailma-, enim prantsuse kirjanduse ja kunsti klassikast so- bisid ideaalselt humanitaargüm- naasiumide õppevahendiks. Aspel nimelt oli kõige oma loomuliku, endastmõistetava elitaarsuse juu- res (või just tänu sellele?) väga hea populariseerija. Võrreldes eelmise põlvkonna kriitikaklassikutega, nende seas frankofiilist eelkäija Johannes Semperiga on Aspelis vähem esseisti, kes tahab üllatada, nähtav olla, välja teravdada nii käsitlusaluse erisusi kui ka särada omaenese tõlgenduste ja hinnan- gutega. Aspeli artiklid sarnanevad pigem raske teksti heale vastutus- tundlikule tõlkele, on sõnastatud hoolikalt, peene süvenemisega ja tunduvad absoluutselt usalda- tavad. Nende kirjutaja eesmärgiks näikse olnud vahendada ühe kul- tuuri (prantsuse) teatava eluaval- duse, ilmingu, fenomeni olemus- sise teisele (eesti) kultuurile maxi- maalse täpsuse ning minimaalsete kadudega.

Sealjuures on Aspel klassikaline näide persoonist, kes ei saanud aru või tõrkus aru saamast, et ta on klassik. Ei võtnud vaevaks oma artikliraamatutki kokku panna. (Ants Oras siiski tegi seda, küll alles 60-aastasena – kuigi tema kirjanduskriitiline pärand on As- peli omast palju mahukam, arvan, et ei ole vale pidada neid sama suurusjärgu vaimuhiiglasteks.)

Nüüd on Aspeli raamat olemas, kannab hästisobivat pealkirja ja

ASPEL – KLASSIK VÕI MITTE?

MAIE KALDA

kirjandusteadlane

Aleksander Aspel. Kirjad Pariisist. Koostaja: Külliki Vulf. Toimetanud Katre Ligi ja Külliki Vulf. Tartu : Ilmamaa, 2000. 584 lk. – (Eesti mõttelugu 31).

pikendab veel ühe väärtullitise võrra "Eesti mõtelloo" ilusat värvi-mahedat paksude köidete rivi. Koostaja Külliki Vulf, kes lõpetas 1999 Tartu Ülikooli bakalaureuse-tööga Aspelist, on teinud valiku vastavalt "Ilmamaa" tavale helde käega, mis Aspeli kui elitaarse vähekirjutaja puhul end iseäranis õigustab. Järelsõna annab tasa-kaalustatud ülevaate Aspeli elu- ja loominguloost. Kommentaaride puudumise või puudulikkuse üle on mõtelloo-sarja retsensentidel tulnud mõnigi kord kahetsust avaldada, niisiis kiitkem: "Kirjad Pariisist" on üks kahest akadeemilise põhjalikkusega kommenteeritud kunstikirjutiste valimikust (Karl Leichter "Keset muusikat" kõrval, mille koostas Maris Kirme), kusjuures pole lugeja intelligentsi hooleks jäetud prantsuse-filoloogilisi taustandmeidki.

"Ilmamaa" stiili kuulub välja-valitud materjali sättimine enam või vähem luuleliste pealkirjadega tsüklikeks. See tegevus võimaldab koostajal rahuldada oma kaasa-loomistarvet, olles samas ka üks "Ilmamaa" tekstikriitilise vabameelsuse (et mitte öelda suvalisuse) näitaja. Pieteetsem ja autoritruum oleks lihtviisiline kronoloogiline ülesehitus. Seda on kunstimõtelloo retrospektiivsete valimike seast rakendatud ainult Märt Laarmani raamatus, mis oma sisu haardulatus juures osutub just sellisena ka lugejasõbralikult vaheldusrikkaks. Et ka "pasjansiladumine" võib hästi välja kukkuda, selle näiteks sobib Suitsu "Eesti kirjan-

duslugu", millele EBL-i märksõnast jm. lühiaartiklitest pikenduse kombineerimine on küll jultunud, aga leidlik ega riiva ka kuidagiviisi klassiku väarikust.

Aspeli kirjatööd on sibi-litud seitsmesse väiksesse hunnikusse. Loomulik jagunemine tema puhul oleks (1) prantsuseaine-lised, kus ennekõike asuvad Aspeli kui klassiku peateened ja erikvaliteet (NB! "Puhas luule", "Roman ja kirjaniku mõtte-süsteem", "Esseest", "Racine", "Eluläheduse vool prantsuse kirjanduses", kirjad Pariisist, ka tsük-litist "Kohtumised" ja "Omist asjust"), ja (2) eestiainelised – Tuglase ja Kreutzwaldi stiili süvaanalüüsid, luulearvustused, eriti need, mis 1930. aastail kirjutatud. Samadesse rubriikidesse paigutuks Aspeli (siin esindamata) prantsuskeelse teadusliku pärandi valdav osa.

Halva üllatuse tõi päevavalgele tekstikriitiline kontroll. (Võrdlesin kolme tähtartikli –, "Racine", "Tuglase novellisüsteem" – alg- ja siinset redaktsiooni.) Ma ei vaidle tehete *tef>tatud* ja *nd>nud* (artiklis "Puhas luule") vastu. Ent kui palju mõttetut, praegustegi keelenormide seisukohast vaieldavat, sealjuures kaootilist sekkumist autori keelelistesse õigustesse alates kirjavahemärkide tarvitusest, mõtmoonutavaid sihitisekäände jm.

rektsioonisuhete muutmisi (ei ole 30-ndate Aspeliil veel mingeid "võörkeelse süntaksi mõjulisi lauseid" – vrd. lk. 12 "Saateks"!), isetegevust kokku-lahkukirjutamise alal, oma maitse dikteerimist (*põhjenema > põhinema, us > mine, sellegipärast > sellegipoolest*).

Aspel oli stiili uurija, andis endale aru iga sõna ja pausi tähendusest ka omade tekstide kirjutamisel. Kui tal on *luuletis*, siis kandmaks *luuletusest* nüansi võrra teist tähendust, samuti nagu *olu* või *olemus* jne.

Tuleb järeldada: raamatu toimetajate meelest Aspel ei ole klassik.

KRIITILISED EDUTEGURID RAAMATUKOGUS

AIRA LEPIK

TPÜ raamatukogunduse õpetooli professor

Sissejuhatus

Turuedukus on eesmärk, mille poole püüdleb kogu oma tegevusega ka raamatukogu. Raamatukogunduses käsitletakse turundust vahendina, mis toetab muutusi. Turuedukuse saavutamiseks on oluline teada tegureid, mille põhjal võime väita, et raamatukogu on tunnustatud.

Käesolevas kirjutises antakse ülevaade kriitiliste edutegurite (*critical success factors*) määramisest, mida seostatakse eelkõige raamatukogu tulemusjuhtimise ja strateegiliste arengukavade koostamisega ning analüüsitakse nende kasutamist infoteadustealastes uuringutes.

Kriitilised edutegurid – meetod tulemuslikkuse analüüsimiseks ja hindamiseks

Kriitiliste edutegurite meetodit on juhtimisalastes analüüsid kasutatud 1960-ndatest aastatest. Idee kriitiliste edutegurite identifitseerimisest kui juhtide infovajaduse määramise alusest pärineb Ronald Danielilt (Daniel 1961), seda on täiendanud ja edasi arendanud John Rockart (Rockart 1979). Selle juhtimõtte põhjal on igas organisatsioonis teatud tegurid, mis osutuvad kriitiliseks selles organisatsioonis, st. kui nendes tegurites pole edu saavutatud, ei saa ka kogu organisatsiooni tervikuna edukaks pidada.

Seega on kriitilised edutegurid need tegevusvaldkonnad, kus peab kindlasti tegutsema hästi, et kind-

lustada organisatsiooni eesmärkide saavutamine. Kriitiliste edutegurite meetodit rakendades on võimalik välja selekteerida strateegilist planeerimist ja tulemuste pidevat hindamist nõudvad esmatähtsad tegevusalad. Terminoloogias kõneldes on oluline märkida, et juhtimis- ja majandusalastes kirjutistes käsitletakse ja eristatakse mõisteid *key success factor* võtmeguri tähenduses, (Uus ingliseesti majandussõnaraamat, 1999) ja *critical success factor* – kriitilise edutegurina. Eestikeelsetes majanduskirjutistes on vastavat temaatikat käsitletud enamasti edu võtmefaktorite kontekstis.

Edu võtmefaktoreid analüüsid esitab Jüri Rünkla ka nende võimaliku tüpoloogia:

- tehnoloogilised – tootmisprotsessi uuendamise võime, tehnoloogia-alased kogemused;
- tootmisalased – tootmiskulud, kvaliteet, asukoht, tööjõudlus, paindlikkus;
- jaotusvõrguga seotud – jaotuskulud, kohtaletoimetamine, hulgi-müüjad;
- turustusalased – müügipersonal, tehniline tugisüsteem, pakend ja kujundus;
- oskustega seotud – kvaliteedi kontroll, kujundusoskus, reklaam;
- organisatsiooniga seotud – infosüsteemi vastavus eesmärkidele, juhtimisoskused ja -kogemused;
- teised – maine, kliendikesksus, patendikaitse (Rünkla 1996, 69).

Rünkla seostab edu võtmefakto-

rite väljaselgitamist tegevusharu seisundi ja konkurentsi tugevuse analüüsimisega. Tema väitel on otstarbekas määratleda kaks kuni viis faktorit, millel on suurim mõju firma oskusele teenida korralikku kasumit ja saavutada tegevusharus edu.

Kriitilised edutegurid on seega tegevusvaldkonnad, millele peab juhtkond, et saavutada soovitud tulemusi, pidevalt ja hoolikalt tähelepanu osutama. Kriitilised edutegurid on seotud piiratud hulga valdkondadega – rahuldavad tulemused nendes aga kindlustavad organisatsiooni konkurentsivõime. Need ongi võtmevaldkonnad, kus otsused peavad olema tehtud kindlasti õigesti. Kui tulemused neis valdkondades pole adekvaatsed, siis pole ka ettevõtmise tulemused soovikohased.

Kriitiliste edutegurite meetod infoteadustealastes uuringutes

Kriitiliste edutegurite meetodikat on kasutatud 1990-ndatest aastatest ka infoteadustealastes uuringutes. Seda on infoteadustes käsitletud strateegilise infojuhtimise (*strategic information management*) osana ning seostatud väärtusahela (*value chain*) kontseptsiooniga (Houtari, Wilson 1996). Et paremini analüüsida ja hinnata organisatsiooni tegevuse tulemuslikkust ja konkurentsieeldusi, tuleb määratleda kriitilised edutegurid. Organisatsiooni väärtusahel on omakorda

määratletav, kasutades kriitiliste edutegurite meetodit nii, et nende kaudu saaks sõnastada organisatsiooni ühtse infovajaduse.

Kriitiliste edutegurite meetodit infovajaduse väljaselgitamisel ja infootsikäitumise analüüsimisel Soome kirjastusettevõtte ja farmaatsiaettevõtte ning Ühendkuningriigi ja Soome ülikoolide näidisjuhtumite põhjal kasutasid Tom Wilson ja Maija-Leena Huotari. (Huotari, Wilson 2001)

Uriijate järelduste põhjal on võimalik infojuhtimist organisatsioonis käsitleda kriitilise edutegurina. Sellise lähenemisviisi järgi kasutatakse kriitilisi edutegureid eri tüüpi organisatsioonide tegevuse tulemuslikkuse analüüsimisel, et otsida välja eelisarendamist vajavad valdkonnad.

1994. aastal kasutati kriitiliste edutegurite meetodit NORDINFO ja Briti Raamatukogu raamatukogu-uuringute ja arendusosakonna (*British Library Research and Development Department*) initsieeritud ning finantseeritud uurimuses tasuliste infoteenuste arenduse analüüsimisel. Irene Wormell toob välja neli kriitilise edutegurite tasandit – tegevusvaldkonna, korporatiivse, organisatsiooni ja indiviidi tasandi, mis mõjutavad erinevalt tasulise infoteenuse arengu tulemuslikkust. Iga tasandi edutegurid täiendavad eelmist ja moodustavad strateegilise mõtlemise, planeerimise ja eesmärkide püstitamise tuumiku. (Wormell 1996)

Analüüsid 1999. aastal tööstusspetsialistide infokäitumist muutunud majandussituatsioonis, kasutas TTÜR-i teadur Aiki Tibar infovajaduse väljaselgitamisel kriitiliste edutegurite meetodit (Tibar 2000a). Uuringu käigus intervjueriti Eesti edukate ettevõtete spetsialiste ning selgitati välja kriitilised edutegurid lähtuvalt nende tööülesannetest. Samuti sellest tulenevad probleemid. Tibar tõstis esile järgmisi kriitiliste edutegurite rühmi:

- turundus;
- kvaliteedi juhtimine ja kvaliteedi tagamine;
- tootearendus;
- tehnoloogilised uuendused;
- efektiivsus;

- keskkonnasäästlik tehnoloogia ja keskkonnajuhtimine;
 - töökorraldus ja juhtimine;
 - personal;
 - infosüsteemide arendamine;
- juurdepääs teabele.

Tibar käsitleb kriitilisi edutegureid tööstusspetsialistide infokäitumise mõjutajana ning sedastab korrelatsiooni kriitiliste edutegurite ja tunnetatud infovajaduse vahel. (Tibar 2000b)

Millised on raamatukogu kriitilised edutegurid?

Kui lähtuda väitest, et kriitilisteks eduteguriteks on võtmevaldkonnad, kus kõik lihtsalt peab olema õigesti tehtud, siis võime raamatukogu kui organisatsiooni tulevikustrateegiade kujunemist sellest käsitlusest lähtuvalt ka analüüsida ja hinnata.

Kriitilised edutegurid mõõdavad, kui efektiivselt saab raamatukogu missiooni ja visioonis lubatud täita. Visioon on raamatukogu tulevikumissioon ja samas nägemus selle täitmise võimalustest. Raamatukogu suhe ümbritseva keskkonnaga on vaadeldav põhimõtteliste küsimuste kaudu:

- Mida raamatukogu tähendab oma personalile ja lugejatele?
- Mida raamatukogu personal ja raamatukogu lugejad ootavad raamatukogult?
- Kuidas vastab raamatukogu nõudlusele ja kuidas ta täidab nii personali kui ka lugejate ootusi? (Weingand 1998, 29-33)

Raamatukogu missioon lähtub minevikust ja informeerib olevikku, tema visioon väljendub ideedes, loovuses ja tulevikuvaates. Seega on raamatukogu kriitilised edutegurid määratletavad tulevikukeskkonna ja raamatukogu strateegiliste eesmärkide seostamise kaudu.

Kriitiliste edutegurite teadmine võimaldab raamatukogul turuedukust planeerida. Efektiivse turunduse võtmeks on järjekindlad eesmärgid, sihtturgude vajadustele kujundatud pakkumine ja kasutajakeskse strateegia elluviimine. (Morgan 1998)

Kriitiliste edutegurite väljaselgitamine eeldab strateegilist pla-

neerimist ja turunduse integreerimist. Raamatukogu kriitilised edutegurid ja võtmefaktorid võivad minu arvates leiduda vastustes alljärgnevale küsimustele:

- Mis on raamatukogu toode? Kas need on lugejatele pakutavad kogud, teenused ja programmid?
- Kes on raamatukogu lugejad? Keda raamatukogu soovib näha oma toodete tarbijana?
- Kas raamatukogu tooted rahuldavad sihtrühma(de) vajadusi? Kuidas raamatukogu seda teab?
- Milline on parim tee raamatukogu sihtrühma(de)ni jõudmiseks?
- Milline on raamatukogu eelarve strateegias kavandatu saavutamiseks? Mis laadi ressursse on enim puudu?
- Milline peaks olema raamatukogu vastus tulevikukeskkonna nõudlusele?

Eelnevast lähtuvalt peaksime otsima raamatukogu tegevusest selle, mis võib osutada edu saavutamisel kriitiliseks ning leidma esmatähtsad tegevusalad.

Kokkuvõtteks

Raamatukogu turuedukust olen seni oma ettekannetes käsitlenud peamiselt teadusraamatukogudega seonduvalt (Lepik 2000, 2001), kuid arvan, et iga tüüpi raamatukogu soovib ja võib olla tunnustatult tulemuslik. Kriitiliste edutegurite selekteerimine, kaalumise ja hindamine on pikaajaline tegevus, mille käigus saab mõtestada raamatukogu ja ühiskonna seoseid ning kavandada raamatukogu reageeringuid tulevikukeskkonna vajadustele. Raamatukogu turuedukuse tagamiseks ei tohiks aga aega ja ressursse kokku hoida.

Viiteallikad:

- Daniel, R. (1961). Management information crisis. *Harvard Business Review*, Vol. 39, 111-121.
- Huotari, M.-L., Wilson, T. (2001, April 10). Determining organizational information needs: the Critical Success Factors approach. *Information Research*, (6) 3. URL <http://InformationR.net/6-3/paper108.html> (21.04.2001)
- Huotari, M.-L., Wilson, D. (1996). The value chain, critical success factors

and company information needs in two Finnish companies. *In: Ingwersen, P., Pors, N. Eds. Information Science. Integration in Perspective*, 311-323. Copenhagen: The Royal School of Librarianship.

Lepik, A. (2000). Raamatukogu turu- edukus: kasutaja rahulolu ja teenuse kvaliteet. Ettekanne seminaril "Teadusraamatukogud ja millennium", 7.-8. august 2000, Lahemaa, Ojaäärse.

Lepik, A. (2001). Teadusraamatukogundusest Eestis sajandivahetusel. Ettekanne teadusraamatukogude talvekoolis, 12.-13. märts 2001, Kääriku.

Morgan, E. (1998). Marketing future libraries. *Computers in Libraries*, 18 (8), 50-51.

Rockart, J. (1979). Chief executives define their own data needs. *Harvard Business Review*, Vol. 57, 81-93.

Rünkla, J. (1996). Ettevõtte finantsseisund, konkurents ja strateegia. Tallinn: Külüm.

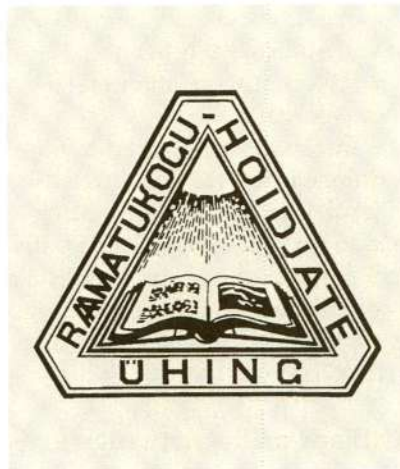
Tibar, A. (2000a). Tööstusspetsialistide infootsikäitumine. *In: Muutuv ülikooliraamatukogu*, 105-120. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.

Tibar, A. (2000b). Tööstusspetsialistide infovajadused ja nende rahuldamine Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogus: Magistritöö. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.

Uus inglise-eesti majandussõnaraamat = New English-Estonian dictionary of economics. (1999). Koost. V. Raid. Tallinn: Festart.

Weingand, D. (1998). *Future-Driven Library Marketing*. Chicago: American Library Association.

Wormell, I. (1996). *Success factors for fee-based information services*. Helsinki: NORDINFO.

27. aprillil kogunesid kooliraamatukoguhoidjad ja emakeeleõpetajad Eesti Rahvusraamatukokku, et tähistada raamatuaasta lõppemist **konverentsiga**

VÄÄRTKIRJANDUS KOOLIRAAMATUKOGUS – KULTUUR- RAHVA KASVATAJA

Konverentsi avatekande kirjanduse viiest dimensioonist pidas kirjandusteadlane **Rein Veidemann**. Oma poeetilises loengus rääkis ta kirjandusest kui peegeldamise viisist, kus tegelik maailm sadestub tekstiks. Niisugusena kirjandus mitte ainult ei peegelda reaalsust, vaid loob ka teist, lugeja poolt tajutud reaalsust. Seega on kirjandus elu sünonüüm, aga samas ka avatud mänguväli, kus lugeja võib kaasa mängida.

Teksti kaudu suhtleb inimene iseendaga. Lugemine on hierarhiaväline tegevus, ühe ja sama teksti lugemise kaudu kasvab ühiskonna sidusus.

Kirjanduse ajalugu on kirjanduse mõistmise ajalugu. Et igas tekstis on konserveeritud kujul teksti loomine ja vastuvõtt, toome teksti vastu võttes selle tänasesse – sünnib teose üleajalisus. Nii jätkub ilu kirjanduses seni, kuni püsib ilukirjandus.

Kui esimene ettekanne käsitles tervikteksti, siis TPÜ kasvatus- teaduste dotsent **Maria Tilk** rääkis sõna jõust. Et sõna saaks jõu, peab tal olema sisu. On valida, kas sisu

on hea või halb. Kui meie esivanemad keelasid kurja kutsuda, valedada ja tühja, ilma informatsioonita juttu rääkida, siis praegu on meie ümber muusikaline tapeet ja surnud sõna lärm, mille voos me üksteist kuulame, kuid ei kuule. Me ei oska nautida ka kogemata sülle kukkunud vaikust, et enda sisse vaadata ja psüühiliselt tasakaalustuda.

Kuivõrd meie kätte on antud võimsaim töövahend, sõna, peaks kasvataja saama koolitust nii hääleseades kui retoorikas. Paraku oskame me kogu hääleparaadi võimalustest kasutada peamiselt hääle intensiivsust, tajumata pause ja nn. muinasjutuhääle olulisust info edastamisel.

Et kirjutatud sõna jõud tugevneb, oleme kõik vastutavad selle eest, mida ja kuidas reklaamitakse, ja selle eest, kas osatakse ainult paluda või ka tänada.

Sõna jõu õigeks kasutamiseks peab olema tarkust. Ema, kes muu tegevuse kõrvalt last viiendalt korruselt liivakastis kasvatab, on võimeline looma tugevaid loitse, hällilaule. Ka kasvataja eesmärk koolis peaks olema välja öelda loits – sõna, mis teeb inimese olemise paremaks.

Väärtkirjandusest kooliraamatukogus, mis üldsusele on tuntud kui õppekava toetav kirjandus, rääkis ERÜ kooliraamatukogude sektiooni juhataja **Ester Sõrmus**. Esitatud kokkuvõte oli tehtud raamatukoguhoidjate täidetud ankeetide põhjal.

Kuna kooliraamatukogu komplekteerimissummad ei sõltu õpilaste arvust, tuli eriti selgelt välja, et Võrus, Viljandis, Harju- ja Põlva- maal peetakse lapsele lugemisvõimaluse andmist tähtsamaks kui mujal. Esmavajalikust õppekava toetavast kirjandusest on koolides olemas keskmiselt 63% nimekirjas toodud trükistest. Vaid 20% keskkoolide ja gümnaasiumide kooliraamatukogudest saavad oma kogusid õppekava toetava kirjandusega täiendada vajalikul määral, enamik kooliraamatukogudest on alakomplekteeritud. Paraku võib viimase põhjuseks raha vähesuse kõrval pidada ka raamatukoguhoidja ebakompetentsust.

Komplekteerimisel ongi lähtunud mitmest võimalusest. Nn. passiivsel komplekteerimisel, kus raamatuvarasid täiendatakse põhiliselt kirjastuste "Koolibri", "Avita", TEA, "Allecto" ja "Valguse" pakumiste alusel, on ainsaks positiivseks jooneks, et nimetatud kirjastused on prioriteediks pidanud koolis esmavaljaku kirjastamist, kuid miinuseks on ülevaate puudumine Eestis ilmunud trükistest (iseegi Eesti Entsüklopeedia-kirjastuse väljaandeid pole komplekteeritud järjepidevalt). Vahendatud komplekteerimist kasutavad peamiselt maapiirkondade kooliraamatukogud. Üsna raske on raamatukogu süstemaatiliselt komplekteerida, kui rahaeraldised on juhuslikud, sõltudes eelarveaasta lõpus järele jäänud summadest.

Et vähestes koolides on võimalik vajalikul määral teavikute komplekteerimine, tuleb seada eesmärgiks, et põhikooli I ja II astme õpilased saavad vajaliku lugemisvara kooliraamatukogust, alates 7. klassist peaks laps saama koolist õppekava toetava kirjanduse, gümnaasiumiõpilasel peaks aga kujunema harjumus hankida teavet nii internetist kui ka teistest raamatukogudest peale kooliraamatukogu. Seega erinevad komplekteerimise prioriteedid ka kooliastmeti.

Riikliku õppekava I astmes esitatud nõue – kui õpetaja kohustab õpilast läbi lugema ühte või teist raamatut, peab ta hoolitsema, et see õpilasele ka kättesaadav oleks – eeldab õpetaja ja raamatukoguhoidja suurt koostööd. Paraku on õpilaste tase algklassides erinev, seega tuleb komplekteerida head lastekirjandust väikeses eksemplaarsuses, mis õpetaja tööd sugugi ei kergenda. Koostöö õpetajaga on tähtis ka 4.–6. klassi õpilaste lugemisvara komplekteerimisel, sest sel ajal kujuneb lapse lugemisharjumus.

Et lapsed kooliraamatukogude komplekteeritusega rohkem rahule jäid kui raamatukoguhoidjad ise, võib tuleneda sellest, et raamatukogu on tihti õpilase ainus võimalus oma teabe- ja lugemisvajaduse rahuldamiseks, sest koju raamatut osta enam ei jõuta.

Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse direktor **Anne Rande** mõtestas oma ettekandega lahti intrigeeriva pealkirjaga projekti "Lugemine lubatud".

Põhiseadusega on sätestatud meie õigus emakeelsele teabele. Olukorras, kus ei kooli- ega rahvaraamatukogu seda nõuet täita ei saa, on lugemine lapsele sisuliselt keelatud.

Kui vahepealsetel aastatel kooliraamatukogu riigilt enam komplekteerimissummasid ei saanud, siis oli auditooriumis taas kord kuulda nõuet, et kooliraamatukogu peaks nii nagu rahvaraamatukogugi saama riigilt komplekteerimiseks sihtotstarbelise rahaeralduse. Seni, kuni riik ei loo tingimusi oma seaduste täitmiseks, ei tea laps talle viimastel aastatel kirjutatud raamatutest midagi, nimetades lemmikteosteks peamiselt vanu. Samas seisus on ka õpetaja, kelle osa lapse lugemise juhtimisel on suurim.

Muudatusel Rahvusraamatukogu töökorralduses – keelata lastel raamatukogu kasutamine – oli ka positiivne tulemus, sest kunagi varem pole lapse lugemisele nii palju tähelepanu pööratud. Lapsel, kes on õppinud lugema, peaks olema võimalus seda ka iga päev teha.

Kui kooliraamatukogude sektisioonis uuriti koolis hädavajaliku kirjanduse olemasolu, siis Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuses huvituti lasteraamatute leidumisest kooliraamatukogus. Oma kokkuvõtte tegi sellest ELTK teabetalituse juhataja **Anu Kehman**. Selgub, et ilmunud teoste hulgas polnud ühtegi, mis oleksid olemas kõigis kooliraamatukogudes. Kõige enam leidis nimetusi, mis lähemal vaatlemisel osutusid kingituseks. Enam kui pooltel kooliraamatukogudel on alla 40% ilmunud lastekirjandusest. Tegelik vajadus lastekirjanduse järele on kolm korda suurem kui võimalused, sest raamatukaupluste kadumise tõttu ei näe laps talle kirjutatud raamatut mujal kui raamatukogus. Oma sõnavõtu lõpetas Anu Kehman kokkuvõttega, et lapse pealt kokku hoida on kuritegu.

Kuna õppekirjandus ongi väärtkirjandus, siis teabekeskuse töötajate – **Anne Kõrge** ja **Tiia Sulsi** antud ilu- ja aimekirjanduse ülevaade on hea võimalus saada asjatundlikku teavet kooliraamatukogu järelkomplekteerimiseks. Paraku tuleb ka siin lähtuda konkreetsest olukorrast, sest kõikide vanuseastmeteni pole autorid jõudnud. Tänuks peame olema kõigile, kes lasteraamatuid kirjutavad, on nad siis ärimehed, õpetajad või kunstnikud.

Probleeme on ka tõlkekirjandusega. Et kirjastused on huvitatud nende raamatute väljaandmisest, mille autor lugejale tuttav ning müügiedu seetõttu kindel, jäävad eesti lugejale kättesaamatuks teised, näiteks H. Chr. Anderseni auhinna saanud teosed. Ilmunud raamatute hulgas on siiski üsna palju selliseid, mis äratavad lapses huvi ja kujundavad sellega lugemisharjumust.

Tiia Suls analüüsis ilmunud aimekirjandust ja rõhutas, et ka siin tuleb ostmisel teha valik ning eelistada väljaandeid, mille tõlkija või toimetaja on vastava ala spetsialist.

Et ilmunud aimekirjandus ei kata kõiki teaduse valdkondi, tekib õpilastel raskusi referaatide koostamisega. Ilmunud teatmekirjandus on piisav vaid huvi äratamiseks, referaadi kirjutamiseks on neis materjali vaid algklassiõpilasele. Siiski on hea, et nende teatmeteoste kõrval, mille ainsaks väärtuseks on kolmekohaline hind ja mille asemel võib rahuliku südamega osta väärt lasteraamatut, on ka neid, mis nii oma ülesehituselt kui sisult vastavad korraliku teatmiku nõuetele.

Kokkuvõtte raamatuaasta ettevõtmistest koolides tegi Ester Sõrmus.

Kooliraamatukogude sektisiooni viis üleriigilist üritust näitasid, et sektisioon on elujõuline. Suurimateks töödeks võib seminaride ja konverentside korraldamise kõrval pidada 2000. aastal tehtud kahte uurimistööd: 5.–12. klassi õpilaste lugemise uuring "Õpilane ja raamat" ja õppekava toetav kirjandus eesti õppekeele keskikoolides ja gümnaasiumides. Uuringud võtsid raamatuaasta lõpus kokku ja avaldasid trükis Bärbel Luhari ja Ester Sõrmus.

Konkursiga "Parim ERA kooliraamatukogu" laienes raamatuaasta tähistamine iga koolini. Koolides korraldati raamatunäitusi, -karnevale, -müüke, kohtumisi kirjanike ja kunstnikega, kirjandushommikuid, loengusarju, eksliibrisekonkursse ja raamatuvahetusi, tehti viktoriine, ettelugemisi ja küsitlusi lemmikraamatutest.

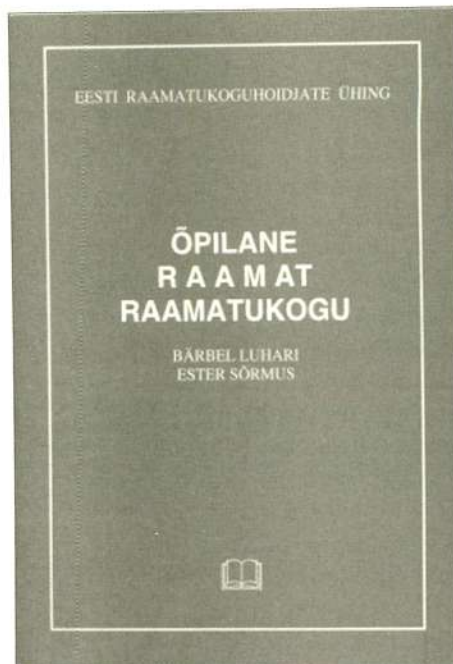
Kooliraamatukogusid autasustati kolmes osas. Eesti õppekeelela gümnaasiumide ja keskkoolide hulgas olid parimad Paide ühisgümnaasiumi Tallinna Lilleküla gümnaasiumi ja Rakvere reaalgümnaasiumi kooliraamatukogu. Eesti õppekeelela põhikoolidest olid parimad Tori, Kabala ja Alavere põhikooli raamatukogu. Vene õppekeelela üldhariduskoolidest pälvis raamatuaastal parima tiitli Tallinna Kari gümnaasiumi raamatukogu.

Kooliraamatukogude sektsiooni järjepidevat tööd näitavad kavandatud suuremad ettevõtmised:

- seminarlaager "Kooliraamatukogud ja kooli ainekava" 26.–28.06.01 Keila-Joal;
- rahvusvaheline seminar "Põhjamaade ja Eesti kooliraamatukogud" 15.11.01;
- seminarlaager "Kooliraamatukogud ja kohalikud omavalitused" 26.–28. 06.02;
- teabepäev "Kooliraamatukogu õpikeskkonnana ja õpioskuste kujundajana" 19.04.02;
- teabepäev "Infotöö ja lugejateenindus kooliraamatukogus" 8.11.02.

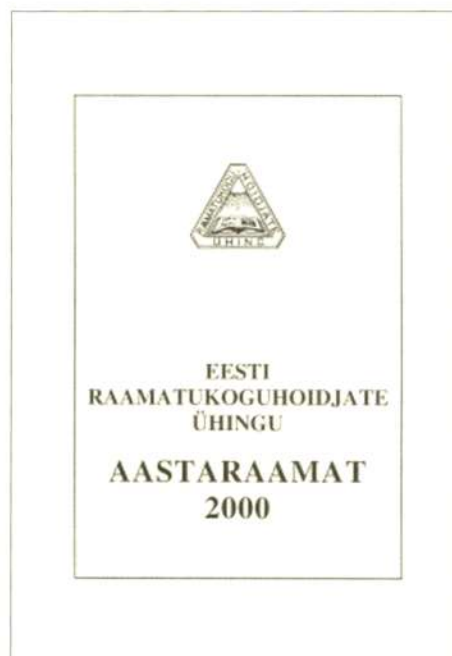
Et kooliraamatukogude sektsiooni juhatuse esimese koosseisu tegutsemisaeg sai täis, valiti uus juhatuse, mille liikmed Katrin Viirmaa, Vaike Mändmaa, Anneli Tenso, Elve Jensen, Heili Tali, Evi Rahkema, Ruth Toots, Nijole Vananurm ja Lea-Maarja Lõhmus töötavad selle nimel, et kooliraamatukoguhoidjaid ühiselt tegutsema innustada.

Vaike Kurel
Tartu kunstigümnaasiumi
raamatukoguhoidja

UUSI RAAMATUID

1998. aastal loodud Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kooliraamatukogude sektsiooni kolmas tegevusaasta möödus Eesti Raamatu Aasta tähe all. Töö pearõhk oli 2000. aastal uurimistöödel ja metoodiliste materjalide väljatöötamisel. Käesoleva väljaande kaante vahele on koondatud Eesti koolides aastail 1999–2000 läbi viidud kahe küsitluse tulemused.

Meie aastaraamatus pole kunagi varem nii palju ridu ilukirjandusele pühendatud. Oleme kiüll alati olnud truud raamatule, kelle teenistuses me seisame, aga ustavad ka raamatukogule ja raamatukoguhoidjale, sest nemad vajavad ju samuti tähelepanu. Nii kutsubki aastaraamat oma lugejaid, ennekõike raamatukoguhoidjaid kaasa mõtlema, mis raamatud need on, mis raamatukoguriiulitel seisavad.

RAHVARAAMATUKOGUDE NÕUKOGUST

Rahvaraamatukogude nõukogu loodi Rahvaraamatukogude seadusest lähtuvalt 15. jaanuaril 1998. Nõukogu teine koosseis töötab alates 1. novembrist 2000. Nõukogusse kuulub 12 liiget, kellest kaks on Kultuuriministeeriumist, üks Rahvusraamatukogust, viis linna/maakonna keskraamatukogust ja neli liiget linna- ja külaraamatukogust.

Nõukogu on nõuandvaks hääleks raamatukogunõunikule. Rahvaraamatukogude nõukogu on koostanud 2001. aastaks teemaatilise plaani kõigist rahvaraamatukogude ees seisvatest teravatest ja arutamist vajavatest probleemidest.

Tänaseks on nõukogu koos käinud kolmel korral. Eelmisel aastal 7. novembril valisime juhid ja sekretäri, arutasime nõukogu ees seisvaid ülesandeid ning koostasime töökava. Tänavu 6. veebruaril arutasime rahvaraamatukogude infotehnoloogilise arendamise küsimusi. Lisaks nõukogu koosolekutele kohtusime läinud aasta 5. detsembril Eesti regionaalse kultuuripoliitika nõukoja liikmetega, et arutada haldusreformist ja rahvaraamatukogude ees seisvatest muutustest tulenevaid küsimusi.

Nõukogu seadis üheks oma ülesandeks üldsuse, eelkõige muidugi raamatukoguhoidjate teavitamise arutlusel olevatest teemadest ning vastuvõetud otsustest. See toimub Kultuuriministeeriumi kodulehekülje vahendusel. Täna sealt seda informatsiooni veel lugeda ei saa, sest asja korraldamine võtab aega, kuid lähiajal vahest ikka.

Selleks et Eesti eri paikades elavad nõukogu liikmed saaksid omavahel suhelda ja arutelusid korraldada, oleme loonud nõukogule oma listi, mille aadressi rahvarkn@list.kul.ee avalikustame samuti koduleheküljel.

Raamatukoguhoidjate arvamusi ja tähelepanekuid rahvaraamatukogude lähiaastate arengu kohta

Kokkuvõtte põhineb eelmise aasta detsembris (enne kohtumist regionaalse nõukoja liikmetega) maakondade keskraamatukogude juhtidelt ning oma nõukogu liikmetelt kogutud seisukohtadel.

1. Olemasolev rahvaraamatukogude võrk tuleb säilitada ning raamatukogu likvideerimisele peab eelnema sisuline ja majanduslik analüüs, sest ka hõredalt asustatud piirkondade elanikele peab säilima raamatukogu kodu lähedal, st. igale Eesti elanikule peab olema tagatud raamatukoguteenuse kättesaadavus.

2. Rahva- ja kooliraamatukogu ühendamine peab toimuma ainult erijuhtudel, sest kumbki raamatukogutüüp täidab lugejateeninduses oma ülesandeid.

3. Rahvaraamatukogu ja kultuurimaja või konverentsikeskuse ühendamine on õigustatud ainult ühise hoone majandamisega seotud kulutuste tasumise osas, mitte kahe asutuse ühendamisenä.

4. Hoida ära põhjendamatud raamatukogude kolimised juba nende jaoks renoveeritud ruumidest.

5. Kõik raamatukogud tuleb varustada internetiühendusega.

6. Seoses internetiühenduse ja avaliku internetiteenusega laienevad ka külaraamatukogude ülesanded.

7. Vajalik on *Kirjasto* 3000 väljavehetamine täisfunktsionaalse tarkvarasüsteemi vastu.

8. Lähiaastate plaani peab kuuluma elektroonilise lugejateeninduse sisseviimine.

9. Maakonnaraamatukogud täidavad väga olulist rolli oma maakonna rahva- ja kooliraamatukogude töö koordineerimisel, ja kuna need ülesanded on fikseeritud Rahvaraamatukogude seaduses, siis tuleb neid ka edaspidi finantseerida riigi eelarvest.

10. Raamatukogudevahelise koostöö keskus maakonnas võiks olla endiselt maakonnaraamatukogu, kes komplekteerib kogusid ja koostab keskkataloogi (andmebaasi) ja on kohalik RVL-i keskus.

11. Kogude komplekteerimist peavad rahastama nii riik kui ka omavalitsus.

12. Maakonnaraamatukogu peaks olema oma maakonna raamatukogudele ka arendus- ja teaduskeskuseks, tegelema uuringute ja statistika kogumisega, esindama oma maakonna raamatukogusid omavalitsuste liidus ja mujal.

13. Külaraamatukoguhoidjad vajavad maakonnas kesket raamatukogu, kes tegeleks täienduskoolituse ja erialase nõustamisega vastavalt nõudlusele ja temaatikale.

14. Korraldamata on rahvaraamatukoguhoidjate arvuti- ja internetialane koolitus.

Loetletu näitab raamatukoguhoidjate soove ja mõtteid sellest, mis peaks jääma endiseks ja mida tuleks paremini korraldada – ka riiklikul tasandil. Ja kuigi kõigis maakondade raamatukogudes ei toimu töö koordineerimist või probleemide ühisarutelu ja -lahendamist, annavad just külaraamatukoguhoidjad märku, et vajavad otseselt neile mõeldud nõupidamisi ja koolitust, kogemuste vahetamist ja ühiselt probleemidele lahenduste otsimist.

Ilme Sepp

INFOSÜSTEEM ESTER UUENEB

2000. aasta lõpuks oli Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsiumi liikmesraamatukogude infosüsteemiga ESTER liitunud üksteist Eesti raamatukogu. Sama aasta teiseks pooleks oli selgunud ka tõsiasi, et olemasoleval kujul ei suuda infosüsteemi kandev riistvara enam toime tulla järjest suuremaks paisuva andmebaasi ja uute liikmete lisanduvate programmi-moodulite töö tagamisega. Keskserverite võimsus ei olnud uutele oludele kohanemiseks enam piisav.

Esmalt ilmnesid mured Tallinna süsteemis. Alates 2000. aasta oktoobrist olid sagenenud häired süsteemi kõige ressursinõudvamate moodulite – *Windows'i* keskkonnas töötava kataloogimismooduli ja avaliku WWW-kataloogi töös. Kuigi ajutiste lahendustega – täiendava kõvaketta lisamisega serverile – suudeti

olukorda mõnevõrra leevendada, oli selge, et Tallinna süsteem vajab uut ja võimsamat keskserverit.

2001. aasta märtsis ostis Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsium infosüsteemi ESTER Tallinna andmebaasi jaoks uue keskserveri, selle tehnilised parameetrid on alljärgnevad:

serveri tüüp:	SUN E450
protssessor:	2 x 480 MHz
töömälu:	1 GB
kõvaketas:	4 x 18 GB
operatsioonisüsteem:	Solaris 8

Erinevalt varasemast on kasutatud kõvaketaste "peegeldamist" – andmed on kõvaketastel dubleeritud. See võimaldab ketaste lugemis/kirjutamisprotsessi ühtlasemalt optimeerida, suurendab infosüsteemi töökiirust ja võimaldab vähendada vigu serveri töös.

Aprillis toimus uue keskserveri paigaldus, häälestamine ja tarkvara ülekandmine. 1. maiks likvideeriti viimased andmete ülekandmisega tekkinud probleemid ning infosüsteemi töö jätkub häireteta.

Järgmiseks sammuks on infosüsteemi tarkvara uuendamine ning süsteemi täiendavate modulite installeerimine – seega need tööd, mida endises serveris ei olnud võimalik teha.

Infosüsteemi kasutajatele tähendab serverivahetus kvaliteetsemat ja kiiremat tööprotsessi, oluliselt peaks vähenema süsteemi töös esinevate häirete arv. Samaaegselt avab Tallinna süsteemi uus server ka võimaluse süsteemi edasiarendamiseks, töökeskkonna kasutajasõbralikumaks muutmiseks ja täiendavate võimaluste lisamiseks.

Ja lõpetuseks – iga uuendus toob nähtavale ka uued tööperspektiivid. Seoses Tallinna süsteemi uuendamisega hakkasid eriti teravalt silma paistma probleemid teises ESTER-i osas – Tartu süsteemis. 2001. aasta peab tooma lahenduse ka selles osas.

*Ülo Treikelder
ELNET Konsortsium
infosüsteemi ESTER peahaldur*

TEADUSNÕUKOGU KOOSOLEKUST

Eesti Rahvusraamatukogu teadusnõukogu eesmärk on koordineerida raamatukogundus-, bibliograafia-, raamatuteaduse, informaatikaalaste ning nendega piirnevate valdkondade teadus- ja arendustööd.

Teadusnõukogu esimees on Õigusinstituudi professor Ülo Vooglaid ja sekretär RR-i raamatukogunduse osakonna juhataja Anu Nuut. Teadusnõukogusse kuuluvad Eesti juhtivate teadusraamatukogude esindajad, Tallinna Pedagoogikaülikooli õppejõud, RR-i peadirektor ja spetsialistid. Et otsuseid oleks võimalik eelnevalt ka laiemas ringis arutada, kutsutakse olenevalt koosoleku päevakorrast kohale teisigi asjatundjaid.

Iga teadus- või arendustööd võib lugeda projektiks. Projekti algatamine on raske, kuid veelgi keerukam on selle lõpuleviimine. Teadus- ja arendustöös tuleb lisaks oskuslikule projektijuhtimisele täpselt määratleda käsitletavat probleemi. Lahenduste jaoks peab püstitama eesmärgid, määrama kindlaks metodoloogilised alused, meetodid jms.

Järjekordse, 16. aprillil toimunud RR-i teadusnõukogu koosoleku eesmärgiks oli jagada teavet vahenditest, mis aitavad kaasa projekti õnnestumisele ning arutleda, mida tuleks silmas pidada, et raamatukogunduse uurimis- ja arendustöö oleks tulemuslik.

Mercuri International’i konsultant Alar Nigul tutvustas MIPROMS-i (*Mercuri International Project Management System*) põhimõtteid. MIPROMS on projektide planeerimise ja elluviimise terviklik kontseptsioon, kusjuures suurt tähelepanu pööratakse projekti ettevalmistamisele. Tähtis on tagada ettevõtmise õnnestumine, muidu on õigem selle läbiviimisest ja mõttetust kulutamise loobuda.

Mercuri International õpetab avalikel koolitustel mudeli kasutamist, kuigi enam kasu saab nn. firmasisesest koolitusest, kus kesken- dutakse konkreetsele valdkonnale.

Huvi korral tuleks kõne alla sellise koolituse korraldamine ka raamatukogutöötajatele.

Raamatukoguteooria arvestatavaks täienduseks on magistritööd. Tallinna Pedagoogikaülikoolis 2000. aastal kaitstud magistritööd 90-ndate aastate raamatukirjastamisest Eestis tutvustas RR-i rahvusbibliograafia keskuse juhataja Silvi Metsar.

RR-i kunstide teabekeskuse juhataja Katre Riisalu andis ülevaate oma magistritööst, kus vaadeldi Eesti muusikabibliograafia arengujooni 19.–20. sajandil. Pärast ettekandeid tõstusid väga huvitavad küsimused, näiteks õpikute usaldusvääruse tagamine, raamatute trükkimise (mitte)reguleerimine riigi poolt, uuringute metodoloogia.

Janne Andresoo teatas hea uudise, et RR-is on ettevalmistamisel rahvusbibliograafiade koostamise metodoloogilised alused, mis valmivad hiljemalt käesoleva aasta lõpuks.

Professor Ülo Vooglaidu suunamisel toimus elav arutelu sellest, mis on raamatukogu juhtimise objektideks, kuidas valida uurimisobjekte ja kaardistada kulgevaid protsesse.

Kolmeks rühmaks jagunenud osalejad püüdsidki määratleda, mis on RR-i põhiprotsess, millele on allutatud kõik muud protsessid, kusjuures tuli arvestada, et RR-il tuleb täita võrreldes teiste raamatukogudega spetsiifilisi ülesandeid. Millised protsessid on juhitavad ning millised peavad kulgema ise. Huvitav, et iga rühma tulemus oli erinev.

Toetati arvamust, et RR-i põhiprotsessiks on infovajaduste rahuldamine: info hankimine, selle töötlemine, rahvusmälu säilitamine, vahendamine. Tugiprotsessideks koolitamine, suhtekorraldus, haldus, finantseerimise korraldamine, automatiseerimine. Liiga üldistatuks peeti aga väljapakutud põhiprotsessi määratlust: eesti kultuuri säilitamisele ja arengule kaasaaitamine.

Eriti aktiivselt sekkuti küsimusse, kas raamatukogu on teenindusasutus, mis teenuseks pidada raamatu kätteandmist lugejale jms.

Lõpetuseks märkis Ülo Vooglaid, et raamatukoguprotsesse tuleks põhjalikumalt uurida sellest aspektist, kas need loovad arengu eelduse. Tuleb võrrelda, kuidas protsessid kulgevad ja kuidas peaksid kulgema.

Teadusnõukogu koosolekute protokollidega saab põhjalikumalt tutvuda teadusnõukogu sekretäri Anu Nuudi juures.

Anu Nuut

Eesti Rahvusraamatukogu teadusnõukogu uus koosseis alates 16. aprillist 2001

Ülo Vooglaid (esimees), Õigusinstituudi professor

Tiiu Valm, Eesti Rahvusraamatukogu peadirektor

Anu Nuut (sekretär), Eesti Rahvusraamatukogu raamatukogunduse osakonna juhataja

Janne Andresoo, Eesti Rahvusraamatukogu peabibliograaf

Jüri Järs, Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu direktor

Kersti Kikkas, Tallinna Pedagoogikaülikooli Raamatukogu direktor

Gerda Koidla, Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu asedirektor

Aita Kraut, Eesti Akadeemiline Raamatukogu, teadussekretär, info- ja analüüsi teenistus

Aira Lepik, Tallinna Pedagoogikaülikooli raamatukogunduse õppetooli juhataja, professor

Toomas Liivamägi, Tartu Ülikooli Raamatukogu direktor

Aili Normak, Eesti Akadeemilise Raamatukogu arendusala ase-direktor

Silvi Metsar, Eesti Rahvusraamatukogu rahvusbibliograafia-keskuse juhataja

Endla Sandberg, Eesti Rahvusraamatukogu raamatukogunduse osakonna juhtivspetsialist

Malle Ermel, Tartu Ülikooli Raamatukogu, teadusosakonna pearaamatukoguhoidja

Evi Rannap, Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonna emeriitprofessor

TEADUSRAAMATUKOGUDE TALVESEMINAR

toimus 12.–13. märtsini Käärikul. Kaht päevakavas olnud teemat – raamatukogude arendustegevust (“Raamatukogunduse arenduskava Eestis: Miks? Kuidas? Kellele?”) ning INNOPAC-i ja elektronkataloogi ESTER tööprobleeme (töötlemine ja teenindus) – käsitleti nii sektsioonides kui ühiselt. Osavõtjaid oli – seekord ka rahvaraamatukogudest – kokku 84.

Arendustegevuse arutelu juhatasid sisse **Aira Lepik** ülevaatega teadusraamatukogundusest Eestis sajandivahetusel, kes tõi ära teadusraamatukogu definitsiooni ning käsitles mõjutusi raamatukogule nii sise- (konkurents, infoteenuste tarbijad, huvigrupid) kui väliskeskonnast (poliitiline, sotsiaal-kultuuriline) ja **Tiiu Valm** Soome raamatukogude riiklikust arengukavast.

Mai Põldaas (TPÜR) andis ülevaate virtuaalraamatukogudest, mida on praegu maailmas ligi 40. Ta tegi ettepaneku luua vastav töögrupp ELNET Konsortsiumi juurde.

Arendustegevuse sektsioonis töötati grupiti – kirja püüti panna ühe keskmise teadusraamatukogu SWOT-analüüsi kaudu tema tugevused ja nõrkused ning raamatukogu väljastpoolt mõjutavad positiivsed ja negatiivsed tegurid. Need mõjutegurid osutusid üsna sarnaseks. Näiteks: tugevusena ajaloolised traditsioonid, järjepidevus, professionaalsed raamatukoguhoidjad; võimalustena infovajaduse piisvalt kõrge tase, infotehnoloogia areng, igakülgne koostöö; nõrkustena – keskealine ja vananev raamatukogukaader, Eesti väiksus, vananenud hooned, siht-rühmade hägustumine; ohtudena – ametkondlik killustatus, eriala madal prestiiž, finantseerimismudeli puudumine.

Arutati veel praktilise töö küsimusi: elektroonilise andmebaasi ühisostu, RVL-i lihtsustamist Eesti teadusraamatukogude vahel jm.

INNOPAC-i ja elektronkataloogi ESTER tööprobleemid olid kõik väga konkreetset ning nende lahendamiseks määrati täpsed tähtajad ja moodustati töögrupid. Infot selle kohta leiab ELNET Konsortsiumi koduleheküljelt.

Ene Riet

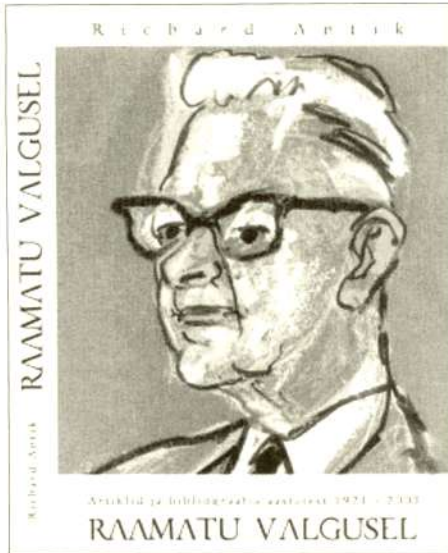
RICHARD ANTIKU PÄEV

11. aprillil tähistati Eesti Kirjandusmuuseumis raamatuteadlase ja bibliograafi Richard Antiku 100. sünniaastapäeva raamatuaasta pära-stlõunaga “Raamatu valgusel”. Ürituse avas **Krista Aru**, kes rääkis lühidalt R. Antiku tähendusest eesti kultuuriloos. **Mare Lott** käsitles tema tegevust raamatuloolasena, peatudes pikemalt teemal “Richard Antik ja tänapäeva raamatuteadus”.

Mare Lott rõhutas R. Antiku rolli eesti raamatu uurijana, tema statistiliste andmete usaldusväärsust. Eesti retrospektiivne rahvusbibliograafia 1525–1917 on küll tänaseks valminud, kuid ei lahenda raamatustatistika probleeme. Mare Lott valgustas pikemalt R. Antiku uurimust Nõukogude Venemaal ilmunud eestikeelsest kirjasõnast, mis on jäänud selles valdkonnas ainsaks. **Heino Rääim** kõneles teemal “Mõtteid Richard Antiku tähtpäeval”, tuues esile piirjooni Antiku elust ja tegevusest. Pärast teatmeallikate ning arhiiviandmete läbitöötamist on lõpuks selgunud enam-vähem terviklik pilt R. Antiku isikuga seonduvast nii Eestis kui paguluses. Vahepalana vaadati **Karl Auna** videointervjuud R. Antikuga, mille on filminud Eesti Kultuuripärandi Klubi 15. mail 1986. a. Torontos. Jutuajamises meenutas eesti raamatukogunduse *grand old man* oma lapsepõlve, õpinguid Tartus ja Prahast, tööd ERM-i Arhiivraamatukogus, raamatu ajaloo seotud uurimistööd ning koostatud väljaandeid.

Merike Kiipus ja **Piret Noorhani** esitlesid Arhiivraamatukogu ja Eesti Kultuuriloolise Arhiivi ühistööna valminud kogumikku “Raamatu valgusel : Richard Antik 100 :

artikleid ja bibliograafia". Koostajad tutvustasid ka päevakohast näitust, mis jääb avatuks suve lõpuni. EÜS-i tervitusi edastas **Erich Rannu** Torontost ja ERÜ nimel võttis sõna **Katrin Kaugver**. **Hele Ellermaa** tõi tervitusi Pupastverest.

Raamatu valgusel: Richard Antiku 100: artikleid ja bibliograafia / Eesti Kirjandusmuuseum; koostanud Merike Kiipus ja Piret Noorhani; toimetanud Tiina Saluvere. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 2001. 259 lk. : ill.

Kogumik püüab kokku võtta Richard Antiku kui raamatuteadlase, bibliograafi, arhivaari, kunsti- ja kultuurikriitiku teeneid eesti vaimuvara kogumisel ja korrastamisel, edendamisel ja vahendamisel. Esimene osa koosneb R. Antiku artiklitest, mis on ilmunud 30-ndate aastate ajakirjanduses ning käsitlevad eesti raamatu arengulugu, raamatu rariteetsust, raamatutoodangut, esimest Eesti raamatuaastat, raamatukogundust ja bibliograafiat. Esimest korda näeb trükivalgust R. Antiku ülevaade eesti kunstipärasest eksliibrisest, mille käsikiri on valminud paguluses 1949. Raamatu teine osa, mis on mahukaim, sisaldab uurimusi ja artikleid Mare Lotilt, Heino Räimelt, Ilmar Vaarolt, Eda Sepalt, Enn Lillemetsalt ja Robert Kreemilt.

Käsitletakse R. Antiku tegevust raamatuloolase, bibliograafi ja Eesti

Rahvusliku Arhiivraamatukogu arendajana, vaadeldakse tööasasid Arhiivraamatukogus, antakse ülevaade retrospektiivse rahvusbibliograafia idee teostumisest Eestis, hinnatakse tegevust kunstikogujana, -kriitiku ja -kaupmehena, aga ka avaliku elu tegelasena Taanis ja Kanadas. Kolmandas osas kirjeldavad Piret Noorhani, Kirsti Ruul ja Hanna Väli Richard Antiku käsikirja-, kunsti- ja raamatukogu, mida säilitatakse Eesti Kultuuriloolises Arhiivis ja Arhiivraamatukogus.

R. Antiku tööde bibliograafia on koostanud Merike Kiipus. Raamatu lõpus esitatakse kronoloogia R. Antiku elust ning tutvustatakse lühidalt ka autoreid. Kogumik on varustatud rikkaliku nimeregistri, arvukate fotode ja reproduktsioonidega.

Merike Kiipus

Raamatut saab osta Eesti Kirjandusmuuseumist (hind 100 kr.). Info tel. 430 043 (Mare Mölder).

KIRJANDUSPÄEV TARTUMAAL

10. aprillil tähistati Kõrveküla raamatukogus toimunud kirjanduspäevaga bibliograafi ja raamatuteadlase Richard Antiku 100. sünniaastapäeva ja Tartu Maakonna Keskraamatukogu 50. tegevusaastat.

Richard Antiku elust ja tegevusest tegi ettekande **Heino Räim** Eesti Kirjandusmuuseumist.

Raamatukogu ajaloost ja arengust erinevatel ajajärkudel rääkisid kauaaegne juhataja **Tiiu Erlemann**, metoodikuna töötanud **Elle Tarik**, endine raamatubussi juht **Alfred Ojaperv** ja teabeosakonna juhataja **Merike Karolin**.

Päeva lõpetuseks sõideti koos Pupastvere külla, endise Orge koolimaja asupaika, et seal koos pidustustele saabunud Richard Antiku Kopenhaagenis elava pojapoja Sven Antikuga avada mälestuskivi koolimajas sündinud Richard Antikule.

Hele Ellermaa

Richard Antiku mälestuskivi avamisele oli tulnud raamatukogutöötajaid, raamatuloolasi ja ka endisi Orge kooli õpilasi, kes meenutasid lõbusaid juhtumisi koolipõlvest.

EESTI LASTEKIRJANDUSE TEABEKESKUSES

ELTK ja ajakiri "Hea Laps" koostöös Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu ja Eesti Õpilasmavalitsuste Liiduga algatasid projekti "Lugemine lubatud", mis peaks haarama lisaks eelnimetatutele ka kõiki rahva- ja kooliraamatukogusid, õpilasi, õpetajaid, lastevanemaid jt. huvilisi. Projekt, mida juhib ja koordineerib Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus, kestab kaks aastat – 1. veebruarist 2001 kuni 1. veebruarini 2003.

Projekti väljakuulutamise on põhjendanud "tänapäev tekkinud olukord, kus lugemine on lastele justkui keelatud, sest riik ei ole laste lugemise eest juba aastaid küllaldaselt hoolitsenud, pigem vastupidi – on nende lugemistarvet koguni eiranud. Viimase tõuke projekti "Lugemine lubatud" läbi viimiseks andis 2000. aasta sügisel Rahvusraamatukogu ja laste lugemisvõimaluste ümber tõusnud torm."

Projekti käigus tahetakse 1) uurida vabariigi põhikoolide kooliraamatukogude olukorda ja varustatust väärtkirjandusega, 2) teavitada vabariigi presidenti ja valitsust ning asjaomaseid ministeeriume laste lugemisvõimalustega seonduvatest probleemidest ja nende võimalikest lahendustest, 3) taotleda riigieelarvest ning fondidelt ja sihtasutustelt toetust laste- ja noorsookirjanduse ning esmavajalike teatmeteoste ostmiseks, samuti vahendeid kooli soovitusliku kirjavara muretsemiseks riigihanke korras nii, et trükiste eksemplaarsus oleks kooskõlas õpilaste arvuga.

Eesti Õpilasmavalitsuse Liidul on projekti käigus kavas korraldada õpilaste vabariiklik väitlusvõistlus teemal "Aabitsast internetini" ning üleriigiline õpilaste kõnekoosolek raamatu osast täna ja tulevikus.

Rahvaraamatukogud peaksid taastama raamatukogutunnid, korraldama lastekirjandusalaseid piirkondlikke õppepäevi, konverentse jms. õpetajatele, raamatukogu-

hoidjatele, õpilastele jt. huvilistele, avaldama lugejate lemmikraamatute edetabeleid.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu on kavas korraldada veebruaris 2002 kõnekoosolek lugemise ning 2002. aasta raamatukogupäevad (20.–30. okt.) lastekirjanduse ja laste lugemise teemal.

Projekti "Lugemine lubatud" õnnestumisel peaks lastele ja noortele mõeldud kirjanduse valik ning selle kasutamine olema tunduvalt laiem ja tõhusam kõigis rahva- ja kooliraamatukogudes.

Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuses peeti lastekirjanduse ümarlaud 2001.

Esmakordselt 1999. aasta kevadel toimunud ja nüüd juba traditsiooniline ELTK ümarlaud võtab kokku aasta meie rahvusliku lastekirjanduse arengus, annab hinnangu olukorrale ning vaeb edasiminekuvõimalusi. Kaks aastat tagasi muretsesid ümarlauast osavõtjad rahvusliku lastekirjanduse eluõiguse pärast. Järgmisel aastal lisandus tõsine mure seoses lasteraamatu jõudmisega igasse kodusse, kooli, raamatukogusse ehk teisisõnu – ka noore lugejani.

Tekkinud on olukord, kus lastekirjandus ei jõua tegelikult iga lapseni – eriti ilmekalt kajastub see raamatukogude vähestes võimustes muretseda lugejatele vajalikul määral lastekirjandust nii koolitööks kui vabalugemiseks.

Raamatukoguteenuse ebapiisavus põhjustas raamatuaasta haripunktil 2000. aasta sügisel kriisilukorra, mil pealinna kooliõpilased tulid tänavale loosungitega "Lugemine keelatud!". Nende sündmuste ajendiks said piirangud põhikooli õpilastele Rahvusraamatukogus, tegelik, märksa tähtsam probleem on kooliõpilaste lugemisvõimaluste piiratus üldse.

Selle teadmisega sündiski ELTK algatusel projekt "Lugemine lubatud", mis toimib aastatel 2001–2003 ning püüab lahendada esmalt tähtsaid laste ja noorte lugemisega seotud riiklikke ülesandeid.

Eesti lastekirjanduse ümarlaud 2001 väljendas **pöördu**

suse poole seisukohta, et

– riik ei täida ÜRO lapse õiguste konventsiooniga 1991. aastal endale võetud kohustusi, sest Eesti Vabariigis puudub lastekultuuripoliitika, lastekirjandust ja noortele mõeldud ajakirjandust ei väärtustata riiklikult.

– riik pole pidanud vajalikuks doteerida lasteraamatute väljaandmist, mille tagajärjel ei suudeta neid kooli- ja rahvaraamatukogudesse piisavalt muretseda. Riigieelarves tuleks kavandada sihtotstarbelised eraldised kooliraamatukogudele õppetööd toetava lastekirjanduse soetamiseks, mille hulk vastaks õppetöö vajadustele. Kohalike omavalitsuste tähelepanu ja rahaline toetus oma piirkonna rahva- ja kooliraamatukogude varustamisele hea lastekirjandusega peaks tunduvalt suurenema, kuna just raamatukogud täidavad peamist kultuuri- ja hariduselu edendaja rolli väikelinnades ja külates.

Ene Riet

Eesti Vabariigi Presidendile
Eesti Vabariigi Valitsusele
Kultuuriministrile
Haridusministrile
Rahandusministrile
Riigikogu kultuurikomisjonile
Riigikogu rahanduskomisjonile
Eesti Omavalitsusliitude Ühendusele

23. aprillil 2001. a.

Avalik pöördumine

Vastavalt ÜRO lapse õiguste konventsioonile, millega Eesti Vabariik on ühinenud 1991. aastal, peavad nii riigi täidesaatev kui ka seadusandlik võim järgima konventsiooni sätteid, seades lapsi puudutavates ettevõtmistes esikohale nende huvid. Kahjuks ei ole Eesti Vabariik selle konventsiooniga võetud kohustusi täitnud. Teadaolevalt ei reguleeri Eesti Vabariigi põhiseadus lapse ja ühiskonna suhteid, need on eeldatavalt vahendatud täiskasvanute poolt.

Nii puudub Eesti Vabariigis ka ametlik lastekultuuri poliitika.

Riigikogu juures tegutseva laste- ja perepoliitikakomisjoni töö seisneb põhiliselt sotsiaalsete probleemide arutamises ning lastekultuuripoliitika on selles jäänud marginaalsele tasemele. Ka kultuurikomisjoni jaoks pole lastekultuuril sügavat tähendust. Samal ajal on lapsel täiskasvanuga samaväärne õigus tarbida kultuuri.

Lastekultuuri üheks alustalaks on lastekirjandus, mille kaudu noor inimene õpib tundma maailma, kujunevad tema ellusuhtumine ja väärtushinnangud, vormub üldine kultuuripilt, luuakse identiteet, tekib rahvustunne. Täna oleme olukorras, kus riiklik poliitika oma lühinägelikkuse tõttu piirab laste lugemisvõimalusi. Nimelt ei peeta meil vajalikuks vastava kirjanduse väljaandmist riiklikult toetada, mistõttu lastele mõeldud trükiste hinnad on suhteliselt kõrged ning neid ei jõuta kodusesse osta. Samas ei eraldata ka raamatukogudele piisavalt raha selle kirjanduse ostmiseks. Nii puudub kooliraamatukogudes suur osa viimastel aastatel ilmunud, õppetööd toetavast heast lastekirjandusest. Kooliraamatukogudest pole võimalik laenutada uuemat ilukirjandust ja ka aimeraamatuid peaks seal olema tunduvalt rohkem.

Kalleid teatmeteoseid õpilastele koju ei laenutata, lugemissaale saavad endale lubada aga enamasti ainult suuremad linnakoolid. Rahvaraamatukogudesse on lasteraamatuid võimalik muretseda enamasti vaid ühekaupa, mis ei rahulda aga kuidagi lugemisvajadusi. Ka mitte-eestlaste integreerimine eesti keskkonda jääb formaalseks, kui lapsed ei saa riigikeelt õppides tutvuda eesti kirjandusega.

Nii olemegi jõudnud olukorrani, kus lapsed mitte ainult ei loe raamatuid, vaid ei tea ega tunne enam isegi eesti lastekirjanikke, rääkimata raamatukunstnikest. See on vaid üks näide kultuuri mandumise ahelreaktsioonist, mis juba mõnda aega ohustab pealekasvatavat põlvkonda, keda me raamatu abita ei suuda kuidagi allakäigutrepist

üles suunata. Rahvuslik raamatuaasta kohustab meid tegema kõik endast oleneva, et eestlased kestaksid raamaturahvana ka tulevikus. Siinkohal sobib meenutuseks lisada president L. Meri sõnu Eesti Raamatu Aasta avakõnes, kus ta toonitas, et eesti raamatuta poleks ka eestlasi. Loodame, et raamatuaasta soodne õhustik aitab meil ühiselt ületada tõsist vastuolu laste lugemistarviduse ja lugemisvõimaluste vahel. Just see asjaolu sunnibki meid juhtima riigi tähelepanu ohule, mille tõeline tähendus selgub alles aastate möödudes.

Täitmaks ÜRO lapse õiguste konventsiooniga võetud kohustusi ning pidades silmas lapse õiguste Euroopa konventsiooni, tuleb Eesti riigil välja töötada ametlik lastekultuuripoliitika, mille raames on põhjendatult paika pandud selle arengusuunad ja prioriteedid. Esmajärjekorras peab olema tagatud väärt lastekirjanduse kättesaadavus kõigis eesti kooli- ja rahvaraamatukogudes. Kriitilise olukor-

ra normaliseerimiseks tuleks veel käesoleval aastal eraldada rahva- ja kooliraamatukogudele lastekirjanduse muretsemiseks täiendavaid vahendeid. Edaspidi peame vajalikuks, et riigieelarves nähtaks ette sihtotstarbelised eraldised kooliraamatukogudele õppetööd toetava lastekirjanduse soetamiseks vastavalt õpilaste arvule koolis. Ainult nii saame tagada, et igal koolilapsel oleks võimalus lugeda häid emakeelseid lasteraamatuid. See on oluliseks eelduseks, et nii tänasest kui ka homsest noorest põlvkonnast kasvaksid kultuursed, otsustusvõimelised ja targad Eesti Vabariigi kodanikud.

A. Rande, Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuse direktor
K. Talvi, Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu juhatuse esinaine
L. Tungal, Ajakirja "Hea Laps" toimetaja
A. Liivat, Eesti Õpilasmavalitsuste juhatuse esimees

*Esimese Muhvi auhinna võitis Haapsalu bibliograaf Krista Kumberg.
 Foto: Rauno Volmar / Eesti Päevaleht*

ESIMENE MUHVI AUHIND

5. mail anti Eesti Lastekirjanduse Teabekeskuses välja esimene Muhvi auhind parima lastekirjanduse ja laste lugemise käsitluse eest eesti ajakirjanduses möödunud kahe aasta jooksul.

Auhinna asutamise mõte tekkis teabekeskuse töötajatel 2001. aasta algul. Auhinna nime valides peeti nõu Eno Raua lese Aino Pervikuga ja tema loal sai selleks Muhv Eno Raua lasteraamatust "Naksitrallid".

Märtsis kuulutati välja konkurss auhinna-Muhvide saamiseks – selle võisid valmistada kõik soovijad lasteaialapsesest pensionärini.

Saabus 128 Muhvi – kõik nii kenad, et varem lubatud viie parima autori asemel tuli premeerida kümnet. (Raamatukingikotid väga heade Muhvide eest anti samuti välja 5. mail. Samas olid kõik Muhvid vaatajaile välja pandud näitusel.)

Muhvi auhinna statuudile vastavaid lastekirjanduse käsitlusi ja arvustusi ilmus ajakirjanduses möödunud kahe aasta jooksul 80, autoreid 45. Enim artikleid on kirjutanud Ilona Martson, Reet Krusten ja Krista Kumberg.

Lääne Maakonna Keskraamatukogu lasteosakonna bibliograaf **Krista Kumberg** kuulutati auhinna saajaks ja võis endale valida Muhvide hulgast meelepärase, sellele lisandus 4100 krooni. Preemiasumma suurus on aastati erinev ja sõltub ELT väljaannete müügi aastatulust.

Arvukamalt vastavateemalisi artikleid avaldanuna märgiti ära "Eesti Päevaleht", kus on ilmunud 26 kirjutist. Päevalehe kultuuritoimetajal **Ilona Martsonil** lubati samuti valida tehtud töö eest toime- tusele mälestuseks enim meeldinud Muhv.

Ürituse lõpetasid Kose keskkooli õpilased meeleoluka omaloomingulise põimikuga lasteraamatutest.

Ene Riet

Kauaaegne Rahvusraamatukogu töötaja, teenekas raamatukogunduse arendaja Virve Ennosaar (s. 1926) tähistas 19. mail oma teist suurt juubelit.

Virve Ennosaar töötas Rahvusraamatukogus aastatel 1950–2000, neist 18 aastat (1968–1986) oli ta bibliograafiaosakonna juhataja. Sel ajal pandi alus raamatukogu bibliograafiakartoteekide süsteemile, välisperiodika ja välisraamatu koondkataloogi arvutistamisele ning teadusbibliograafia väljaannete koostamisele.

Virve Ennosaare juhtimise ajal kujunenud töösuhutumine, põhjalikkus ja täpsus on kauaaegsete kolleegide arvates endisest bibliograafiaosakonnast võrsunud parlamendiinfo keskuses selgesti tuntav ka praegu.

Virve Ennosaar pani aluse ka erialabibliograafia koostamise traditsioonile, tema koostatud on 17 väljaannet "Raamatukogunduse bibliograafiat" aastate 1955–1979 kohta. Viimase aja suurematest töödest võib nimetada väljaandeid "Saksa kirjandus eesti keeles" (1998) ja "Riigikogu bibliograafia" (2000).

Virve Ennosaar pole iialgi olnud

VIRVE ENNOSAAR – 75

ÕNNITLEMINE

tavapäraseks peetav, tagasihoidlik ja silmatorkamatu raamatukogu- töötaja. Kõrge eruditsiooni, kriitilise mee- le ja terava pilgu tõttu teda arvestati, isegi kardeti veidi. Virve Ennosaar oli nõukogudeaegses raamatukogumiljões erandlik nähtus – särav daam seltsimeeste ajastul. Seda rolli on Virve Ennosaar väärikalt täitnud iga ühiskonnakorra ajal.

Ta on tänini oma kolleegidele hea eeskuju, tark nõuandja ja mõnikord ka karm, kuid õiglane kriitik.

Soovime lugupeetud juubilarile ikka energiat ja erksat vaimu.

Kolleegid RR-ist

26. märtsist on Rahvusraamatukogus 5. korrusel avatud infoteaduste saal, kus jätkatakse laiendatult raamatukogunduse teabesaali tegevust. Remonditud avaramates ruumides on nüüd paremad võimalused komplekteerida raamatukogundus- ja infoteadusalast kirjandust ning hoolitseda lugejate eest. Avatakse ka arvutiga lugejate töökoht. Infoteaduste saali tööd juhatab Ene Sähkai, pildil infospetsialist Margit Stamm.

Foto: Teet Malsroos

SUMMARY

FIRST COLUMN

The Power of Books

Katrin Kivimaa 4

The author reminds us that together with the changes social order lists of banned and disdained books are often drawn. At present, we also confront a choice what to take and what to leave from the publications of the occupation times. But it may also be that the so-called 'wrong' books which we try to get rid of, for instance, by taking them to the dump, might teach us something instead. Anyway, in English bookshops the works of Marx and several Leninists are placed on the open shelves.

FOCUS – SCHOOL LIBRARIES

School Libraries Want to Develop Themselves

Ester Sõrmus 5

The head of the School Libraries Section of the Estonian Librarians Association in 1998–2001 summarises her three years of activity and stresses the present sore points of Estonian school libraries. First and foremost, the school libraries lack a development plan and coordinated management; and the level of school libraries differs to a great extent – depending on the school administration and acquisition opportunities. The author also touches upon the problems arising from the merging of school and public libraries and explains the risks it brings along. It is important to keep in mind the fact that a school library has, first and foremost, educational functions and goals.

The Library of Tallinna Reaalkool

Kiira Petser 7

This short article compares the former and the new library premises of a famous *Realgümnasium* in Tallinn. Because the just finished premises are not yet completely ready for library activities, the author recollects the times of renovation work and moving the collection. The date of the library's foundation is considered to be 16 September 1949.

The School's Learning Centre

Lembi Plukk 9

The library of Tallinn Humanitarian *Gümnasium* is considered to be the best school library in the town. It was opened together with the school in 1977. The establishment of classes for German in 1978 and the inclusion of the classical languages and cultural history in the curriculum in 1988 has largely determined the acquisition areas. As a result of the rearrangement of school space distribution in 1997, a learning centre was developed which includes a library, a reading room, a computer classroom and a video classroom. Computer lessons begin in the first form; in the video room pupils watch video films and slide programmes. The school has Internet connection; one of the computers is located in the teacher room, another in the corridor of the first forms' classrooms. The library uses a library system, *Kirjasto 3000*.

RESEARCH LIBRARIES

Using the Library without the Help of Others

Kaie Viigipuu 10

The article reviews the user training activities in Estonian university libraries. A questionnaire survey was carried out in six such libraries, five of which already provide systematic user training. The questionnaire included the concept of user training, methods, contents and feedback, as well as the library's relations with the university. User training was mostly understood as the library introduction, the provision of basic training for information retrieval, compiling lists of used sources, and library consultation work. The widespread forms of user training are a library-using course or a training course in the computer class, a library tour, a lecture, publications and the Web-based distance training courses.

The libraries would mostly like to expand their user training activities as well as to make them obligatory for the readers (today solely at the Tallinn Technical University). The feedback has predominantly been positive or never asked. A user trainer's potential to act and his/her professional training for pedagogical work was emphasised.

This all depends on how important a library considers user training to be and its success in finding capable and interested people for this work. And last but not least, it is also part of the library marketing. It is clear that today user training cannot be a marginal area of library work any more. The author sees the necessity for cooperation and further training of the specialists in the field.

PUBLIC LIBRARIES

The Kõrveküla Library in the Reflection of Time

Merike Karolin 13

Its predecessor, the Library of Tartu Region, was founded on 23 December 1951. The author provides an overview, illustrated with many facts how the library has had to change its name and location over time.

SPECIAL LIBRARIES

The Best Estonian Parish Library

Krista Talvi and Ruth Hiie 14

During the Year of the Estonian Book a contest for the best parish library was held with the aim of encouraging the re-establishment of parish libraries. About 20 congregations responded, though only 15 took part in the contest. Though the winner was not announced, the committee got an adequate overview of the Estonian ecclesiastical libraries. The earliest parish library in Estonia is considered to have been founded by Aleksander Ludvig Baumann at Karuse in 1842. In the mid 1930s the Consistory of the Estonian Evangelical Lutheran Church initiated the organisation of parish libraries. For example, 79 congregations of the existing 166 maintained a library in 1937. Measures to reestablish the meanwhile forgotten parish libraries have been taken from the 1990s.

BOOK HISTORY

Patkuliana in the National Library of Estonia

Sirje Lusmägi 15

The article describes the opposition of Johann Reinhold von Patkul (1660–1707), born in the Livonian German gentry, to the Swedish authorities and the reflection of their conflict in the printed word. This includes the books published during Patkul's lifetime and shortly after his execution. The opposition began when the Swedish government initiated a plan to take back some of the land formerly given to the Baltic gentry as a gift. Patkul was a representative of the Livonian *Landtag* in Stockholm. He was much too aggressive in his quest for justice and was sentenced to death behind his back by the authorities as a rebel. Later, Patkul devoted his life to strengthening the anti-Swedish coalition using his high positions at the court of Augustus II the Strong, king of Poland and elector of Saxony, and Tsar Peter I; he is considered to be one of the initiators of the Great Northern War (1700–1721). Following the Treaty of Altranstädt, the Saxons extradited him to the Swedes who executed him. The Swedish authorities and Patkul both actively used the printed word to spread their views and decry their opponent. Patkul published document collections which were to prove the right of the Livonian gentry to their land and privileges as well as an anti-Swedish political pamphlet. Stockholm answered by burning Patkul's publications and publishing material which discredited him. When Patkul was put to death in an extremely cruel way, he became a political martyr and the amount of written pieces about him grew. Several historical research papers, novels, plays, even a collection of anecdotes was published from which a concept of *Patkuliana* already emerged in the 19th century. The article takes a close look at the *Patkuliana* documents in the Rare Book Collection of the National Library of Estonia, also describing the ownership marks and handwritten comments in the copies. It includes a longer description of a continuation on history, *Gespräche in dem Reiche derer Todten...*, which presents Johann Reinhold von Patkul's meeting with a well-known contemporary, Georg Heinrich von Görtz, a baron (*Freiherr*) who was a key financial and diplomatic adviser to King Charles XII of Sweden, among the shades.

STATISTICS

Basic Statistical Indicators of Estonian Public Libraries in 2000

Heli Priimets and Margit Jõgi 21

User services have increased every year. In 2000 Estonian public libraries served 104,605 registered users; more than in 1994. The growth rate of library visits is constantly high – compared with the year 1999, it was 9.6% higher in 2000. The number of library loans increased from 1992 to 1999; its decrease in 2000 was related to the shift to the new basis for statistical accounting – from 1 January 2000 the in-library use of documents is no longer considered a library loan.

In 2000 Estonian public libraries had 1.5 computers each on average; the average in central libraries was the highest – 15.6 computers – and the lowest – 0.7 computers – in children's libraries. Library software was used by 195 public libraries (34% of Estonian libraries of general use). 213 libraries, i.e. 37% of Estonian public libraries had the Internet connection.

RECENT LITERATURE ON LIBRARIANSHIP 23

THE ANSWER PLACE

Mati Sirkel, Anne Valmas and Kersti Tiik on the Literature which Was Selected for the 100 Books Which Have Influenced Estonian Life Most 31

Mati Sirkel, the Chairman of the Union of Estonian Writers, Anne Valmas, the Director of the Estonian Academic Library, and Kersti Tiik, the Head of the Exhibitions Services Department of the National Library of Estonia, answer the editor's question 'Does the literature which was selected for the exhibition *100 Books Which Have Influenced Estonian Life Most* deserve to be called the Golden Library of Estonians. To sum up, they consider the selection miscellaneous.

ESTONIAN HISTORY OF IDEAS

Aspel – Was He a Classic or Was He Not?

Maie Kalda 33

The author introduces a collection, *Kirjad Pariisist* (Letters from Paris), by Aleksander Aspel (1908–1975), an Estonian literary researcher, which was published in the series, *Eesti mõtteluugu* (Estonian History of Ideas). The 1930s should be considered the golden age for Aspel, and for Estonian literary criticism as a whole. Aspel who had close connections with French literature and cultural space (he taught the Estonian language in Paris and was later, from 1946, a lecturer of the French language and culture in the United States) was, besides being an elitist, a wonderful popular educator. His aim was to mediate French culture in the Estonian language that he, indeed, practised in many ways, as the reviewed collection shows.

MARKET PENETRATION OF LIBRARIES

Critical Success Factors in Libraries

Aira Lepik 34

The article reviews the critical success factors approach for an organisation's performance measurement and analysis. The critical success factors is an area in which an organisation should definitely gain success to be efficient. The article analyses the use of critical success factors in information science studies, relating the need to determine the success factors above all with management by results and the strategic development plans of a library.

ESTONIAN LIBRARIES ASSOCIATION

The Conference *Valuable Literature in a School Library*

Vaike Kurel 36

An overview of the conference *Valuable Literature in a School Library – the Educator of a Civilized Nation* at the National Library of Estonia, 27 April 2001, primarily attended by school librarians and teachers of the Estonian language.

NEWS

About the Council of Estonian Public Libraries

Proceeding from the Public Libraries Act, a consultative organ, the Council of Public Libraries, which advises the library councillor of the Ministry of Culture was established on 15 January 1998. The Council gathered the librarians' opinions on the developments in Estonian public libraries in the near future, the most frequent of which are presented in this overview.

An Estonian Research Libraries Meeting at Kääriku

The regular winter seminar of Estonian research libraries at Kääriku took place on 12–13 March. This year it focused on the development activities of research libraries, and the functional problems of the ILS INNOPAC and the electronic catalogue ESTER.

The Meeting of the Research Board of the National Library of Estonia

The goal of the NLE Research Board is to coordinate the research and development work in the areas of librarianship, book research, informatics and related fields. Here a brief overview is given of the Board's meeting on 16 April 2001. At the meeting the basic principles of MIPROM (Mercuri International Project Management System) as well as the M.A. theses of the National Library of Estonia employees who had obtained their degree at the Tallinn Pedagogical University were introduced and the core and auxiliary processes of the National Library of Estonia were discussed.

The Upgrading of the Estonian Libraries Database

ESTER

The author introduces the changes in the Tallinn server of ILS INNOPAC.

The Closure of the Year of the Estonian Book

The Central Committee of the Estonian Book Year held the closing conference of the Year of the Estonian Book, *From a Cloister to the Internet*, in Pärnu on 5–6 April. The conference drew its conclusions from the vast scope of the fields lying between ecclesiastical literature and the Internet. Philosophers, historians, book history researchers, politicians, literary researchers, and others presented their different kinds of papers. The optimism about the future of the book was general.

Richard Antik Day

The events to celebrate the 100th anniversary of Richard Antik, a distinguished Estonian book researcher and bibliographer, at the Estonian Literary Museum are introduced.

The Estonian Children's Literature Information Centre

An Estonian children's magazine, *Hea Laps*, the Estonian Librarians Association and the Estonian Student Council Union launched a project, *Lugemine lubatud* (*Reading Permitted*), which began on 1 February 2001 and will end on 1 February 2003. The project aims to investigate the situation of the libraries in Estonian basic schools and find ways to solve the problems related to the children's reading opportunities.

The children's literature round table of the year 2001 met at the Estonian Children's Literature Information Centre. The round table addressed the public with a stand point that the Republic of Estonia lacks an official policy for children's culture and children's literature is not valued on the national level.

The Estonian Children's Literature Information Centre's project and the Muhv prize

On 5 May the Estonian Children's Literature Information Centre awarded the Muhv Prize (Muhv) is a character from a children's book, *Nakitrallid* (*Three Jolly Fellows*), by an Estonian writer, Eno Raud) to Krista Kumberg, a bibliographer at the Children's Department of the Central Library of Lääne County. The prize is given for the best children's publications, and studies of reading habits of Estonian children, of the two recent years.

Congratulations: Virve Ennosaar – 75

A merited librarianship developer, Virve Ennosaar, who has been in the service of the National Library of Estonia for a long time, celebrated her 75th birthday on 19 May 2001.

RK

